

TERI PRAČET BULDOŽERCI

U POČETKU

...Arnold Bros (osn. 1905) stvori Radnju.

Takvo je, bar, bilo verovanje hiljada nouma koji su tokom mnogih pokolenja¹ živeli ispod podnih dasaka jedne stare, ugledne robne kuće koju podiže Arnold Bros (osn. 1905).

Ta Radnja postala je, za njih, ceo svet. Njihov svet, sa krovom i zidovima.

Vetar i Kiša bejahu njima samo drevna predanja. Noć i Dan, isto tako. Sad su postojali sistemi za prskanje vodom iz tavanice, u slučaju požara, i sistemi za klimatizaciju; mali, prenatrpani noumski životi kuckali su prema časovniku Radnje, sa dva perioda, Otvoreno i Zatvoreno. Noumska godišnja doba bila su Januarske rasprodaje, Uskočite u prolećnu modu, Letnja jeftinoća, i Božićni vašar. Pod rukovodstvom Knjigopapirskog Igumana i sveštenstva, obožavali su - ali na ućtiv način, bez napetosti, da mu ne zasmetaju - Arnolda Brosa (osn. 1905); verovali su da je on stvorio sve, naime celu Radnju i sve u njoj. Bili su veliki brosovc.

Neke noumske porodice postale su bogate i moćne i preuzele imena - otprilike - onih Odeljenja robne kuće ispod kojih su se nastanile... Del Ikatesi, Gvoždarci, De Šeširi.

Onda su u Radnju stigli, vozeći se na jednom kamionu, poslednji noumi koji su opstali Napolju. Oni su veoma dobro znali šta je kiša, a šta vetar. Zato su i nastojali da se od ta dva sklone.

Jedan od tih pridošlica bejaše Masklin, lovac na pacove. Uz njega su bile

¹ To će reći, noumskih pokolenja. Noumi žive deset puta brže nego ljudi. Za njih je životni vek od deset godina veoma dug.

Bakica Morki i Grima, ali one su bile ženske i nisu se stvarno računale. Sa ovim 'izvanašima' došla je, dabome, i Stvar.

Niko nije baš razumeo Stvar. Masklinov narod predavao ju je sa kolena na koleno, vekovima; znali su još samo da je veoma važna. Kad je došla blizu elektriciteta u Radnji, stekla je snagu da govori. Rekla je noumima da je misleća mašina iz broda koji ih je pre mnogo hiljada godina doneo iz neke druge, daleke Radnje, ili sa neke zvezde. Stvar je takođe tvrdila da može čuti govor elektriciteta, kao i da elektricitet, između ostalog, govori da će Radnja biti srušena kroz tri nedelje.

Masklin je bio taj koji je predložio da noumi kamionom pobegnu iz Radnje. Ustanovio je, na svoje čuđenje, da je najlakši deo tog poduhvata bio: naučiti kako se ovladava jednom tako gigantskom mašinom. Najteži deo bio je ubediti noumski narod da to može uraditi.

Masklin nije bio vođa, mada bi to rado bio. Vođa može da stane sa donjom vilicom isturenom napred i da čini junačka dela. Masklin je, međutim, morao da ubeđuje, da se raspravlja, a ponekad i da laže... samo malo. Da laški. Otkrio je da ćeš noume pre navesti da nešto rade ako im stvoriš uverenje da su sami došli na tu ideju.

Ideje! To je bilo ono osetljivo. Noumima je bilo potrebno mnogo ideja. Trebalo je da nauče da rade svi zajedno. I da čitaju. I da prihvate pomisao da su njihove ženske, hm, gotovo isto onoliko pametne kao muški noumi (mada je svako znao da je to smešno i da se ženskama pregreje mozak ako im se dozvoli da suviše misle).

Bilo kako bilo, noumi su uspeali. Njihov kamion pošao je iz Radnje neposredno pre no što je u njoj iz tajanstvenih razloga izbio požar koji ju je uništio. Kamion je odjurio iz grada, uz put ne praveći nikakvu ogromnu štetu.

Noumi su onda pronašli jedan napušteni kamenolom lepo uvučen u jedno brdo, okružen nekolicinom ruševnih građevina. Znali su da će posle toga biti

sve u redu. Jer doći će, čuli su to, Blistava nova zora.

Naravno, većina nouma nikad nije videla zoru, ni blistavu ni ma kakvu drugu, a da su je videli, znali bi da posle blistavih zora obično dođu oblačni dani. Sa povremenim pljuskovima.

Minulo je šest meseci...

Ovo je priča o Zimi.

Ovo je Velika bitka.

Ovo je priča o buđenju Džekuba, Zmaja od Brda, čije su oči bile kao velike oči, glas kao veliki glas, a zubi kao veliki zubi.

Međutim, priča se nije tu završila.

Nije tu ni počela.

Iz neba je duvala oluja. Razbesnelo se. Vetar postade zid koji juri preko poljana; div koji nogama treska po okolnim predelima. Malo drveće se povijalo, veliko se lomilo. Poslednje lišće jeseni fijukalo je kroz vazduh poput zalutalih metaka.

Gomila smeća pored jama sa šljunkom, zvanih Šljunkara, bila je napuštena. Morski galebovi koji su je obično nadgledali našli su sklonište negde drugde. Ipak, u njoj je bilo pokreta.

Vetar je jurišao na tu gomilu kao da je naročito kivan na prazne kutije od deterdženata i bačene stare cipele. Prazne konzerve su se kotrljale; upadale su u razna udubljenja, zvečeći jadno. Lakši komadi smeća poletali su i pridruživali se gužvi sličnih na nebu.

Vetar je kopao još jače, dublje. Pojedine hartije su neko vreme šuštale, onda su, poduhvaćene njegovom snagom, meteorski odletale.

Najzad se oslobodio i jedan list koji je već satima lepršao. Vinuo se u bučni vazduh. Izgledao je kao velika, bela ptica oblih krila.

Gledajte ga kako se tumba...

Zakačio se za jednu ogradu, ali samo na tren. Pocepao se napola; jedna polovina ostala je na ogradi, a drugi deo, za toliko lakši, polete kotrljajući se povrh brazda jedne njive...

Tek je hvatao brzinu, kad mu se isprečila jedna živa ograda i šćepala ga kao mušicu.

1.

I Bejahu to vremena čudnih događanja: vazduh se kretao grubo, toplote na nebu manje bejaše, u neka jutra barice postajahu odozgo tvrde i hladne.

II Govorahu noumi jedni drugima: 'Šta je ovo?'

Iz 'Knjige nouma', Kamenolom 1, I-II

"Zima", reče Masklin čvrsto. "To se zove zima."

Iguman Gurder gledao ga je namršteno.

"Nisi rekao da će biti baš ovako", reče on. "Vidi kako je hladno."

"Ti ovo nazivaš hladnoćom?" upita Bakica Morki. "Ovo? Ovo hladno nije. Misliš ti da je ovo hladno? Čekni malo, dok bude stvarno hladno!" Uživala je u ovome, primeti Masklin; uvek je uživala u nagoveštajima strašne sudbine, to joj je davalo energiju da ide dalje. "Stvarno će hladno biti tada, kad zahladi. Onda imaš prave mrazeve, a voda pada s neba u zamrznutim parčićima!" Nagnula se unazad, likujući. "Šta sad kažeš, a?"

"Ne moraš da razgovaraš s nama kao sa bebama", uzdahnu Gurder.

"Umemo mi i da čitamo, znaš. Znamo šta je sneg."

"Dabome", reče Dorkas. "Bile su dopisnice sa slikama snega s jedne strane, u Radnji. Prilikom svakog Božićnog vašara. Znamo mi o snegu. Svetlucav je."

"I budu crvendaći", reče Gurder tonom saglašavanja.

"Ima tu, hm, ima tu još štošta", poče Masklin.

Dorkas mu mahnu da začuti. "Mislim da nema razloga za brigu", reče on. "Dobro smo ukopani, zalihe hrane izgledaju valjane, znamo gde naći još, ako zatreba. Ako niko drugi nema ništa da pita, zašto ne bismo zaključili ovaj sastanak?"

Sve je išlo dobro. Ili, bar, ne mnogo loše.

Doduše, zađevica i sukoba među raznim porodicama bilo je u izobilju, ali takva je bila noumska priroda. Zato su uspostavili Savet, koji je nekako radio.

Noumi vole da se raspravljaju. Savet Vozača postade forum gde su se, bar, mogli raspravljati, a da se pri tome nikad, ili gotovo nikad, ne udaraju.

Ali, gle čuda. U Radnji su velike odeljenske porodice upravljale svim poslovima. Ovde su se noumi iz svih porodica izmešali; u kamenolomu, inače, ne postoje Odeljenja. Ali noumi, maltene nagoni, traže hijerarhiju. Svet je oduvek bio uredno podeljen na one koji kažu noumima šta treba raditi i one koji to rade. Zato je, na čudan način, izranjala jedna nova grupa vođa.

Vozači.

Bitno je bilo gde si se nalazio tokom Velike vožnje. Ako si bio u kabini, time si postao vozač. Svi ostali su bili samo putnici. O ovome niko nije mnogo govorio. Nije bilo službeno, niti nalik tome. Ali većina noumstva imala je osećanje da onaj ko je umeo da dovede kamion sve dovde, verovatno zna šta radi.

Biti vozač, to nije uvek bilo mnogo zabavno.

Prošle godine, pre nego što je njegovo pleme otkrilo Radnju, Masklin je morao da lovi po ceo dan. Sad je lovio samo kad mu se tako htelo; mnogi mlađi noumi 'radnjaši' voleli su lov, a osim toga, kao da nije dolikovalo da vozač lovi. Radili su i u rudnicima krompira, a ostvarili su i veliku žetvu

kukuruza sa obližnje njive, iako su pre njih to obavile mašine. Masklin bi više voleo da noumi sami uzgajaju hranu, ali nekako nisu uspevali da navedu semenje da raste u zemlji tvrdoj kao kamen oko kamenoloma. Svejedno, narod je imao da jede, to je bilo glavno.

Osećao je oko sebe hiljade nouma koji su živeli svojim životima. Podizali decu. Ustaljivali se.

Odlutao je nazad do svoje jazbine, koju je iskopao ispod jedne opustošene kamenolomske barake. Posle nekog vremena doneo je odluku i izvukao Stvar iz pukotine u zidu.

Nijedno svetlo na Stvari nije bilo upaljeno. Znao je da prvo mora primaći Stvar električnim žicama; tad će se svetle tačkice upaliti, tad će Stvar moći da govori. Bilo je takvih žica u rudniku; Dorkas ih je već prvih dana popravio. Ali Masklin nije odneo Stvar do njih, zato što je ona umela da govori na jedan poseban način, koji ga je nervirao.

Bio je, međutim, prilično siguran da ga Stvar čuje.

"Stari Torit umro je prošle nedelje", reče Masklin posle nekog vremena. "Bili smo malčice tužni, ali, šta se može, bio je vrlo star, pa je naprosto umro. Mislim, nije ga nešto pre toga pojelo, niti pregazilo, znaš."

Masklinovo malobrojno pleme svojevremeno je živelo u nasipu pored auto-puta, nadomak brežuljkastih predela koji su vrveli gladnim bićima raspoloženim da gricnu svežu nouminu. I sama pomisao da neko može umreti naprosto od 'neživljenja dalje' bila je njima nova.

"Zato smo ga sahranili na ivici krompirišta, dublje nego što plug dohvata. Mislim da ovi radnjaši još nisu ukapirali sahranjivanje. Očekuju da će Stari Torit sad da proklija ili tako nešto. Mislim da su pomešali sahranu i ono što se radi sa semenjem. Naravno, oni ne umeju da gaje biljke. To je zato što su živeli u onoj robnoj kući, vidiš. Sad im je sve ovo novo. Stalno se bune što moraju jesti hranu koja je poreklom iz zemlje; smatraju da to nije prirodno. Za

kišu veruju da je ipak neki sistem protivpožarnih prskalice. Mislim da misle da je ceo svet samo još jedna, ali veća, Radnja. Hm."

Zurio je neko vreme u kocku koja nije ni na koji način reagovala. Trudio se da po dnu svoje pameti prikupi još malo nečeg što bi se moglo kazati.

"U svakom slučaju, to znači da je Bakica Morki najstariji noum", reče on najzad. "A to znači da ima pravo da bude u Savetu, iako je žensko. Iguman Gurder se protivio, ali mi smo mu rekli, dobro, kaži joj to ti, što on nije hteo, pa je ona uključena. Hm."

On pogleda nokte na rukama. Stvar je umela slušati na veoma odbojan način.

"Svi se brinu zbog zime. Hm. Ali imamo gomile krompira na zalihama, a ovde dole, u zemlji, baš je toplo. Međutim, radnjašima svašta pada na pamet. Kažu da je u Radnji u doba Božića bio svaki put neki debeli deda. Nožić Bata. Nadam se da nas nije pratio dovde. Hm."

On se počeha po uhu.

"Sve u svemu, stvari idu dobro. Hm."

Nagnuo se bliže kocki.

"A znaš šta to znači? Ako noum misli da sve ide dobro, onda sigurno nešto ide ka zlu, ali ti to još nisi čuo. Tako ja mislim. Hm."

Crna kocka uspela je da izgleda kao da ima razumevanja za njega.

"Svi kažu da se ja suviše brinem. Ali ne verujem da je moguće brinuti se suviše. Hm."

Mislilo je još neko vreme.

"Hm. Eto, mislim da su to sve novosti, za sad." On podiže Stvar i vrati je u pukotinu u zidu.

Pitao se da li da joj ispriča i o svojoj nesuglasici sa Grimom, ali to je bila, ipak, lična stvar.

Nevolje te vrste nastaju kad žene čitaju knjige, naravno. Nije joj trebalo

dozvoliti da nauči da čita i da puni glavu znanjima koja joj nisu potrebna. Gurder je istinu govorio - mozak žene se stvarno pregreje. Grimin je u poslednje vreme bio do ključanja vreo, po svemu sudeći.

Masklin je, pre nekoliko dana, otišao kod nje i rekao: eto, sve se ustalilo i smestilo, vreme je da se njih dvoje venčaju kao što ovi noumi radnjaši čine, a to znači da Iguman mrmlja neke reči i već kako ono ide.

Kad, ona odgovori: nije sigurna.

Požalio se Bakici Morki. Noum bi pomislio da s te strane može očekivati neku pomoć, pomisli Masklin. Bakica je uzdanica tradicije. Rekao joj je: Bakice, Grima ne radi ono što joj kažem.

Kad, Bakica odgovori: želim joj dobru sreću. Kamo sreće da ni ja nisam radila ono što su trabunjali kad sam bila devojka.

Posle se požalio i Gurderu koji je rekao: da, to je veoma pogrešno, devojke treba da rade ono što im se kaže. Masklin mu je rekao: dabome, tako je, dakle - kaži joj. Kad, Gurder odgovori: pa, ona je baš neka prgava ženska, možda je bolje malo pričekati, uostalom i vremena se menjaju...

Vremena se menjaju. Dobro, to je istina. Glavne promene podstakao je sam Masklin. Morao je da navede noume da razmišljaju na nove načine i da pođu napolje, iz Radnje. Promene su potrebne. Menjanje je dobro. Masklin je pobornik promena.

Samo je potpuno protiv toga da stvari ne ostanu iste.

Njegovo koplje miruje u uglu. Kako je jadno... sad. Komadić kremena vezan plastičnim užetom za motku. Iz Radnje su doneli i testere i druge stvari. Noumi sad umeju da koriste metal.

Neko vreme zurio je u koplje. Onda ga je dohvatio i izišao na dugo, ozbiljno razmišljanje o stvarima i o svom odnosu prema njima. Ili, kako bi neki drugi noumi rekli, otišao je da bude zle volje do mile volje.

Taj stari kamenolom bio je približno na pola puta uz brdo. Iznad kamenoloma pružala se jedna strma, travnata kosina, koja se bliže vrhu pretvarala u trnjak i gustiš. Sa druge strane brda bile su njive.

Ispod kamenoloma krivudao je seoski put, između neravnih, živih ograda; nešto dalje odatle priključivao se auto-putu. Iza auto-puta bila je 'pruga', a to je drugo ime za dve dugačke metalne grede pritegnute uz velike drvene blokove. Tu su ponekad prolazile stvari nalik na veoma dugačke kamione spojene u niz.

Noumima železnica još nije bila sasvim jasna. Ali bila je očigledno opasna: videli su mesto gde se seoski put ukrštao sa njom, a tu su bile dve kapije koje su se spuštale kad god je ono železničko pokretljivo nailazilo. Znali su čemu služi kapija. Na njivama je bilo kapija, koje su tu bile nameštene zato da nešto ne bi moglo da iziđe. Zaključak se sam nametao: kapije se spuštaju oko 'pruge' zato da ono pokretljivo ne bi pobeglo sa pruge i odjurilo drumovima.

Iza pruge bilo je još njiva i nekoliko jama Šljunkare - dobrih za pecanje, za one noume koji su želeli ribu - a iza toga nalazio se aerodrom.

Masklin je, tokom leta, proveo sate i sate gledajući avione. Primetio je da se avion prvo vozi po zemlji, a onda se digne oštro, kao ptica; zatim postaje sve manji i manji i najzad ga nema.

To je bila velika briga. Masklin sad, dok je kišica počinjala, sede na svoj omiljeni kamen i poče da se brine. Toliko raznih stvari ga je brinulo u poslednje vreme da ih je morao naslagati jednu na drugu; na sam vrh došla je ova velika.

Trebalo bi da i noumi odu tamo kuda avioni idu. Tako mu je Stvar rekla, u ona vremena kad je još htela da razgovara sa njim. Noumi su došli sa neba. Zapravo, sa nekog mesta koje je iznad neba, što je bilo malo teže razumeti, jer, očigledno, iznad neba imaš samo još više neba. Trebalo bi da se vrate

tamo. Takva je njihova... kako ono beše. Neka reč koja se završava na 'ina'. Dubina? Ne. Gustina. Oni su nebeski usmeren narod, takva je njihova gustina. Nekad su imali svoje svetove. Dogodilo se, nekako, da su se zaglavili ovde. Ali - eto briga - njihov 'brod', njihov avion koji leti kroz ono zaista visoko nebo, između zvezda, nalazi se i sad negde tamo, gore, daleko. Prvi noumi ostavili su ga kad su sišli pomoćnim, manjim brodom, a on se srušio, zato nisu mogli da se vrate.

A to zna jedino on, Masklin.

Znao je i stari Iguman, onaj pre Gurdera. Poneki delić znaju i Grima, Dorkas i Gurder, ali njihovi umovi zauzeti su drugim stvarima; to su praktični noumi, a ovih dana ima toliko da se organizuje.

Svi se temeljito odomaćuju ovde. Pretvorićemo ovo mesto u naš mali svet, koji će nam biti isto što i Radnja ranije, uvide Masklin. Radnjaši su mislili da je tavanica nebo, a mi ćemo misliti da je nebo tavanica.

Jednostavno ćemo ostati i...

Kamion je dolazio seoskim putem. Bližio se kamenolomu. To je bio tako neobičan prizor da Masklin sad uvide da ga je već neko vreme gledao, ali ne i stvarno video.

"Nikog nije bilo na straži! Zašto nikog nije bilo na straži? Rekao sam da uvek mora biti neko na straži!"

Pet-šest nouma trčkaralo je kroz umiruću paprat, prema kapiji kamenoloma.

"Red je bio na Sakoa", gundao je Angalo.

"Nije, nije!" zašišta Sako. "Sećaš se da si juče tražio da se zamenimo zato što..."

"Baš me briga ko je bio na redu!" povika Masklin. "Gore se nije našao niko! A trebalo je da bude neko! Je l' tako?"

"Izvini, Maskline."

"Da. Izvini, Maskline."

Pojurili su uz nasip i prostrli se po tlu iza jednog suvog busena.

Bio je to mali kamion, mali u odnosu na druge kamione. Jedno ljudsko biće već se iskrcalo iz njega. Sad je nešto petljalo oko kapije kamenoloma.

"To je lendrover", reče Angalo ponosito. U Radnji je, pre Velike vožnje, proveo mnogo vremena čitajući sve što je mogao naći o vozilima. Voleo je vozila. "To nije stvarno kamion, služi više za prevoz ljudi..."

"Onaj ljud lepi nešto na kapiju", reče Masklin.

"Na našu kapiju", reče Sako sa neodobravanjem.

"Malčice čudno", reče Angalo. Čovek se kretao kao mesečar, onim sporim i teškim ljudskim načinom. Vratio se u vozilo, koje posle nekog vremena pođe unazad, a onda, uz silnu riku, odjuri putem.

"Vozao se čak dovde, samo da bi nakačio list hartije na kapiju", reče Angalo, dok su noumi ustajali. "Eto, takvi su vam ljudi."

Masklin se namršti. Ljudi jesu veliki i glupi, ali imaju neku nezadrživost, a osim toga, kao da su pod vlašću parčića hartije. U Radnji je na jednom papiru stajalo da će biti srušena i to se itekako ostvarilo. Ne možeš imati poverenja u ljude kad počnu nešto da petljaju sa listovima hartije.

Pokazao je prstom ka zarđaloj žičanoj mreži, po kojoj se svaki vispren noum mogao lako popeti.

"Sako", reče, "dobro bi bilo da to doneseš."

Miljama daleko, drugi papir lepršao je na živici. Mrljice kiše tapkale su po rečima izbledelim od sunca, natapale su ga tako da je bio sve teži i mokriji, tako da se najzad...

...pocepao.

Pao je na travu, slobodan i zalepršao poduhvaćen vetrom.

2.

III Ali dođe natpis i narod reče: 'Šta ovo znači?'

IV A značenje ne bejaše dobro.

Iz 'Knjige nouma', Znaci, poglavlje 1, III-IV

Gurder je prelazio četvoronoške, na šakama i kolenima, preko papira skinutog sa kapije.

"Naravno da mogu pročitati", reče on. "Za svaku reč znam šta znači."

"Pa onda?" upita Masklin.

Gurderu kao da je bilo neprijatno. "Pa, problem je šta rečenice znače", reče on. "Piše, ovde... gde ono beše... a-ha, ovde, kaže kamenolom će biti ponovo otvoren. Šta bi to značilo? Već je otvoren, to je svakoj budali jasno. Iz njega se vidi na kilometre daleko."

Drugi noumi okupljali su se oko njih. Da, iz rudnika se pruža pogled na mnogo kilometara okolnog terena. To i jeste ono strašno. Sa tri strane kamenolom ima pristojne visoke zidove, zapravo litice, ali sa četvrte... pa, posle nekog vremena navikneš se da ne gledaš tamo. Jer tamo je tako velika količina ničega, da se osećaš i manjim i ranjivijim nego što jesi.

Čak i ako značenje ovog lista hartije nije bilo jasno, izgled mu je svakako bio neprijatan.

"Kamenolom je rupa u zemlji", reče Dorkas. "Rupu ne možeš otvarati ako je nisi prvo zatrpao. To je razumno."

"Kamenolom je mesto iz koga uzimaš kamen", reče Grima. Ljudi to rade. Iskopaju rupu, a kamen upotrebljavaju za pravljenje, hm, drumova i takvih stvari."

"A to si ti, inače, pročitala?" upita Gurder kiselo. Naslućivao je da Grima nema dovoljno uvažavanja prema vlasti. Osim toga, strašno smeta što ona i

pored svih nedostataka svog pola, čita bolje od njega.

"Jesam, inače", reče Grima, zabacivši glavu.

"Ali vidiš", poče joj Masklin objašnjavati strpljivo. "Ovde kamenja više nema, Grima. Upravo zato je ovo rupa."

"Dobro rečeno", reče Gurder strogo.

"Onda će on da poveća rupu!", dreknu Grima. "Pogledajte one litice tamo gore..." Oni svi poslušno pogledaše, "...od kamena su! A pogledajte ovde..." Sve glave se okrenuše da pogledaju mesto gde je njeno stopalo nestrpljivo tapkalo po hartiji. "...kaže da je to za produžetak auto-puta! To je drum! On će povećavati kamenolom! Naš kamenolom! To ovde piše da će on raditi!"

Zavladalo je dugotrajno ćutanje.

Onda Dorkas reče: "Ko 'on'?"

"Naređenje! Stavio je svoje ime iznad", reče Grima.

"Ona je u pravu, znate", reče Masklin. "Lepo piše: 'Naređenje. Kamenolom će biti ponovo otvoren'."

Noumi su se premeštali s noge na nogu. Naređenje. Ime koje ne zvuči mnogo dobro. Stvor koji se zove Naređenje mogao bi biti spreman zaista na sve.

Gurder ustade i otrese prašinu sa ogrtača.

"To je, na kraju svega, ipak samo jedno parče hartije", reče on zlovoljno.

"Ali i ljudski stvor je došao", reče Masklin. "Nikad ranije nisu dolazili ovamo."

"To ja ne znam", reče Dorkas. "Mislim, sve te zgrade kamenoloma. Stare radionice. Pa tolika vrata i kapije i tako dalje. Mislim, sve je to za ljude. Uvek sam se brinuo zbog toga. Ljudi su skloni da se vraćaju na mesta gde su već bili. Mnogo su nestašni u tom pogledu."

Nastala je nova masovna tišina, ona vrsta tišine u kojoj mnoštvo naroda razmišlja o sumornim stvarima.

"Hoćeš li ti da kažeš", upita jedan noum polako, "da smo ovoliko putovali i trudili se da napravimo sebi mesto gde se može živeti, samo da bi sad neko došao i sve nam oduzeo?"

"Pa, ja ne bih preporučio da se preterano uznemiravamo sada..." počeo Gurder.

"Imamo mi ovde porodice", reče drugi noum. Masklin primeti da je to Angalo. Njega su u proleće oženili jednom mladom damom iz porodice Del Ikatesi i mladi par je već imao dvoje fine dečice, dva mlada noumčića koji su, iako samo dva meseca stari, već uveliko govorili.

"A spremamo se i da ponovimo pokušaj sađenja", reče drugi. "Neizmerno dugo smo se mučili da raščistimo onaj teren iza velikih šupa. Vi znate da je tako."

Gurder molećivo diže ruku.

"Ne znamo mi ništa", reče on. "Ne smemo se početi uznemiravati dok ne utvrdimo šta se dešava."

"A onda se možemo početi uznemiravati?" upita drugi noum mrko. Masklin prepoznađe Nisodemusa, koji je bio Knjigopapirac i Gurderov pomoćnik. Nikad mu se nije sviđao taj mladi noum, niti se, koliko je Masklin mogao videti, mladome Nisodemusu ikad iko sviđao.

"Nikad mi, hm, nije prijao osećaj ovog mesta, ja sam, hm, znao da će biti nevolja..." žalio se Nisodemus.

"Ma, hajde, Nisodemuse", reče Gurder. "Nema razloga za takve reči. Zakazaćemo novi sastanak Saveta", dodade on. "Eto šta ćemo."

Zgužvana novina ležala je pored drumca. Ponekad ju je vetar nosio nasumično po livadi, dok je, samo nekoliko stopa dalje, saobraćaj tutnjao drumom.

Jedan jači nalet vetra poduhvatio ju je baš u trenutku kad je projurio jedan

naročito veliki kamion, koji je za sobom vukao rep od uskovitlanog vazduha. Papir munjevito prelete preko drumu, raširi se kao jedro i zaplovi na vetru.

Savet Kamenoloma bio je u zasedanju, u prostoru ispod podnih dasaka stare kamenolomske kancelarije.

Uguralo se i mnogo drugih nouma, a ostatak plemena vrzmao se po okolnim prostorima.

"Čujte", reče Angalo, "postoji veliki ambar gore na brdu, s druge strane njive sa krompirom. Ne bi škodilo da deo zaliha prebacimo tamo. Da bude spremno, znate. Za svaki slučaj. Pa, ako se išta desi, da mi imamo kuda."

"Ove kamenolomske zgrade, osim kantine i ove kancelarije, nemaju prostore ispod podova", reče Dorkas natmureno. "Nije kao u Radnji. Nema mnogo mesta za sakrivanje. Šupe su nam potrebne. Ako ljudi dođu u Kamenolom, mi moramo da se iselimo."

"Prema tome, ambar će biti dobra ideja, je l' tako. Tako je?" ponovi Angalo.

"Ima jedan čovek na traktoru koji ponekad dođe ovamo gore", reče Masklin.

"Mogli bismo se skloniti njemu s puta. Uostalom", nastavi Angalo, gledajući red lica oko sebe, "moguće je da će ljudi jednog dana opet otići. Možda samo pokupe taj svoj kamen, pa odu. Pa se mi vratimo. Mogli bismo svakog dana slati nekog da ih uhodi."

"Meni se čini da si ti već neko vreme razmišljao o tom ambaru", reče Dorkas.

"Ja i Masklin pričali smo o njemu jednog dana kad smo bili u lovu tamo", reče Angalo. "Zar ne, Maskline?"

"Hmmm?" reče Masklin, koji se zagledao u daljinu.

"Sećaš se, popeli smo se tamo i ja sam rekao da bi nam to mesto moglo korisno poslužiti jednog dana, a ti si rekao 'da'."

"Hmmm", reče Masklin.

"Da, ali dolazi ono, ona stvar, zima", reče jedan noum. "Znate. Hladno. Sve svetluca."

"Crvendaći", ubaci drugi noum.

"Da", reče prvi noum neodlučno. "I crvendaći. Nije čas za selidbu, kad okolo vitlaju crvendaći."

"Šta nedostaje crvendaćima", reče Bakica Morki, koja je maločas bila zadremala. "Moj tata je govorio da se na crvendaću ima šta pojesti, ako ga u'vatiš." Gledala ih je sva ozarena i ponosita.

Ovaj komentar imao je jednako dejstvo na tok njihovih misli kao zid od cigle izgrađen popreko na drumu. Posle nekog vremena Gurder reče: "Ja ipak kažem da se ne bi trebalo preterano uzbuđivati u ovom trenutku. Sačekajmo i uzdajmo se da će nas voditi Arnold Bros (osn. 1905)."

Još ćutanja. Onda Angalo reče, vrlo tiho: "A to će nam pomoći znaš kol'ko."

Posle toga, novo ćutanje. Međutim, to je sad bilo zgusnuto, teško ćutanje koje je iz sekunde u sekundu postajalo zgusnutije i teže i sve više preteće, kao olujni oblak koji se povećava nad planinom, tako da tek prva munja može doneti olakšanje.

Sevnula je.

"Šta reče?" upita Gurder polako.

"Samo ono što svi misle", reče Angalo. Mnogi noumi usmeriše poglede ka svojim stopalima.

"A šta ti je to značilo?" upita Gurder.

"Pa, znači, gde je Arnold Bros (osn. 1905)?" upita Angalo. "Kako nam je on to pomogao da pobegnemo iz Radnje? Mislim, konkretno na koji način? Nije pomog'o uopšte, je l' tako." Angalov glas malo je podrhtavao, kao da se on i sam plaši što čuje samoga sebe kako govori na ovaj način. "Mi smo to

postigli. Zato što smo učili o stvarima. Uradili smo sve sopstvenim snagama. Naučili smo da čitamo knjige, tvoje knjige, saznali smo mnogo toga, onda smo radili, sami..."

Gurder skoči na noge, beo od besa. Pokraj njega Nisodemus je prekrpio usta šakom; izgledao je odveć šokiran da bi išta mogao reći.

"Gde su noumske zemlje, tu je Arnold Bros (osn. 1905)!" povika Gurder iz sveg glasa.

Angalo se zanjihao unazad; ali njegov otac je u Radnji bio jedan od najtvrdih nouma, pa se ni Angalo nije lako predavao.

"To si ovog trenutka smislio!" frknu on prezrivo. "Ne kažem da nije postojalo, hm, nešto u Radnji, ali to je bilo u Radnji, a sad smo ovde i imamo samo sebe! Problem je u tome što ste vi, Knjigopapirci, bili toliko moćni u Radnji, da sad ne možete podneti da siđete!"

Sad Masklin ustade.

"Samo malo, vas dvojica..." počeo on.

"Znači, na to se svelo, a?" zarežao je Gurder, ne obazirući se na Masklina uopšte. "Prava de-šeširijevska posla! Oduvek ste suviše dizali nos! Nadmeni i prenadmeni! Poteramo kamionče malo levo-desno i odmah mislimo da sve znamo, a? Možda ćemo dobiti ono što smo zaslužili, a?"

"...nije ni vreme ni mesto za ovu vrstu..." nastavi Masklin.

"Prazna pretnja! Zašto se ne pomiriš sa istinom, budalo matora. Nema Brosa! Što ne upotrebiš mozak koji si od Brosa dobio, a?"

"Ako obojica ne zaćutite, lupiću vam glavu o glavu!"

To je uspelo.

"Dobro", reče Masklin, normalnijim tonom. "A sad, mislim da bi bilo vrlo dobro da krenemo i da svako nastavi sa... sa svim onim što je i dosad radio. Naime, ovako ne možemo donositi složene odluke. Potrebno je da svi malo porazmislimo."

Noumi su izišli u koloni, jedan po jedan, sa olakšanjem što je gotovo. Masklin začu da Gurder i Angalo nastavljaju svađu napolju.

"Vas dvojica ne", upozori on.

"Slušaj ti..." reče Gurder.

"Ne, vi slušajte, vas dvojica!" reče Masklin. "Evo gde smo, možda nam predstoji veliki problem, a vi počinjete svađu! Trebalo bi obojica da budete pametniji od toga! Zar vam nije jasno da ovako unosite nemir u narod?"

"Pa, da, ali važno je", progundā Angalo.

"Ono što sad treba da radimo", reče Masklin oštro, "jeste da ponovo pogledamo taj ambar. Ne mogu reći da mi se svideo, ali mogao bi poslužiti kao rupa za bežaniju. Ako ništa drugo, zaposliće noume, tako da oni neće imati vremena da mnogo brinu. Šta kažete?"

"Pa valjda", reče Gurder, nimalo prijatnim tonom. "Ali..."

"Nikakvo ali", reče Masklin. "Poneli ste se kao idioti. Narod gleda u vas dvojicu, vi ste narodu uzor, čujete li?"

Pogledali su se besno, ali su obojica klimnuli glavom.

"E, onda u redu", reče Masklin. "Idemo sada sva trojica napolje, pa će narod videti da se više ne svađate i time će nervoze biti uklonjene. Onda možemo početi sa pravljenjem planova."

"Ali Arnold Bros (osn. 1905) jeste važan", reče Gurder.

"Usuđujem se reći", primeti Masklin. Upravo su izlazili na kamenolomsku svetlost dana. Vetar se smirivao i prepuštao nebo dubokom, hladnom plavetnilu.

"Nema se tu šta usuđivati", reče Gurder.

"Čuj", reče Masklin, "ja ne znam da li Arnold Bros postoji, ili je bio u Radnji, ili samo živi u našim glavama, ili već šta. Ono što znam jeste da nam on neće tek tako pasti s neba."

Čim je to rekao, sva trojica su podigli poglede. Pri tome su dvojica

radnjaša malo i zadrhtala. Još i sad je bila potrebna izvesna hrabrost da gledaš beskonačno nebo, ako si pre toga bio naviknut na lepi, prijateljski izgled podnih dasaka; ali tradicija je zahtevala da pri svakom pominjanju Arnolda Brosa digneš pogled. Računovodstvo i Uprava bejahu, u Radnji, gore, na vrhu.

"Smešna stvar, da baš sad kažeš tako nešto", reče Angalo. "Eno nečeg, tamo gore."

Nešto belo, otprilike pravougaono, plovilo je blago kroz vazduh, postajući veće.

"Neka hartijica", reče Gurder. "To je vetar podig'o sa smetlišta."

Hartijica je nesumnjivo postajala sve manje 'ica'. Svakim sledećim njihanjem bila je sve bliže kamenolomu.

"Mislim", reče Masklin polako, dok je senka hatrije jurila ka njemu, po zemlji, "da bismo mogli malo da se sklo..."

Stvar pade na njega.

Bio je to, naravno, samo papir. Ali noumi su maleni, a ovaj papir je padao iz velike visine, pa je nakupio dovoljno zamaha da obori Masklina na leđa.

Iznenadenje kudikamo veće predstavljale su reči koje je video dok je padao. Glasile su: 'Arnold Bros'.

3.

I Tragahu za boljim znakom od Arnolda Brosa (osn. 1905). I bi znak.

II Ali neki govorahu: 'Pa šta, to je samo Ko Incidencija.'

III A drugi: 'Da, ali i Ko Incidencija može biti Znak.'

Iz 'Knjige nouma', Znaci, poglavlje 2, I-III

Masklin je uvek pristupao temi Arnolda Brosa (osn. 1905) otvorenog uma. Kad noum pomisli: stvarno, Radnja je bila poprilično upečatljiva, imala je i pokretna stepeništa i šta sve ne, a ako je Arnold Bros (osn. 1905) nije stvorio, ko jeste? Jedina druga mogućnost bila bi da su je napravila ljudska bića. Masklin nije smatrao da su ljudi onoliko glupi koliko je većina drugih nouma mislila. Veliki i spori, da, ali strava nezaustavljivi. Van svake sumnje, ljude bi bilo moguće naučiti da obavljaju jednostavne zadatke.

S druge strane, svet ima nekoliko kilometara u prečniku i pun je složenih stvari. Činilo se malo neumereno tražiti od Arnolda Brosa (osn. 1905) da stvori sve to.

Zato je Masklin zaključio da ne treba ništa da zaključi o Arnoldu Brosu (osn. 1905); nadao se da taj, ako postoji i ako sazna za Masklina, neće zbog toga mnogo da se naljuti.

Problem sa otvorenim umom, dabome, sastoji se u tome što razni pojedinci prilaze i pokušavaju svašta da strpaju u njega.

Izbledelu novinsku stranicu sa neba pažljivo su raširili po podu jedne od starih šupa.

Bila je pokrivena rečima. Većinu njih mogao je i Masklin razumeti. Ali čak je i Grima morala priznati da pojma nema šta one znače kad ih čitaš jednu za drugom. ŠKOLU DRMA TEST, na primer: pomalo tajanstveno. Ili POREZ U KORIST ŠTETE. Pa tek: LUTRIJA KVIKI-TRANSA - VAŠA ZLATNA ŠANSA. Ali te tajne morale su sačekati.

Ono u šta su sve oči zurile bila je jedna vrlo mala površina teksta, ne veća od nouma, ispod reči LJUDI.

"To znači ljudi", reče Grima.

"Stvarno?" upita Masklin.

"A ovo napisano ispod glasi: 'Milioner-plejboj Ričard Arnold, sklon

zabavama i mlaznim putovanjima, poznat širom Zemljine kugle, namerava da odleti u sunčani sjaj Floride iduće nedelje da bi prisustvovao lansiranju Arnsata 1, prvog komuni..." Tu je malo zapela. "...kaci... onog sat... elita proizvedenog za Arnko Inter... naci... onalnu grupu. Ovaj skok u budućnost nastupa samo nekoliko meseci posle požara u kome je do temelja izgorela..."

Noumi oko nje, koji su u sebi čitali te iste reči istovremeno kad i Grima, zadrhtaše.

"...robna kuća zvana Arnold Bros, jedna od najstarijih u našem gradu, prva u lancu takvih radnji koje su osnivala braća Arnold. Služila je decenijama kao temelj bogatstva ove sada multi...ili... Multi. Mili. Onske. Multimilionske trgovačke grupe. Ovu robnu kuću podigli su 1905. godine Alderman Frenk V. Arnold i njegov brat Artur, otud njen naziv Braća Arnold. Unuk Ričard, 39, koji će..." Njen glas se utišao do šapata, a onda stao.

"Unuk Ričard 39", ponovi Gurder, čije je lice blistalo likovanjem. "Kako vam se to čini, a?"

"Šta je Zemljina kugla?" upita Masklin.

"Pa, kugla znači lopta, a Zemljina znači da je od zemlje", reče Grima. "Znači, on se popne na kuglu od zemlje, koja se okreće ispod njega i tako putuje."

"Poruka, poruka od Arnolda Brosa", reče Gurder pompezno. "Poruka, nama poslata."

"Pa baš za nas napisana, kako ne!" reče Nisodemus, koji je stajao tik iza Gurdera. On podiže ruke. "Celim putem od..."

"Da, da, Nisodemuse", reče Gurder. "Hajde budi dobar i tih." On pogleda Masklina sa nelagodnošću.

"Ne izgleda mnogo verovatno. Sporo bi on to. Mislim, kad bi stajao na Zemljanoj kugli. Ja o tome govorim", reče Masklin.

Zagledali su se još jednom u Ikonu. Bila je sastavljena od tačkica.

Pokazivala je jedno nasmešeno lice. Sa zubima i bradom.

"Razumno je", reče Gurder pouzdanije. "Arnold Bros (osn. 1905) je poslao Unuka Ričarda 39 da... da..."

"Možda je Bros skraćena od reči 'braća', brothers, i možda su to ova dva brata koja su osnovala Radnju godine 1905", reče Masklin. "Braća Arnold. Arnold Bro-ther-s. A ja mislio da je bio samo jedan osnivač i da je njegovo ime bilo Bros (osn. 1905)..."

"Pa, dobro, onda su Radnju osnovala ta dvojica", reče Gurder. "Razumno je. Bila je to velika Radnja. Arnold Bros (osn. 1905) ju je napravio, ali bila su potrebna dvojica da je osnuju", reče Gurder, koji je izgledao kao da mu je malo nelagodno. "Neko pravi, neko osniva. Razumno. Da."

"O-kej", reče Dorkas. "Onda, da mi vidimo do čega smo stigli. Poruka glasi, zar ne, da je Unuk 39 u Floridi, ma gde to bilo..."

"Ide u Floridu", reče Grima.

"Florida je jedna vrsta obojenog soka", javi se jedan noum. "Ja to znam jer smo na đubrištu našli staru kartonsku kutiju na kojoj je pisalo 'Sok od narandže Florida'. To sam ja pročitao", dodao je on ponosito.

"Znači, meni se ovde govori da će se on naći u tom obojenom soku", reče Dorkas neubeđeno, "a donde će ići na lopti od zemlje, na kojoj će stajati i valjda štrcati mlazeve nečega. I to će mu se, izgleda, sviđati."

Noumi su začutili. Razmišljali su o ovome.

"Svete reči ponekad se teško razumeju", primeti Gurder uozbiljeno.

"Onda su ove reči strava svete", reče Dorkas.

"Ja mislim da je ovo samo koincidencija", reče Angalo nadmeno.

"Naprosto, priča o nekom ljudskom biću, poput drugih takvih priča, koje smo u knjigama nalazili."

"A koliko bi ljudskih bića moglo čak i da stoji na lopti, a kamoli da putuje okrećući je?" upita Gurder.

"Dobro, dobro", reče Angalo, "šta mi treba sad da uradimo?"

Gurderova usta su se nekoliko puta otvorila i zatvorila. Onda nesigurno reče: "Pa, to je samo po sebi jasno."

"Ti nam onda kaži", reče Angalo kiselo.

"Hm, ovaj. Očigledno je, samo po sebi. Moramo i mi da odemo, hm, na to mesto gde postoji sok od narandže..."

"Da?" upita Angalo.

"I, hm, da nađemo Unuka 39, što bi trebalo da bude lako, jer imamo ovu sliku..."

"Da?" upita Angalo.

Gurder ga pogleda nadmeno. "Pamti zapovest koju nam je Arnold Bros (osn. 1905) napisao visoko u Radnji", reče on. "Zar nije glasila: Ako ne vidite ono što vam je potrebno, zatražite?"

Noumi zaklimaše glavom. Mnogi od njih videli su taj natpis, svojevremeno. I ne samo taj, nego i druge brosjе zapovesti: Sve mora otići. Pored pokretnih stepenica: Pse i invalidska kolica morate nositi. Bile su to reči Arnolda Brosa (osn. 1905), dakle niko ih ne može ozbiljno osporavati... S druge strane, to je bilo u radnji, a ovo je ovde.

"I?" upita Angalo.

Gurder se počeo znojiti. "Pa, hm, onda da ga pitamo da nas ostavi na miru u kamenolomu."

Nastupila je nezgodna tišina.

Potom Angalo reče: "To mi zvuči kao najlošije smišljena..."

"Šta znači 'mlazno'?" upita Grima. "Možda to ima neke veze sa mlaznim avionima?"

"Mlazni, da, postoje mlazni avioni", reče Angalo, stručnjak za pitanja prevoza.

"Prema tome, mlazno putovanje. On putuje kao mlazni avion. Ili možda u

mlaznom avionu?" upita Grima.

Svi se okrenuše ka Masklinu, čija je opčinjenost aerodromom bila dobro poznata svima i svakome.

Masklin nije bio tu.

Izvukao je Stvar iz niše u zidu i otapkao bosim stopalima natrag na otvoreni prostor. Stvar nisi morao da priključiš ni na jednu žicu, bilo je dovoljno da se ona samo nađe u blizini električne struje.

Toga je bilo u staroj kancelariji upravnika. Masklin potrča praznom uličicom između oronulih zgrada i provuče se kroz pukotinu u naherenim vratima.

Onda postavi Stvar nasred poda i poče da čeka.

Stvari je uvek bilo potrebno izvesno vreme da se probudi. Svetle tačke pojavljivale su se i nestajale nasumično; čuo se pokoji piskutav, neobičan zvuk. Masklin je pretpostavljao da je to mašinski ekvivalent noumskog ustajanja ujutro.

Najzad kocka reče: "Ko je to?"

"Ja sam", reče Masklin. "Masklin. Čuj, potrebno je da znam šta znače reči 'ko-muni-kaci-oni satelit'. Čuo sam reč 'satelit' od tebe, ranije. Rekla si da je Mesec satelit, a?"

"Da. Ali komunikacioni sateliti su veštački meseci. Oni se koriste za komunikaciju. Komunikacija je transfer informacija. U ovom slučaju, pomoću radija i televizije."

"Šta je televizija?" upita Masklin.

"Način da se šalju slike kroz vazduh."

"Je l' se to često dešava?"

"Sve vreme."

Masklin načini mentalnu zabelešku da osmotri da li kroz vazduh proleću

neke slike.

"Shvatam", slaga on. "Znači, ti sateliti - gde se oni tačno nalaze?"

"Na nebu."

"Ja se nešto ne sećam da sam ijedan video", reče Masklin neubeđeno. U njegovom umu oblikovala se jedna ideja. Još nije bio sasvim siguran. Spajali su se svakojaki delići onoga što je čitao i čuo. Sad je bilo važno dopustiti im da to urade do kraja, svojim tempom; ne uplašiti ih, ne oterati.

"Sateliti su na orbiti, mnogo kilometara visoko. Ima ih mnogo iznad ove planete", reče Stvar.

"Otkud znaš?"

"Mogu ih detektovati."

"Aha."

Masklin se zagleda u tačkice koje su se palile i gasile.

"To što su veštački, da li to znači da nisu stvarni?" upita on.

"Sateliti su mašine. Obično se proizvedu na planeti, pa lansiraju u svemir."

Ideja je bila na dohvat. Dizala se kao mehur...

"Ti reče da je naš brod u svemiru."

"Tačno."

Masklin je osetio tihi prasak ideje: razletela se kao padobrančići maslačka. "Ako bismo znali odakle će jedna od tih stvari biti bačena u svemir", reče on, govoreći brzo da reči ne bi stigle da pobegnu, "i ako bismo mi mogli malo kao da se držimo sa strane, ili da je vozimo kao kamion i ako ponese i tebe, šta ako na kraju samo iskočimo, kad smo već tamo i nađemo naš brod, a?"

Svetlosti na gornjoj površini crne kocke kretale su se čudno, stvarale obrasce koje Masklin nikad ranije nije video. Ovo je potrajalo dugo i tek onda Stvar progovori, ali glasom maltene tužnim.

"Znaš li koliki je svemir?" upita ona.

"Ne znam", reče Masklin učtivo. "Strava ogroman, a?"

"Da. Međutim, moglo bi biti izvodljivo da ja detektujem i pozovem brod, ako bih bio odnet iznad atmosfere. Ali znaš li ti šta znače reči 'snabdevanje kiseonikom'?"

"Ne."

"Skafander?"

"Ne."

"U svemiru je mnogo hladno."

"Možemo malo da kao skakućemo da se zagrejemo?" upita Masklin očajno.

"Mislim da nemaš u vidu šta se u svemiru nalazi."

"A šta se nalazi?"

"Ništa. Svemir u sebi sadrži ništa. Ali i sadrži sve. Ima, međutim, vrlo malo svega, a mnogo više ničega nego što ti možeš i zamisliti."

"Ipak bi vredelo da se pokuša, a?"

"Predlažeš poduhvat izuzetno nemudar", reče Stvar.

"Da, ali, vidiš", reče Masklin čvrsto, "ako ne pokušamo, uvek će biti ovako. Svaki put ćemo pobeći i naći neko novo mesto i tek što ukapiramo kako šta treba raditi, moraćemo opet da idemo. Ranije ili kasnije, moramo naći nešto što zaista pripada nama. Dorkas je u pravu. Ljudska bića stignu svuda. Uostalom, ti si mi rekao da je naš dom... negde tamo gore."

"Ovo nije pravo vreme. Nespremni ste."

Masklin steže pesnice. "Ja nikad neću biti dobro pripremljen! Ja sam rođen u rupi, Stvari! U jednoj blatnjavoj rupi u zemlji! Kako mogu ikad biti spreman za bilo šta? Biti živ, to znači biti slabo pripremljen za sve, Stvari! Zato što za sve dobiješ samo jednu priliku! Jednu jedinu priliku, a onda umreš i ne daju ti da kreneš iz početka, iako si tek sad ukapirao kako je šta trebalo! Razumeš li, Stvari! Zato ćemo pokušati sada! Ja ti naređujem da pomogneš! Ti si mašina i moraš da radiš ono što ti se kaže!"

Svetle tačkice raspoređiše se u spiralu.

"Brzo učiš", reče Stvar.

4.

III Progovori glasom gromovitim Masklin Veliki i reče Stvari: 'Sada je vreme da se našem domu na nebu vratimo.

IV Inače zauvek bežaćemo sa mesta na mesto.

V Ali niko ne sme znati šta nameravam, inače svi će reći: To je smešno, šta mi na nebu da tražimo, kad nevolja ima i ovde dovoljno.

VI Tako će reći, jer takav je naš narod.'

Iz 'Knjige nouma', Traganja, poglavlje 2, III-VI

Svađa između Gurdera i Angala praštala je punom snagom kad se Masklin vratio.

Nije ni pokušao da ih prekine. Samo je spustio Stvar na pod i seo pored nje, da ih gleda.

Smešna stvar, kako je narodu potrebno raspravljanje. Masklin je odavno primetio da je tajna samo u tome da ne slušaš šta druga strana govori.

Gurder i Angalo zaista su usavršili taj deo. Ovog puta ni jedan ni drugi nije bio sasvim siguran da je u pravu; i eto još jedne smešne stvari - onaj noum koji nije potpuno siguran da je u pravu uvek se raspravlja daleko žučnije nego drugi, kao da mora pre svega da ubedi sebe. Gurder nije bio siguran, ne sasvim siguran, da Arnold Bros (osn. 1905) postoji, a Angalo nije bio sasvim siguran da ne postoji.

Posle nekog vremena Angalo je primetio Masklina.

"Kaži mi, Maskline", reče on. "Rešio je da pođe i nađe Unuka 39!"

"Da li to hoćeš? Gde bi ga, po tvom mišljenju, trebalo tražiti?" upita

Masklin Gurdera.

"Na aerodromu", reče Gurder. "Znaš ti to. Mlazno. U mlaznjaku. To će on hteti."

"Ali mi znamo kako je na aerodromu!" reče Angalo. "Ja sam lično prilazio samoj ogradi, nekoliko puta! Ljudska bića dolaze i odlaze po ceo dan! Unuk 39 izgleda tačno kao oni. Možda je već otišao. Možda je već u soku! Ne smemo verovati rečima koje tek tako padnu s neba!" Opet se okrete Masklinu. "Masklin je stamenit momak", reče. "Evo, nek ti on kaže. Reci mu, Maskline. A ti Gurdere, slušaj ga. Masklin razmišlja o svemu. I te kako. Kad su ovakva vremena..."

"Idemo na aerodrom", reče Masklin.

"Eto", reče Angalo. "Kao što ti rekoh, Masklin je... šta?"

"Idemo na aerodrom, da pogledamo."

Angalova usta su se otvorila pa zatvorila bez glasa.

"Ali... ali..." počeo on.

"Svakako vredi pokušati", reče Masklin.

"Ali sve je to samo koincidencija!" reče Angalo.

Masklin slegnu ramenima. "Ako je tako, vratićemo se. Ne predlažem da svi idemo. Samo nekoliko nas."

"A ako se nešto desi dok nismo tu?"

"To bi se onda desilo i da jesmo tu. Ima nas na hiljade. Prebacivanje naroda u ambar neće biti teško, ako se takva potreba pojavi. Neće to biti kao Velika vožnja."

Angalo je oklevao.

"U tom slučaju idem ja", reče on. "Samo da vam dokažem koliko ste... koliko ste praznoverni."

"Dobro", reče Masklin.

"Pod uslovom da i Gurder pođe, jasno", reče Angalo.

"Šta?" upita Gurder.

"Pa, ti jesi Iguman", reče Angalo ironično. "Ako treba da se razgovara sa Unukom 39, onda ćeš ti to najbolje. Hoću reći, on verovatno ne bi pristao da razgovara ni sa kim drugim!"

"A-ha!" povika Gurder. "Ti računaš da ću ja sad da odbijem! Vredelo bi da prihvatim, samo da vidim tvoje lice kad..."

"Dogovoreno je, dakle", reče Masklin smireno. "A sad da postavimo specijalnu stražu na drum. Nekoliko ekipa treba uputiti u stari ambar. Treba, takođe, pogledati šta narod može poneti. Čisto onako, za svaki slučaj, znate."

Grima ga je čekala napolju. Nije izgledala srećna.

"Znam te", reče ona. "Znam kakvo lice napraviš kad udešavaš da noumi rade nešto što neće. Koji to plan imaš?"

Šetali su kroz senku jedne zarđale table od talasastog lima. Masklin je ponekad bacao žmirkave poglede gore. Još do jutros mislio je da je nebo samo jedna plava stvar sa oblacima. A gle sad, nebo je puno reči i nevidljivih slika i mašina koje prolaze fijučući. Zbog čega je tako - da što više saznaješ, sve manje stvarno znaš?

Posle nekog vremena on joj odgovori: "Ne mogu ti reći. Ni sam ne znam sigurno."

"Nešto oko Stvari, a?"

"Da. Vidi, ako budem odsutan, hm, malo duže nego što..."

Podbočila se. "Nisam glupa, znaš", reče ona. "Sok u boji narandže, pazi molim te! Pročitala sam ja gotovo sve knjige koje smo doneli iz Radnje. Florida je... mesto. Kao Kamenolom. Verovatno čak i veće. I nalazi se daleko odavde. Donde se mora preći preko mnogo vode."

"Mislim da može biti na razdaljini većoj čak i od one koju smo prešli u Velikoj vožnji", reče Masklin tiho. "Znam po tome što sam jednog dana, kad

smo išli do aerodroma, video vodu na drugoj strani, kod drumu. Izgledala je kao da se prostire u beskraj."

"Rekla sam ti", reče Grima zadovoljna sobom. "To je verovatno bio okean."

"Pored te vode je bio natpis", reče Masklin. "Ne mogu se setiti šta je sve pisalo, ne čitam tako dobro kao ti. Jedna od reči bila je rez...e... voar, čini mi se."

"Eto, vidiš."

"Ali sigurno вреди pokušati." Masklin je iskrivio lice u grimasu. "Postoji samo jedno jedino mesto gde možemo biti bezbedni, a to je ono gde pripadamo", reče on. "Inače ćemo večno morati da bežimo."

"Pa, meni se to ne sviđa."

"Ali sama si rekla da ne voliš bežanje", reče Masklin. "Ne postoji druga mogućnost, zar ne? Pusti da pokušam nešto. Ako ne uspe, vратиćemo se."

"Ali ako nešto ispadne kako ne treba? Šta ako se vi ne vratite? Ja bih..." Grima zastade.

"Da?" upita Masklin sa puno nade.

"Ja bih morala objašnjavati narodu razne stvari, a to bi bio ogroman posao", reče ona čvrsto. "Ideja ti je luckasta. Neću ništa da imam s njom."

"Oh." Masklin je izgledao razočarano, ali prkosno. "Ja ću pokušati, u svakom slučaju. Žao mi je."

5.

V A on reče: 'O kakvim to žabama govoriš?'

VI A ona reče: 'Ti to ne bi razumeo.'

VII A on reče: 'U pravu si.'

Iz 'Knjige nouma', Žabe neznane, poglavlje 1, V-VII

Te noći bilo je puno posla...

Putovanje do ambara moralo bi trajati nekoliko sati. Ekipe su krenule da obeleže i na druge načine pripreme stazu, ali i da postave stražare za slučaj nailaska lisica. Doduše, lisica u poslednje vreme nije bilo mnogo; rado bi napale nekog usamljenog nouma, ali odred od trideset dobro naoružanih, žustrih lovaca nešto je sasvim drugo, za šta bi samo vrlo glupa lisica ispoljila ikakvo zanimanje. One malobrojne koje su bile nastanjene u blizini kamenoloma brzo su odlazile na drugu stranu kad god bi videle da nailazi noum. Naučile su da noum znači nevolju.

Nekim lisicama taj nauk išao je teško. Nedugo posle useljenja nouma u kamenolom, jedna lisica je sa iznenađenjem i oduševljenjem nabasala na dvoje neopreznih skupljača bobica. Pojela ih je. Još više se iznenadila te noći kad je dvesta smrknutih nouma opkolilo njenu jazbinu i zapalilo vatru na ulazu. Istrčala je sa punim očima suza, a oni su je isprobavali kopljima i ubili.

Ima mnogo životinja koje bi rado gricnule nouminu, govorio je Masklin. One treba da nauče lekciju: mi ili one. Najbolje je da odmah u početku shvate da će biti one. Nijedna životinja neće se navići na nouminu. Više nijedna.

Mačke su bile pametnije. Nijedna se nije pojavila u blizini.

"Naravno da je moguće da, u stvari, nema nikakvih razloga za brigu", reče Angalo nervozno, negde pred zoru. "Lako može biti da se nikad nećemo iseljavati."

"A taman smo počeli lepo da se smeštamo", reče Dorkas. "Ipak, prema mom mišljenju, ako budemo stražarili kako treba, moći ćemo da podignemo čitav narod u roku od pet minuta. Deo zaliha hrane prenećemo ovoga jutra. Od toga štete nema. Nek budu tamo, ako nam zatrebaju."

Noumi su ponekad odlazili sve do aerodroma. Na tom putu ležala je i jedna deponija smeća, za noume osnovni izvor delića tkanine i žice; još dalje, bila je

potopljena šljunkara, zgodna za one koji su imali strpljenja da pecaju. Pešačenje do aerodroma trajalo je jedan dan, ali je bilo prijatno. Išli su ponajviše stazama jazavaca. Morali su preći i jedan veliki drum - tačnije, provlačiti se ispod njega; iz nekog razloga postojale su cevi zgodne za to, ugrađene tačno na mestima gde su se putanje životinja ukrštale sa drumom. Moglo bi se pretpostaviti da su ih postavili jazavci; često su prolazili kroz njih.

Masklin pronade Grimu u školskoj jazbini ispod jedne od starih šupa. Nadzirala je odeljenje koje je učilo da piše. Pogledala je Masklina besno, rekla deci da nastave sa radom - a da li bi Niko De Šeširi voleo da kaže svima, glasno, tu šalu? Ne? Onda je bolje da nastavi da piše - a zatim je izišla u tunel ispred učionice.

"Svratio sam samo da kažem da polazimo", reče Masklin, vrteći šešir u rukama. "Cela gomila nouma ionako ide do đubrišta, pa ćemo imati društvo donde. Hm."

"Elektricitet", reče Grima neodređeno.

"Šta?"

"Nema električne struje u starom ambaru", reče Grima. "Pamtiš šta je to značilo? U noćima bez mesečine nije se imalo šta raditi osim sedeti u jazbini. Ne želim da se vratim na to."

"Pa, možda smo u tim danima bili bolji noumi", promumla Masklin.

"Nismo imali sve stvari koje imamo danas, ali smo bili..."

"Prozebli, uplašeni i gladni!" odseče Grima. "Znaš da je tako bilo. Probaj da pričaš Bakici Morki priče o dobrim, starim danima, pa da vidiš šta će ti reći."

"Imali smo jedno drugo", reče Masklin.

Grima je proučavala izgled svojih ruku.

"Samo smo bili jednako stari i živeli u istoj rupi", reče ona nerazgovetno, a

onda diže pogled. "Ali sada je sve drugačije! Postoje... eto, recimo, postoje žabe."

Masklin je pogleda belo. I Grima je, bar jednom, izgledala kao da nije sigurna u sebe.

"Čitala sam o njima u jednoj knjizi", reče ona. Postoji, znaš, to mesto, zove se Južnamerika. Ima brda gde je vruće i stalno pada kiša, a šume su veoma velike i drveće ogromno visoko, a na najvišim granama postoje veliki veliki cvetovi koji se zovu bromelide u kojima se zadržava voda od kiše i pravi kao jezerca u kojima ima jedna vrsta žabica koje polažu jaja u tu vodu i punoglavci se izležu i odrastaju i budu nove žabe, a svaka takva žabica odraste i provede ceo-celcijati život u jednom cvetu bromelide, a nikad ne sazna da postoji tle niti da je svet pun takvih slučajeva, al' ja sad to znam i zato nikad neću moći da ih gledam, a onda da gledam tebe", ona zastade da dođe do vazduha, "a ti hoćeš da ja dođem i da živim s tobom u rupi i da ti perem čarape!"

Masklin je ovu rečenicu još jednom propustio kroz glavu, pomišljajući da bi možda mogla imati neki smisao kad se sluša dvaput.

"Al' ja ne nosim čarape", reče on.

Ovo, po svemu sudeći, nisu bile prave reči za taj trenutak. Grima ga je munula u stomak.

"Maskline", reče ona, "dobar si noum i bistar na neki svoj način, ali gore na nebu nema nikakvih odgovora. Moraš biti sa obe noge na zemlji, a ne sa glavom u vazduhu!"

Jedan okret i već je otišla i zatvorila vrata za sobom.

Masklin je osetio da mu uši postaju vruće.

"Pa, ja mogu oba!" povika on za njom. "Oba istovremeno!"

Porazmislio je o ovome i dodao: "Može svako!"

Otišao je besnim koracima kroz tunel. Bistar na neki svoj način! Gurder je

ipak bio u pravu: školovanje žena nije dobra ideja. Nikad neću razumeti žene, pomisli on. Ni ako doživim deset godina starosti.

Položaj vođe Knjigopapiraca Gurder je predao Nisodemusu. Masklin zbog toga nije bio baš oduševljen. Nije reč bila o nekoj Nisodemusovoj glupavosti. Naprotiv. Nisodemus je bio pametan na neki svoj penušavi, malo 'iskosa' način i time izazivao Masklinovo nepoverenje: uvek kao da je obuzdavao svoje uzbuđenje zbog nečega, uvek je govorio brzajući i ubacujući mnogobrojna 'hm' da bi uhvatio vazduh, a da niko ne stigne da ga prekine. Masklin se pored njega osećao nelagodno. Pomenuo je to Gurderu.

"Nisodemus ima možda malčice previše poleta", reče Gurder, "ali njegovo srce je na pravom mestu."

"A glava?"

"Čuj", reče Gurder. "Nas dvojica se dovoljno dobro poznajemo, zar ne? Ti bi se složio sa tvrdnjom da se dovoljno dobro razumemo?"

"Da. Zašto?"

"Onda ću ja tebi prepustiti sve odluke koje utiču na tela nouma", reče Gurder, čiji je glas bio na samo jedan korak od pretećeg, "a ti meni prepusti sve odluke koje se tiču njihovih duša. Pošteno?"

I, tako, krenuli su na put.

Opraštanja, poruke u poslednjem trenutku, organizovanje svega i, pošto su to bili noumi, stotinu malih svađa, nisu bili od važnosti.

Krenuli su na put.

Život u kamenolomu počeo se vraćati u nešto nalik normalnom toku. Više nijedan kamion nije prišao kapiji. Dorkas je, za svaki slučaj, poslao dvojicu svojih spretnijih, mladih, pomoćnih inženjera da se uspentraju na žičanu ogradu i da napune zarđali katanac blatom. Takođe je naredio jednoj ekipi nouma da više puta omotaju žicu oko kapije.

"Mada to njih ne bi dugo zadržalo", rekao je. "Ne ako su čvrsto rešeni."

Na to je Savet, tačnije ostatak Saveta, mudro klimao glavom iako, kad bi se iskreno govorilo, niko od prisutnih članova nije razumeo mehaničke stvari niti mario za njih.

Istog popodneva kamion je opet došao. Dvojica osmatrača druma žurno su došli u kamenolom da raportiraju. Vozač je neko vreme čačkao po katancu, potezao žicu, a onda otišao.

"Taj stvor je nešto i kazao", reče Sako.

"Da, kazao je nešto. Sako je to čuo", reče njegova koleginica na straži, Nuti Dečjeodevac. Bila je to debeljušna, mlada noumkinja u pantalonama, dobra inženjerka; ona se dobrovoljno javila za stražarsku dužnost, radije nego da sedi kod kuće i uči kuvanje. Stvari su se u kamenolomu zaista menjale.

"Čuo sam da je taj stvor nešto kazao", ponovi Sako uslužno, za slučaj da nije dovoljno jasno shvaćen.

"Tako je", reče Nuti. "Mi smo oboje to čuli, zar ne, Sako?"

"A šta je rekao?" upita Dorkas ohrabrujućim tonom. Nisam ja stvarno zaslužio nešto ovako, pomisli on. Ne u ovom životnom dobu. Radije bih bio u mojoj radionici i trudio se da izmislim radio-aparat.

"Rekao je..." Sako duboko udahnu, izbulji oči i pokuša da dočara mukanje slično zvuku sirene za maglu - dakle, ljudski zvuk:

"Prooooooooookleeeetaaaaaadeeeeeriiištaaad!"

Dorkas pogleda ostale.

"Ima li neko ideju?" upita on. "To maltene kao da je nešto značilo, zar ne? Kažem ja vama, kad bismo ih samo mogli razumeti..."

"Ovo je sigurno bilo jedno od glupljih stvorenja", reče Nuti. "Pokušavalo je da uđe!"

"Ako je tako, vratiće se", reče Dorkas tmurno i odmahnu glavom.

"U redu, vas dvoje", reče on. "Dobro ste radili. Vratite se na stražu. Hvala."

Gledao ih je kako odlaze držeći se za ruke; onda je odlutao preko kamenoloma, u pravcu stare upravničke kancelarije.

Šest puta sam ja gledao dolazak Božićnih praznika, razmišljao je on. Šest, kako se ono zvaše, godina. Pa i više, mislim da je prošla gotovo još cela jedna, mada ovde napolju noum to ne može tako pouzdano znati. Niko ne okačinje natpise koji bi ti rekli šta se događa; samo smanje grejanje. Sedam godina star. Otprilike onaj trenutak kad noum treba da počne više da se odmara. A vidi gde sam, svet nema čak ni propisne zidove, voda ujutro bude hladna, a ponekad i tvrda kao staklo, a sistemi za provetravanje i grejanje ponekad se na zaista zaprepašćujući način otrgnu kontroli. Naravno - on pođe malo uspravnije - kao naučnik, ja nalazim da su svi ti fenomeni ekstremno interesantni. Međutim, bilo bi lepše kad bih mogao iz nekog udobnog i finog mesta unutra da nalazim da su ekstremno interesantni.

Ahhh... unutra. Tamo treba biti. Većinu starijih nouma muči strah od otvorenog prostora, ali niko ne voli da o tome mnogo priča. Nije previše strašno u kamenolomu, koji ima te ogromne kamene zidove. Ako ne dižeš pogled često i ako izbegavaš četvrtu stranu iz koje puca stravično dalek vidik preko okolnih predela, možeš maltene da pomisliš da si opet u Radnji. Pa i tako, većina starijih nouma radije se zadržava u šupama ili u udobnoj polutami ispod podnih dasaka. Na taj način izbegneš grozno osećanje izloženosti, stravični utisak da te nebo gleda.

Deci se, međutim, po svemu sudeći sviđa da budu napolju. Nisu stvarno naviknuta ni na šta drugo. Pamte, jedva, Radnju, ali im ona ne znači mnogo. Ta deca pripadaju spoljašnjem prostoru i na njega su naviknuta. A momci koji svakodnevno idu u lov i sakupljanje... pa, mladi muškarcima vole da pokazuju koliko su hrabri, zar ne? Naročito pred drugim muškarcima. I pred ženskinjama.

Dabome, ja kao naučnik i racionalni, misleći noum shvatam, razmišljao je

Dorkas, da nam zaista nije bilo suđeno da živimo uvek pod daskama nekakvog poda. Međutim, kao noum koji je verovatno sedam godina star i koji se oseća malčice škriputavo, moram priznati da mi je ipak prijalo da imam pogdekoji natpis u mojoj životnoj okolini. Možda Zapanjujuća sniženja, ili makar jedan jedini mali natpis Mamutska rasprodaja sutra. Ne bi škodilo, a siguran sam da bi prijalo. Što je, naravno, potpuno smešno, ako se posmatra sa racionalne tačke gledanja.

Baš kao Arnold Bros (osn. 1905), pomisli on tužno. Prilično sam siguran da ne postoji u onom smislu kako su nas učili kad sam bio mlad. Ali kad si mogao gledati na zidu reči Ako ne vidite ono što vam je potrebno, zatražite, osećao si da je sve, u osnovi, dobro.

To su veoma pogrešne misli za racionalnog, mislećeg nouma, pomisli on.

U drvetu, pored vrata upravničke kancelarije, postojala je pukotina. Dorkas kliznu u dobro znani polumrak ispod podnih dasaka i pođe napred, tapkajući bosim stopalima. Ubrzo nađe prekidač.

Prilično se ponosio ovom idejom. Na spoljašnjem zidu kancelarije bilo je veliko, crveno zvono, valjda da bi ljudi mogli čuti da telefon zvoniti i kad je u kamenolomu buka. Dorkas je ispremeštao žice, tako da je mogao naterati to zvono da proradi kad god je hteo.

Sada pritisnu prekidač.

Noumi dođoše trkom iz svih delova kamenoloma. Dorkas je sačekao da se prostor ispod dasaka napuni. Onda privuče praznu kutiju od šibica i stade na nju.

"Ljudsko biće opet je došlo", ogłosi on. "Nije ušlo, ali nastaviće da pokušava."

"A tvoja žica?" upita jedan od nouma.

"Bojim se da postoji i sprava koja se zove 'sekač žice'."

"Eto ti tvoja teorija da su, hm, ljudski stvorovi inteligentni. Inteligentno

ljudsko biće ne bi išlo tamo gde ga, hm, niko ne želi", reče Nisodemus kiselo.

Dorkas je voleo da vidi kod mladog nouma žarku želju za delatnošću, ali Nisodemus je vibrirao jednom naročitom, gladnom vrstom želje, koju je bilo neprijatno gledati. On pogleda Nisodemusa najoštrije što se usuđivao.

"Možda ovi ljudi napolju nisu isti kao oni u Radnji", reče odsečno. "U svakom slučaju..."

"Ovoga je sigurno poslao Naređenje", reče Nisodemus. "To je, hm, sud brosji, svima nama!"

"Ma, ni govora. To je samo jedno ljudsko biće", reče Dorkas, pa nastavi, pred Nisodemusovim gnevnim pogledom: "Verovatno bi sad trebalo da pošaljemo deo žena i dece u..."

Zvuk trčućih koraka napolju; onda stražari sa kapije uleteše kroz pukotinu.

"Vratilo se! Vratilo se!" dahtao je Sako. "Ljudsko stvorenje se vratilo!"

"U redu, u redu", reče Dorkas. "Ne brini, ne može..."

"Ne! Ne! Ne!" povika Sako, skaćući gore-dole. "Ima ono za sečenje! Isek'o je žicu i lanac koji je držao kapiju da bude zatvorena i...!"

Nisu čuli ostatak rečenice.

Nije ni bilo potrebno.

Zvuk motora koji se približavao kazao im je sve.

Postao je tako bučan da se cela šupa tresla; onda je najednom stao, ostavivši za sobom odvratnu vrstu tišine, goru od buke. Tresnuše neka metalna vrata; onda poče štopotanje i cičanje vrata barake.

Zatim, koraci. Daske iznad nouma su se ugibale, oslobađajući oblačiće prašine; ogromni, trupkavi koraci lutali su po kancelariji.

Noumi su stajali u potpunoj tišini. Nisu pokretali ništa osim očiju, ali su se oči okretale tačno prema koracima, pratile njihov položaj, čovekovo prelaženje uzduž i popreko kancelarije iznad njih. Jedna beba poče cvileti.

Nešto je nekoliko puta škljocnulo, a onda je prigušeni zvuk ljudskog glasa

počeo da stvara onu tipičnu, nerazumljivu buku. To je potrajalo.

Onda su koraci otišli iz kancelarije. Noumi su čuli njihov krckavi zvuk napolju, pa neke druge zvuke. Grozni, metalni zveket.

Jedan mali noum reče: "Mama, ja moram u klozet, mama..."

"Ššššš!"

"Ali moram, mama!"

"Hoćeš li ćutati!"

Svi noumi su stajali kao skamenjeni dok su se zvuci nastavljali oko njih. Pa, svi sem jednog. Jedan mali noum skakutao je sa noge na nogu, vrlo crven u licu.

Posle izvesnog vremena zvuci su prestali. Još jedan tresak kamionskih vrata, urlik mašine, buka vozila koje se udaljava.

Dorkas reče vrlo tiho: "Mislim da sad mož' malo da odahnemo."

Stotine nouma odahnu uglas, sa olakšanjem.

"Ma-ma!"

"Da, dobro, sad pojuri."

Posle prvog uzdaha olakšanja, opšti žamor i brbljanje. Jedan glas uzdigao se nad ostale.

"Nikad nije bilo ovako u Radnji!" reče Nisodemus, penjući se na polovinu cigle. "Pitam vas, noumi, saplemenici moji, da li je ovo ono što smo bili navedeni da očekujemo?"

Horski mu odgovoriše nebrojena 'Ne' i 'Da', a Nisodemus nastavi: "Pre godinu dana bili smo bezbedni u Radnji. Pamтите li kako je bilo u vreme Božića? A u Dvorani hrane? Pamti li iko, hm, pečenje, goveđe, ćureće?"

Jedno ili dva klicanja, ali ne bez nelagodnosti; Nisodemus je, međutim, izgledao trijumfalno. "A evo gde smo u isto to doba godine - zapravo, ovi nam kažu da je to isto doba godine", reče on ironično. "Očekuju da jedemo ćvornovate stvari koje su odgajene u zemlji! Hm. A ni meso nije pravo meso,

to su samo mrtve, pa iseckane životinje. Bukvalno životinje, pa mrtve, pa sečene! Zar vi želite da se vaša deca na to naviknu? Da iskopavaju hranu za sebe? I sad nam još kažu da ćemo možda morati da se preselimo u nekakav ambar koji čak i nema prave podne daske ispod kojih bismo mogli živeti onako kao što je bila volja Brosova. Šta je sledeće, pitamo se mi? Da budemo na otvorenom, na nekoj njivi? Hm. A znate li šta je najgore od svega? Reći ću vam." On uperi prst u Dorkasa. "Ti noumi koji nam sad sve i svašta naređuju jesu isti oni koji su nas doveli do ovog zla!"

"E, polako malo s tim..." počeo Dorkas.

"Svi vi znate da sam u pravu!" povikao Nisodemus. "Razmislite o ovome, noumi! Zašto smo, za ime Arnolda Brosa (osn. 1905), morali polaziti iz Radnje?"

Začulo se još poneko klicanje, ali nejasnog značenja; nekoliko rasprava počeo u publici.

"Ne budi glup", reče Dorkas. "Spremalo se rušenje Radnje!"

"To mi ne znamo!" povikao Nisodemus.

"Naravno da znamo!" zaurla Dorkas. "Masklin i Gurder su videli..."

"A gde su oni sada, a?"

"Otišli su - pa, otišli su da..." počeo Dorkas. Znao je da mu ovo ne ide od ruke osobito dobro. Zašto je sve palo na njega? On više voli da prevrće po rukama zavrtnje i navrtke. Zavrtnji ne viču na tebe.

"Da, otišli su!" Nisodemus je spustio glas do ljutitog šištanja. "Razmislite o tome, noumi! Upotrebite svoje, hm, mozgove! U Radnji smo znali gde smo, sve je radilo, sve je bilo tačno prema brosovoj volji. Odjednom, ovde smo. Pamтите kako smo prezirali izvanaše? Pa, sad smo mi izvanaši! Hm. I evo opet je sve panika i uvek će biti - dok se ne vratimo na pravi put i dok nam Arnold Bros (osn. 1905) milošću svojom ne dopusti da se vratimo u Radnju kao mudriji, bolji noumi!"

"Samo da razjasnimo", reče jedan noum. "Je l' ti kažeš da nas je Iguman lagao?"

"Ne kažem ja ništa slično tome", reče Nisodemus šmrkćući. "Samo vam iznosim činjenice. Hm. Samo to."

"Ali, ali, Iguman je otišao da dovede pomoć", reče jedna noumska gospođa obazrivo. "A što se Radnje tiče, ja sam sigurna da je uništena. Inače se ne bismo ovo'ko zlopatili, je l' te?" Izgledala je očajna.

"Ja, međutim, znam ovo", reče noum do nje. "Nek' priča ko šta hoće, meni se taj stari ambar ne sviđa. Tamo čak nema ni električne struje."

"Jest', ambar koji se nalazi usred..." počeo drugi noum, pa spusti glas. "...znate čega. Onih stvari. Znao o čemu govorim."

"Znamo", reče jedan stariji. "O onome. Video sam ih. Unuk me vodio na kupine, pre mesec-dva, gore iznad kamenoloma, pa sam ih video."

"Ja nemam ništa protiv da ih vidim iz daljine", reče zabrinuta noumska dama. Ali pomisao da se nađem usred njih dovoljna je da počnem da se tresem."

Ne vole ni da kažu glasno reči otvorena polja, pomisli Dorkas. Znam kako im je.

"Ovde je udobno, to ću priznati", reče prvi noum, "ali ono čega ima mnogo napolju, ono, kako se zvaše, na 'p'..."

"Priroda?" upita Dorkas slabašnim glasom. Nisodemus se osmehivao ludački, iskreći očima.

"Tačno to", reče noum. "Dakle, to je neprirodno. I ima ga daleko previše. Gotovo kao da ovo i nije pravi svet. Samo ga pogledajte. Pod je sav nešto džombast, a treba da bude ravan. Zidova jedva da ima. Sva ona zvezdasta, mala svetla koja se pojave noću, šta reći, nisu od neke koristi, a? Povrh svega, još i ljudi, koji lutaju gde god im svirne na pamet. A nema ni pravih pravila, kako je u Radnji bilo."

"Zato je Arnold Bros i uspostavio Radnju godine 1905", reče Nisodemus.
"Jedno pravilno mesto za noumski život."

Dorkas je blago dohvatio Sako za uho i privukao tog mladog nouma sebi.

"Znaš li gde je Grima?" šapnuo mu je.

"Zar nije ovde?"

"Sasvim sam siguran da nije", reče Dorkas. "Ona bi dosad imala nešto veoma oštro da kaže, da je tu. Možda je ostala u školi sa decom, kad se zvono oglasilo. Što bi bila dobra odluka."

Ovaj Nisodemus ima nešto na umu, razmišljao je Dorkas. Nisam siguran šta, ali miriše loše.

Kako je dan odmicao, postajalo je sve gore, naročito kad je počela kiša. Odvratna, smrzavajuća vrsta kiše. Susnežica, po tvrđenju Bakice Morki. Nešto bljuzgavo, ni voda ni led. Kiša sa kostima.

Uspevala je da nađe put do onih mesta gde obična kiša nije umela da dopre. Dorkas je organizovao mlade noume da kopaju odvodne kanale i da nameste nekoliko velikih sijalica da bi se proizvodila toplota. Stari noumi su posedali oko sijalica, kijajući i gundajući.

Bakica Morki trudila se najbolje što je umela da ih razveseli. Dorkas je stvarno počinjao da priželjkuje da se ona mane tog posla.

"Ništa ovo nije", govorila je. "Pamtim Veliku poplavu. Od nje se naša rupa naprosto srušila, bili smo mokri i prozebli danima!" Zasmejala se kreštavo i počela da se klata napred-nazad. "Bili smo kao udavljeni pacovi! Nijedan suv končić na nama, znaš, i nikakve vatre nedelju dana. Smejurija jedna!"

Radnjaši su zurili u nju. Zadrhtali su.

"Nema šta da se brineš ni oko prelaženja otvorenih polja", nastavi ona razgovornim tonom. "U devet slučajeva od deset, ništa te ne pojede."

"Ooo, za ime svega", reče jedna noumka nejako.

"Da, ja sam bila na otvorenim poljima stotinama puta. Nije frka, ako se

držiš u živici i dobro motriš. Tek ponekad, ponekad, zatreba da bežiš", reče Bakica.

Ničije raspoloženje nije postalo bolje kad su saznali da je onaj lendrover bio parkiran tačno na zemljištu koje su pripremali za setvu. Tokom leta, noumi su beskrajno dugo i mukotržno radili da bi razbili stvrdnuto tlo i pretvorili ga u nešto nalik na zemljište. Posadili su i seme, ali nije izraslo. Sad su tu bile dve duboke brazde od točkova, a na kapiji novi lanac i katanac.

Susnežica je već punila brazde. Ulje iscurilo iz vozila stvaralo je svetlucavi sloj duginih boja na površini.

A Nisodemus je neprestano podsećao narod na to koliko je bolje bilo u Radnji. Nije bilo potrebno mnogo ubeđivanja. Bez rasprave - stvarno je u prošlosti bilo bolje. Mnogo bolje.

Mislim, mislio je Dorkas, da možemo da održimo toplotu i mislim da hrane ima u izobilju, mada ne postoji bezbroj načina da kuvaš krompir i zečtinu. Međutim, nevolja je u tome što je Masklin zamišljao da ćemo, odmah po izlasku iz Radnje, svi navaliti na kopanje i lov i suočiti se sa budućnošću sa blistavim osmehom i čvrstom donjom vilicom. Jedan deo omladine dobro se snalazi, mora se priznati. Ali mi matori suviše smo okoštali u svojim navikama. Ja i mogu nekako, ja volim da čačkam po raznim stvarima, mogu biti koristan, ali neki drugi... nemaju šta da rade osim da gundaju, a u tome su već postali stvarno dobri.

Pitam se koju to igru vodi Nisodemus. Taj je suviše oštar, ako mene pitate. Kamo sreće da se Masklin vrati.

Pa ni onaj mladi Gurder nije bio suviše loš.

Evo, prodoše već tri dana.

Znao je da će se, u ovakvim vremenima, osećati bolje ako ode i pogleda Džekuba.

6.

I Jer Zmaj u brdu ležaše, preostao iz doba kad je svet pravljen.

II Ali star bejaše i slomljen i na umoru.

III Znak Zmaja bejaše na njemu.

IV Znak je govorio: 'Džekub'

Iz 'Knjige nouma', Džekub, poglavlje 1, I-IV

Džekub.

Džekub je bio njegov. Njegova mala tajna. Njegova velika tajna, zapravo. Niko drugi nije znao za Džekuba, pa ni Dorkasovi pomoćnici.

Vrzmio se, jednog letnjeg dana, po velikim, starim, polusrušenim šupama s one strane kamenoloma. Nije stvarno imao ništa određeno na umu, izuzev možda mogućnosti da nađe neko upotrebljivo parče žice ili nešto tako.

Zato je preturao po senovitim kutićima, a onda se uspravio, podigao pogled i Džekub je bio tu.

Štaviše, bio je tu sa otvorenim ustima.

Posle nekoliko užasnih sekundi, Dorkasove oči su se prilagodile razdaljini.

Posle je provodio mnogo vremena sa Džekubom, čačkao po njemu, proučavao ga. 'Njega'; Džekub je za Dorkasa svakako bio muškog roda. Možda užasni stvor, star i ranjen, kao zmaj koji je došao da ovde potraži poslednji san. Ili kao neka od onih životinja koje mu je Grima jednom pokazala u knjizi, a koje su se zvale digo-nos-aurusi.

Ali Džekub nije gundao i nije stalno pitao Dorkasa dokle će odugovlačiti sa pronalaskom radija. Dorkas je proveo mnoge spokojne sate upoznavajući Džekuba. Njemu se mogao obraćati do mile volje, nikom bolje, zato što Džekub nije odgovarao.

Sada Dorkas strese glavom. Nije trenutak za takve stvari. Sve je krenulo

naopako.

On pođe ne kod Džekuba, nego kod Grime. Ta cura ima glavu našrafljenu kako treba, iako je žensko.

Školska jazbina bila je ispod poda one stare šupe na čijim vratima je pisalo 'Kantina'. Tu je bio Grimin lični svet. Smislila je da u školu treba da idu deca, zato što su čitanje i pisanje teške veštine, pa je najbolje pretrpeti celo učenje što pre.

Tu su smestili i biblioteku.

U onim poslednjim, grozničavim satima noumi su uspeli da spasu nekih trideset knjiga iz Radnje. Neke su bile veoma korisne - 'Vrtlarstvo tokom cele godine' čitano je često i mnogo; Dorkas je maltene napamet znao 'Osnove teorije za inženjera-amatera' - ali neke su bile, šta reći, teške; takve nisu mnogo otvarane.

Grima je stajala pred jednom takvom kad je Dorkas ušao. Grickala je palac; njena navika kad se usredsređivala.

Hteo-ne hteo, morao se diviti njenoj sposobnosti čitanja. Ne samo što je Grima postala najbolji čitač među noumima; stekla je i zapanjujuću sposobnost da razume šta čita.

"Nisodemus diže frku", reče on, sedajući na jednu od klupa.

"Znam", reče Grima rasejano. "Čula sam." Dohvatila je obručke rub jedne stranice i i prevrnula je; pri tome je zastenjala od napora.

"Ne znam šta će on time dobiti", reče Dorkas.

"Vlast", reče Grima. "Imamo vakuum vlasti, vidiš."

"Mislim da to nemamo", reče Dorkas neodlučno. "Vakuum je ono što vuče prašinu u usisivač. Imali smo to u Radnji. Šezdeset devet i devedeset pet sa širokim izborom priključaka za čistoću cele kuće, nastavio je, setno se prisećajući dobro znanih natpisa.

"Ne, nije to", reče Grima. "Ovo je događaj koji nastaje kad niko nije na vlasti. Čitala sam o takvim slučajevima."

"Pa, ja sam na vlasti, zar ne?" reče Dorkas tonom kao da se žali.

"Nisi", reče Grima, "jer tebe niko stvarno ne sluša."

"Oh. Baš ti hvala."

"Nisi ti kriv. Noumi kao Masklin i Angalo i Gurder mogu da navedu druge noume da ih slušaju, ali ti ne uspevaš da zadržiš njihovu pažnju."

"Oh."

"Ali zato umeš da nateráš zavrtnje i navrtke da te slušaju. To ne može svako."

Dorkas je razmislio o ovome. Nikad ne bi tako formulisao stvari. Da li je to bio kompliment? Verovatno jeste, zaključio on.

"Kad se narod suoči sa velikim nevoljama i ne zna šta će, uvek se nađe neko voljan da kaže bilo šta, samo da bi se popeo na vlast", reče Grima.

"Nije bitno. Kad se oni vrate, srediće sve to, siguran sam", reče Dorkas, sa više veselja nego što je stvarno osećao.

"Da, oni će..." počeo Grima, ali začuta. Posle nekog vremena Dorkas primeti da joj se ramena tresu.

"Je li nešto nije kako treba?" upita on.

"Prošlo je više od tri cela dana!" zajeca Grima. "Niko nikad nije toliko dugo bio odsutan! Mora biti da im se nešto desilo!"

"Pahhhh..." odvrati Dorkas, "ovaj, pošli su da traže Unuka 39, a mi ne možemo biti sigurni da..."

"A ja sam bila tako odvratna prema njemu pre nego što je pošao! Rekla sam mu za žabe, a on samo čarape pa čarape!"

Dorkas nije uspevao da sagleda otkud žabe u ovome. U njegovim razgovorima sa Džekubom niko nije pominjao žabe.

"Hm?" upita on.

Grima mu, uz poneki jecaj, ispriča o žabama.

"Sigurna sam da nije ni počeo da shvata šta sam htela da kažem", promumla ona. "A ni ti."

"Pa, ne znam", reče Dorkas. "Misliš da je svet nekada bio tako jednostavan, a sad je iznenada pun zapanjujuće zanimljivih stvari koje ni do kraja svog života noud ne može sve iscrpsti. Kao što su biologija ili klimatologija. Mislim, pre nego što ste vi izvanaši došli, ja sam samo petljao sa ponekom stvari, a o svemu nisam znao ništa."

Zagledao se u svoja stopala. "Još sam velika neznalica", reče, "ali sam bar neznalica o zaista važnim stvarima. Kao što su: šta je Sunce ili zašto pada kiša. O tome ti govoriš."

Šmrknula je i nasmešila se malo, ali ne previše; jer, ako postoji išta gore od nekog ko te ne razume, to je neko ko te je savršeno dobro razumeo pre nego što si stigao da se dovoljno duriš što te niko ne razume.

"Stvar je u tome", reče ona, "što Masklin još i sad misli da sam ja ista ona osoba koju je poznavao kad smo svi živeli u onoj staroj rupi u nasipu. Znaš, ona koja trčkara svuda. Kuva. Previja rane svih povredeni... ih, ih, ih..."

"Hajde, hajde", reče Dorkas. Uvek je bio zbunjen kad noudi stanu ovako da se ponašaju. Ako mašina počne nenormalno da se ponaša, podmažeš je ili je malo pročačkaš ili, ako ništa drugo ne uspeva, tresneš je čekićem. Kod nouda takav postupak ne daje dobre ishode.

"Pretpostavimo da se on nikad ne vrati?" upita Grima, brišući oči od suza.

"Naravno da će se vratiti", reče Dorkas smirujućim tonom. "Pa, šta mu se uopšte moglo desiti?"

"Mogao je biti pojeden ili pregažen ili oduvan ili uhvaćen u zamku ili je mogao pasti u neku rupu", reče Grima.

"Hm", reče Dorkas. "Mislim, šta osim toga."

"Ali sabraću se ja", reče Grima, isturivši donju vilicu. "Kad se vrati, neće

moći da kaže: 'Oh, vidim da je sve otišlo u propast dok mene nije bilo'."

"Odlično", reče Dorkas. "Taj duh hoćemo. Uvek se nečim zaokupi, izreka je moja. Kako se zove ta knjiga?"

"Ovo je 'Riznica poslovice i citata'", reče Grima.

"Aha. Ima li u njoj ičeg korisnog?"

"Zavisi."

"Aha. Šta znači reč 'poslovica'?"

"Nisam sigurna. Neke od njih nisu mnogo pametne. Znaš li ti da ljudi zamišljaju da je svet napravljen od strane nečeg što je kao jedna vrsta velikog ljudskog bića?"

"Hajde?"

"Za sedam dana."

"Ako je tako bilo, tom ljudskom biću neko je morao pomagati, mislim ja", reče Dorkas. "Znaš. Oko težih poslova." On pomisli na Džekuba. Mnogo bi se dalo uraditi za nedelju dana, sa Džekubom.

"Ne. To stvorenje je, izgleda, uradilo sve samo."

"Hmm." Dorkas je razmislio o ovome. Neki delovi sveta svakako su nedorađeni, a neki drugi, kao trava, izgledaju sasvim prosti. Mada, svake zime nastaje kvar svega, onda u proleće mora sve da krene iz početka... "Ne znam", reče on. "Samo ljudi mogu da poveruju u tako nešto. Moralo je tu biti nekoliko meseci temeljitog rada, ako mene pitaš."

Grima okrete stranicu. "Masklin je verovao - hoću reći, Masklin veruje - da su ljudi mnogo pametniji nego što mi mislimo." Izgledala je zamišljena.

"Stvarno mislim da bi bilo dobro da ih proučimo kako treba", reče ona.

"Sigurna sam da bismo dosta saz..."

Zvono za uzbunu po drugi put se razleže iznad kamenoloma.

Prekidač je ovog puta pritiskala Nisodemusova ruka.

7.

II I reče Nisodemus: 'Izdani ste, narode Radnje;

III Na prevaru vas odvedoše u ovo Napolje, gde su Kiša i Hladno i
Susnežica i Ljudski rod i Naređenje, a biće još gore;

IV Jer Susnežice će biti i Snega i Glad će zemljom harati;

V Pa će Crvendaći nagnuti;

VI Hm.

VII A oni koji vas ovde dovedoše, gde su sada?

VIII Govorahu: Idemo u potragu za Unukom 39. Ali gle, samo patnje stižu
odasvud, pomoć ne. Izdani ste i u ruke Zime bačeni.

IX Vreme je da odbacimo Spoljašnjost...'

Iz 'Knjige nouma', Žalbe, II-IX

"Da. Dobro. Samo, to je teško uraditi, zar ne?" upita jedan noum sa
nelagodnošću. "Mislim, jesmo Napolju."

"Ali ja imam plan", reče Nisodemus.

"Aaaa", rekoše noumi uglas. Planovi su bili prava stvar. Plan se traži. Kad
imaš plan, znaš na čemu si.

Grima i Dorkas, koji su stigli među poslednjima, počеше postrance da se
provlače kroz gomilu. Stari inženjer hteo je da se progura u prvi red, ali ga je
Grima zadržala.

"Pogledaj ko se sve popeo", prošaputa ona.

Iza Nisodemusa stajao je priličan broj nouma. Dorkas je prepoznao da su
mnogi od njih Knjigopapirci, ali bilo je i nouma iz nekih drugih velikih
'odeljenskih' porodica. Dok je Nisodemus govorio, nisu gledali njega, nego
okupljenu gomilu. Očima su preletali tamo-amo, kao da nešto traže.

"Ne dopada mi se izgled ovoga", reče Grima tiho. "Velike porodice nikad

se nisu mnogo dobro slagale sa Knjigopapircima; kako to da su sad tamo?"

"Neki od tih drugara baš nisu dobro izrađeni", reče Dorkas.

Pojedini Knjigopapirci nikada se nisu pomirili sa idejom da obični, svakidašnji noumi uče da čitaju. Govorili su da čitanje navodi narod na svakojake misli, što nije dobro ako misli nisu dobre. Osim toga, nekima od velikih porodica nije se naročito sviđalo pravo svakog nouma da ide kud hoće, a da prethodno ne pita nikog.

Svi su tamo gore, pomisli on. Noumi koji posle Vožnje nisu uspešni kao pre. Svi su oni izgubili poneki deo vlasti.

Nisodemus je objašnjavao svoj plan.

Dorkas je slušao, postepeno sve više otvarajući usta.

Plan je bio na svoj način veličanstven. Kao mašina čiji je svaki deo savršeno napravljen, ali koju je onda sklopio jednoruki noum u mraku. Plan je bio prepun dobrih ideja koje niko ne bi mogao osporiti; ali postavljenih na glavu. Na nesreću, i tako izvrnute, one su ostajale neosporno dobre, zato što se tu negde, među njima, nalazilo nešto u osnovi pametno...

Nisodemus je želeo ponovnu izgradnju Radnje.

Noumi su stajali, diveći se užasnuto, dok je Knjigopapirac objašnjavao: da, Iguman Gurder bio je u pravu. Odlazeći iz Radnje, svi oni su poneli Arnolda Brosa (osn. 1905) u svojim glavama. Ako budu u stanju da pokažu Brosu da im je stvarno stalo do Radnje, on će doći, prekinuće sve ove probleme i stvoriće novu Radnju ovde, u ovoj zelenoj, neprijatnoj zemlji.

Tako je, bar, govor odzvanjao u Dorkasovoj glavi. On je odavno zaključio da ako trošiš sve svoje vreme slušajući šta narod govori, nikad nećeš shvatiti šta ko stvarno misli.

Ali to ne znači da Radnju treba celu sad zidati iz početka, govorio je Nisodemus, čije su oči sijale kao dva crna klikera. Ovaj kamenolom može se popraviti na druge načine. Narod treba opet da se podeli na Odeljenja, kako je

red, a ne da živi ko gde hoće po celom kamenolomu. Treba postaviti nekoliko natpisa. Vratiti se dobrim, starim običajima. Neka Arnold Bros (osn. 1905) oseti da je kod kuće. Izgrađićemo Radnju u svojoj glavi.

Noumima se ludilo ne događa često. Dorkas se neodređeno sećao jednog starog nouma koji je svojevremeno za sebe zaključio da je čajnik; ali taj se posle nekoliko dana predomislio.

Nisodemus se, međutim, nesumnjivo previše nadisao svežeg vazduha.

Jasno se videlo da još poneki noum tako misli.

"Ne vidim baš", reče jedan od njih, "kako će Arnold Bros (osn. 1905) zaustaviti ove ljude. Bez uvrede."

"Da li su se ljudi mešali u noumska posla kad smo bili u Radnji?" upita Nisodemus.

"Pa, nisu, zato što..."

"Onda imaj poverenja u Arnolda Brosa (osn. 1905)!"

"Ali to nije zaštitilo Radnju od uništenja, a?" upita jedan glas. "Kad je došlo stani-pani, poklonili ste svoje poverenje Masklinu i Gurderu i Kamionu. I sebi samima! Nisodemus vam stalno govori koliko ste pametni. Onda pokušajte da budete pametni!"

Dorkas uvide da to govori Grima. Nikad nije video nikog toliko ljutog.

Progurala se kroz noume, koji su je gledali sa zebnjom, i najzad se našla licem u lice sa Nisodemusom; ili, bar, licem u prsa, pošto se Nisodemus popeo na nešto, a ona ne. On je bio jedan od onih nouma koji vole da stoje na nečemu.

"I šta će onda stvarno biti?" povika ona. "Vi izgradite Radnju - i šta onda? Ljudi su dolazili u Radnju, znaš!"

Nisodemusova usta neko vreme su se otvarala i zatvarala. Onda on reče: "Jesu, ali su poštovali Pravila! Da! Hm! To su radili! I tad je bilo bolje!"

Gledala ga je besno.

"Ne misliš valjda da će ovaj narod to prihvatiti, a?" upita ona.

Ćutanje.

"Moraš priznati", reče jedan stariji noum, vrlo sporo, "stvari jesu bile bolje, tada."

Noumi su se premeštali s noge na nogu.

Ništa drugo nisi mogao da čuješ.

Samo narod koji se premešta s noge na nogu.

"Naprosto su prihvatili!" reče Grima. "Tek tako! Niko više ne pita za Savet! Svi rade što im on kaže!"

Sad je bila u Dorkasovom radnom prostoru, ispod klupe, u staroj kamenolomskoj garaži. 'Moje malo svetište'; tako je uvek nazivao to mesto. 'Moj kutak'. Delići žice i lima bili su razbacani svud unaokolo. Zid beše pokriven škrabocijama načinjenim parčencetom grafita iz olovke.

Dorkas je sedeo i besciljno vrteo po prstima komadić žice.

"Suviše si oštra sa narodom", reče on tiho. "Ne treba onako da vičeš na njih. Dosta su propatili. Zbune se sasvim kad vičeš na njih. Taj Savet bio je dobar kad su vremena bila dobra..." Slegnuo je ramenima. "Ali bez Masklina, Gurdera i Angaloa, nekako kao da ne vredi truda."

"Ali posle svega što se desilo!" Mahnula je rukama. "Postupati tako glupavo, samo zato što je on ponudio..."

"Malčice udobnosti", reče Dorkas i odmahnu glavom. Stvari te vrste ne možeš objasniti osobama kao što je Grima. Fina cura, pametna glava, ali zamišlja da se zbog nekih stvari svi ostali noumi uzbuđuju jednako kao ona. A sve što narod zaista želi, pomisli Dorkas, jeste da bude ostavljen na miru. Svet je dovoljno težak i sam po sebi, bez upornih pokušaja nekih nouma da ga popravljaju.

Masklin je to razumeo. Znao je da ćeš noume najbolje naterati da učine

ono što ti želiš - tako što ćeš ih navesti da veruju da je to njihova ideja. Ako postoji išta što noumu zaista ide uz nos, to je nečiji ovakav pristup: 'Evo stvarno pametne ideje. Zašto ste vi drugi suviše glupi da to shvatite?'

Narod nije glup. Narod je samo narod.

"Hajmo", reče Dorkas umorno. "Da vidimo kako natpisi napreduju."

U jednoj od velikih šupa čitav pod bio je iskorišćen za pisanje natpisa. Tačnije, Natpisa. Još jedna od Nisodemusovih nadarenosti bilo je pridavanje velikog slova pojedinim rečima. Mogao si da čuješ kako to radi.

Dorkas je, međutim, morao priznati da su Natpisi bili prilično dobra ideja. Osećao je krivicu zbog ove misli.

Tako je razmišljao kad ga je Nisodemus pozvao i zapitao ima li u kamenolomu ikakve boje. Ali sad se Kamenolom zvao drugačije: Nova Radnja.

"Hm", reče Dorkas. "Ima nekoliko starih konzervi sa bojom. To su uglavnom bela i crvena. Ispod jedne od klupa. Možda bismo mogli, nekom dobrom polugom, da dignemo poklopce."

"Uradite to. Veoma je važno. Hm. Moramo praviti Natpise", reče Knjigopapirac.

"Natpise. Dobro", reče Dorkas. "Da bude malo veselije u ovom našem ovde, a?"

"Ne!"

"Izvini, izvini, samo sam mislio..."

"Natpise za kapiju!"

Dorkas se počeska po donjoj vilici. "Kapiju?" upita on.

"Ljudi rade ono što im Natpisi kažu", reče Nisodemus, smirujući se. "To znamo iz Radnje, zar ne?"

"Ispunjavali su većinu", saglasio se Dorkas. Pse i invalidska kolica morate nositi, to ga je uvek zbunjivalo. Mnogi ljudi nisu nosili ni pse, ni invalidska

kolica.

"Natpisi i znaci nateruju ljude da nešto čine", reče Nisodemus, "ili da prestanu da čine. Zato, napred, na posao, dobri Dorkase. Natpisi. Hm. Oni koji kažu ne."

Dorkas je o ovome mnogo razmišljao dok su se ekipe nouma znojile pokušavajući da odignu poklopce sa konzervi istrakanih bojom. Imali su i sad knjižicu 'Znakovi pokraj puta', sačuvanu iz Kamiona, a u njoj mnogo natpisa. Osim toga, Dorkas je pamtio neke natpise iz Radnje.

Onda - malo sreće. Noumi normalno ostaju u ravni poda, ali je Dorkas povremeno slao svoje mlade pomoćnike na veliki radni sto u kancelariji upravnika, to jest upravnika, zato što je tamo bilo korisnih komada hartije. Sad je morao smisliti tekst Natpisa.

Sako i Nuti vratiše se sa vestima.

Pronašli su nove tekstove. Jedna velika ploča na zidu bila je sva pokrivena natpisima, grubo pribodenim.

"Gomile natpisa", reče Sako, dolazeći do daha. "I to znaš kakvih? Pročitao sam šta kažu. Zdravlje i Bezbednost na radu. A drugi kaže: Poslušajte ove natpise, oni su tu za vašu bezbednost."

"To piše?" upita Dorkas.

"Za vašu bezbednost", ponovi Sako.

"Možete li ih skinuti?"

"Postoji čiviluk odmah pored te table", reče Nuti, sva oduševljena.

"Tvrđim da bismo mogli nabaciti kuku preko čiviluka, povući ukoso prema prozoru i..."

"Da, da, vas dvoje to dobro radite", reče Dorkas. Nuti se umela pentrati kao veverica. "Mislim da će Nisodemus biti vrlo zadovoljan", dodade on.

I bio je, naročito onim delom za vašu bezbednost. To je jasan znak, protumačio je on, da je Arnold Bros (osn. 1905) na njihovoj strani.

Svaka raspoloživa daska, svaka zarđala tabla lima korisno su upotrebljeni. Noumi su radosno navalili na posao. Prijalo im je da nešto rade.

Sledećeg jutra sunce je obasjalo razne natpise okačene, ne uvek ravno, na olupanu kapiju kamenoloma.

Zadatak su obavili vrlo temeljito. Natpisi su glasili: Zarbanjen ulaz. Opasnost - ne zažrdavaj se ispod tereta. Pomoćin izlaz. Pazi - mine. Svi Kamioni na Merenje. Opasnost - klizavo. Za tvoreno. Litf ne radi. Pazi kanmenje. Polpavljen drum.

I još jedan natpis; Dorkas ga je pronašao u jednoj knjizi i mnogo se njime ponosio. Neeksplodirana bonba.

Za svaki slučaj, ne obaveštavajući Nisodemusa, naredio je noumima da dovuku jedan lanac i katanac koji je još odavno našao u nekoj masnoj, staroj kutiji za alat u Džekubovoj baraci. Katanac su morala nositi četvorica nouma; bio je veliki maltene koliko ceo Dorkas.

Lanac je bio masivan. Neki noumi zatekoše Dorkasa kako ga mukotržno tegli po dnu kamenoloma, alku po alku. Nije bio voljan da im kaže gde ga je našao.

Kamion se pojavio oko podne. Noumi koji su čekali u živici pokraj puta videli su da vozač izlazi, čita natpise i...

Ne, to nije bilo u redu. Ljudi ne mogu da čine takve stvari. Ovo nije moglo biti istina. Ipak, dvadesetoro nouma virilo je iz rastinja i svi su videli da se to dogodilo.

Ljudski stvor postupio je suprotno natpisima.

Ne samo to. Počupao je neke natpise sa kapije i pobacao ih.

Gledali su zapanjeno. Čak je i Neeksplodirana bonba bačena u žbunje; kovitlala se tako da je umalo oborila Sakoa sa njegove osmatračnice.

Novi lanac je, međutim, zadao ljudskom stvoru izvesne probleme. Stvor je zveketao njime, virio kroz žičanu mrežu kapije, trupkao nogama i posle nekog

vremena seo u kamion i odvezao se.

Noumi u žbunju propratili su to klicanjem, ali ne mnogo srećnim.

Ako ljudi ne rade ono što se od njih očekuje, onda ništa na svetu nije kako treba.

"Mislim da je to to", reče Dorkas kad su se vratili. "Ne sviđa mi se ta ideja ništa više nego drugima, ali moramo se seliti. Znam ljude. Onaj lanac ih neće zaustaviti ako su stvarno rešili da uđu."

"Potpuno zabranjujem da ma ko iziđe!" reče Nisodemus.

"Ali, vidiš, metal može biti presečen..." počeo Dorkas razumnim tonom.

"Tišina!" povika Nisodemus. "Ti si kriv za to, budalo matora! Hm! Ti si natakario lanac na kapiju!"

"Pa, to je bilo, vidiš, da... Šta?" upita Dorkas.

"Da nisi dodao lanac, znaci bi zaustavili čoveka", reče Nisodemus. "Ne možeš očekivati da će nam Arnold Bros (osn. 1905) pomoći ako mi u njega nemamo poverenja!"

"Hm", reče Dorkas. Za sebe je pomislio: ludak. Poludeli noum. Opasan ludak. Ovde nije reč o čajnicima. Malo-pomalo, unatraške, on se udalji od Nisodemusa i sa zadovoljstvom iziđe na oštro hladni vazduh.

Sve je krenulo naopako, razmišljao je on. Mene su ostavili da budem na vlasti, a sad sve ide naopako. Nemamo nikakve valjane planove, Masklin se nije vratio, sve ide po zlu.

Ako ljudi dođu u kamenolom, naći će nas.

Nešto hladno pade mu na glavu. On to otrese razdražljivim pokretom.

Porazgovaraću sa nekima od mlađih nouma, pomisli on. Možda prelazak u ambar nije tako loša ideja; tamo bismo mogli žmuriti. Ili već nešto smisliti.

Nešto drugo, hladno i mekano, leže mu na vrat.

Oh, zašto je narod tako zapetljan?

On diže pogled i shvati da ne vidi drugu stranu kamenoloma. Vazduh je

bio pun nekih belih mrlja koje su postajale sve gušće.

Zurio je užasnuto.

Sneg.

8.

VII A Grima reče: Dve mogućnosti imamo.

VIII Da bežimo, ili da se skrivamo.

IX A oni rekoše: Koje od ta dva ćemo?

X A ona reče: Borićemo se.

Iz 'Knjige nouma', Na kamenu, poglavlje 3, VII-X

Nije mnogo snežilo, samo je malo pošecerilo svet; jedno od onih malih ali ujedljivo hladnih posipanja, kakva se događaju na početku zime. Tek toliko da bude potpuno jasno da je, eto, zima. Tako je bar Bakica Morki rekla.

Nju Savet nikad nije mnogo zanimalo. Volela je da provodi vreme sa drugim starim noumima, da razmenjuje gundanja s njima i, kako je rekla, da ih razveseljava i izvodi iz njih samih.

Sad se gordo šetkala po snegu kao da ovaj pripada samo njoj.

Drugi stari noumi posmatrali su je čuteći, užasnuto.

"Naravno, ovo nije ništ', kakvi snegovi znadu da budu", reče ona. "Imali smo mi snega kad nismo mogli da gazimo kroz njega nego smo kopali tunele! To je bila smejurija!"

"Ovaj, gospo", reče jedan vrlo stari noum turobnim tonom, "da li on uvek ovako pada iz neba?"

"Nego šta! Ponekad ga vetar nosi. Budu gomile onolike."

"Mi smo mislili - znaš, po razglednicama, u Radnji - da se on samo pojavi na stvarima", reče stari noum. "Na svečan i veseo način", dodade. Izgledao je

nelagodno.

Gledali su kako se sneg slaže na sneg. Iznad kamenoloma oblaci su visili kao prepunjeni madraci.

"Ako ništa drugo, ovo bar znači da nećemo morati da idemo u ono grozno mesto zvano ambar", reče jedna noumkinja.

"Tako j", reče Bakica Morki. "Može se umreti, ko putuje po ovakvom vremenu." Izgledala je kao da se raduje.

Stari noumi gundali su između sebe i brižno osmatrali nebo, očekujući nalet crvendaća ili polarnih jelena.

Sneg je zatvarao kamenolom: nisi mogao videti polja.

Dorkas je sedeo u radionici i gledao kako mu se sneg nagomilava na prljavom prozoru. Od toga je svetlost u čitavoj baraci postajala tupo siva.

"Dobro", reče on, "hteli smo da budemo zatvoreni i odvojeni. Sad jesmo. Ne možemo bežati niti se sakriti. Trebalo je da odemo još kad je Masklin otišao."

Čuo je korake iza sebe. Bila je to Grima. Poslednjih dana provodila je mnogo vremena kod kapije, ali sneg ju je konačno naterao unutra.

"Neće on moći da dođe", reče ona. "Ne po snegu."

"Da. Tačno", reče Dorkas neubeđeno.

"Prošlo je već osam dana."

"Jest. Baš dugo."

"Šta si ono govorio kad sam ulazila?" upita ona.

"Ništa, samo sam pričao sam sa sobom. Je l' ovo belo ostaje napolju dugo?"

"Bakica kaže da ponekad ostaje. Nedeljama i nedeljama, kaže ona."

"Ah."

"Kad ljudi opet dođu, boraviće ovde stalno", reče Grima.

"Da", reče Dorkas tužno. "Da, mislim da si u pravu."

"Koliko nas bi moglo... znaš... ostati da živi ovde?"

"Dvadesetak, tridesetak, možda. Ako ne jedu mnogo i ako tokom dana leže i miruju. Ovde ne postoji Dvorana hrane, vidiš." On uzdahnu. "A neće biti ni mnogo lova. Jer će ljudi biti večito oko kamenoloma. Sva divljač u okolnom rastinju će pobeći."

"Ali nas ima na hiljade!"

Dorkas slegnu ramenima.

"I meni je vrlo teško da gazim kroz ovaj sneg", reče on. "Ima na stotine starijih nouma koji to nikad neće moći. A neće moći ni stotine najmlađih."

"Znači, mora se ostati, baš kao što Nisodemus hoće", reče Grima.

"Da. Ostati i nadati se. Možda će sneg da nestane. Mogli bismo nagnuti u bekstvo ka žbunju ili tako nešto", reče on neodređeno.

"Mogli bismo ostati i boriti se", reče Grima.

Dorkas zastenja. "Oh, to je lako. Mi se neprestano borimo između sebe. Nesloga, nesloga, nesloga. Daj Brose da se noumi slože."

"Ma, protiv ljudi. Da se borimo za kamenolom."

Duga pauza.

Onda Dorkas reče: "Šta, mi? Da se borimo protiv ljudi?"

"Da."

"Ali to su ljudi!"

"Da."

"Ali oni su toliko veći od nas!" reče Dorkas očajno.

"Utoliko će bolje mete biti", reče Grima, čije su oči blistale. "Brži smo od njih, pametniji smo od njih i znamo da oni postoje, dok oni ne znaju za nas. Element iznenađenja", dodala je.

"Š-šta?" upita Dorkas, potpuno izgubljen.

"Element iznenađenja. Oni ne znaju da smo ovde", objasni ona.

Pogledao ju je postrance.

"Opet si čitala čudne knjige."

"Bolje i to nego da sedim i kršim ruke i ponavljam, 'za ime svega, za ime svega, ljudi dolaze, bićemo zgaženi'."

"Lepo je sve to", reče Dorkas, "ali šta ti predlažeš? Udarati ih po glavama, to bi bilo veoma teško, veruj mi."

"Ne po glavama", reče Grima.

Dorkas je zurio u nju. Tući se sa ljudima? Ideja toliko nova, da je bilo teško raširiti svoj um oko nje.

Ali... postojala je i ona knjiga, zar ne? Ona koju je Masklin našao u Radnji, ona koja mu je dala ideju za način upravljanja Kamionom. Kako se zvala? 'Guliverova putovanja'? U njoj je bila slika ljudskog stvora koji leži, a stotinama konopaca ga vezuju bića slična noumima. Ni najstariji noumi ne pamte da se to ikada desilo. Sigurno je bilo u dalekoj prošlosti.

Pade mu na um jedna nepovoljna okolnost.

"Čekaj malo", reče on. "Ako se počnemo tući sa ljudima..." Zastade.

"Da?" upita Grima nestrpljivo.

"Počeće i oni da se bore protiv nas, zar ne? Znam da nisu mnogo pametni, ali svanuće im da se nešto događa, a onda će uzvratiti. To je poznato kao revanš."

"Tačno", reče ona. "Zato je od bitnog značaja da mi njih revanšnemo odmah, na početku."

Dorkas je razmislio o ovome. Zvučalo je logično.

"Ali isključivo u samoodbrani", reče on. "Isključivo u samoodbrani. Iako je reč o ljudskim stvorovima. Neću nikakve nepotrebne patnje."

"Valjda", reče ona.

"Stvarno misliš da možemo protiv ljudi?"

"Itekako."

"Dobro. Kako?"

Grima se ugrize za usnu. "Hmmm", reče ona. "Mladi Sako i njegovi prijatelji. Možeš li imati poverenja u njih?"

"To su bistri momci. I cure, dve-tri." Osmehnuo se. "Uvek spremni za nešto novo."

"Dobro. Onda će nam trebati ekseri..."

"Ti si stvarno razmišljala, a?" upita Dorkas. Obuzimalo ga je, maltene, strahopoštovanje. Grima je često bila sklona ljutnji. Pomišljao je da je to možda zato što njen um radi vrlo brzo: možda je nestrpljiva kad mora da razgovara sa onima koji taj tempo ne mogu pratiti. Ali sad je baš mahnita. Maltene da ti bude žao svakog ljudskog bića koje joj se nađe na putu.

"Puno sam čitala", reče ona.

"Pa, da. Da, to vidim", reče Dorkas. "Ali, hm, pitam se ne bi li bilo razumnije da..."

"Nećemo opet bežati", reče ona ravno. "Borićemo se na drumu. Borićemo se na kapiji. Borićemo se u kamenolomu. I nikad nećemo kapitulirati."

"Šta znači 'kapitulirati'?" upita Dorkas očajno.

"Noumski narod ne zna za kapitulaciju", reče Grima.

"Dobro, ja ne znam", reče Dorkas.

Grima se nasloni na zid.

"Hoćeš li da čuješ nešto neobično?" upita ona.

Dorkas razmotri i ovo.

"Nemam ništa protiv", reče.

"Postoje knjige o nama."

"Misliš, kao 'Guliver'?"

"Ne. Ta je bila o čoveku. Ja mislim na knjigu o nama. O narodu normalne veličine, kao što smo mi. Ali svi su bili odeveni u zelena odela, a na glavi su imali zelene, kao, pipke, kratke i čvornovate. Ponekad ljudi ostave činiju mleka za nas, a mi uradimo sve kućne poslove za njih. Imaju i krila, kao

pčele. To ima u knjigama o nama. Zovu nas 'Piksiji'. Knjiga se zvala 'Bajke za male'."

"Ne verujem da bi krila dejstvovala", reče Dorkas sumnjičavo. "Ne verujem da bi proizvela dovoljan uzgon."

"Oni veruju da mi stanujemo u pečurkama i da smo 'mali vilenjaci'", dovrši Grima.

"U pečurkama? To mi ne zvuči mnogo praktično."

"Veruju i to da mi opravljamo cipele."

"To već više liči", reče Dorkas. "To je dobar, pošten posao."

"U knjizi je još pisalo da mi obojimo svaki cvet. Da dajemo lepe boje cveću."

Dorkas ju je netremice gledao.

"Nnnneeee", reče posle nekog vremena. "Gledao sam ja boje cveća. One su, bez ikakve dvojbe, ugrađene."

"Mi smo stvarni", reče Grima. "Radimo stvarne poslove. Onda, zašto je u knjigama drugačije? Šta misliš?"

"Pojma nemam", reče Dorkas. "Ja čitam samo priručnike. Knjiga nije prava knjiga, kažem ja uvek, ako ne sadrži spisak delova, brojevima obeleženih."

"Ako nas ljudi ikada uhvate, to ćemo postati", reče Grima. "Slatki, maleni narod koji će kolorisati cveće. Neće nam dozvoliti da radimo ništa drugo. Pretvoriće nas u male." Uzdahnula je. "Da li ti se ikad učini da nikad nećeš znati sve ono što treba da znaš?"

"Oh, da. Često."

Grima se namršti.

"Ja znam jedno", reče Grima. "Kad se Masklin vrati, čekaće ga mesto u koje će moći da se vrati."

"Aha", reče Dorkas.

"A..." ponovi on, "...ha. Vidim."

U Džekubovoj jazbini beše grozno hladno. Drugi noumi tu nikad nisu dolazili, jer bila je jaka promaja i neprijatan miris. Dorkasu je to odgovaralo.

Prešao je preko poda i zavukao se pod ogromnu ceradu ispod koje je Džekub živeo. Zatim je otpočeo penjanje do svog omiljenog osmatračkog mesta na vrhu čudovišta... Potrajalo je dugo, iako se uz put na nekim mestima oslanjao na komade drveta koje je kanapom, mukotrpno, vezao za Džekuba.

Seo je i sačekao da povрати dah.

"Samo želim da pomognem narodu", reče tiho. "Na primer, da im obezbedim elektricitet, da život bude bolji. Ali, znaš, narod mi nikad ne kaže hvala. Tražili su da pišem natpise, ja sam ih pisao. Sad Grima traži borbu protiv ljudi. Mnogo je ideja ona dobila iz knjiga. Znam da to radi da bi što lakše zaboravila Masklina, ali, čuj šta kažem: neće joj to na dobro izići. Međutim, ako joj ne pomognem, izići će na još gore. Ne želim niko da strada. Narod kao što smo mi ne može da se opravi tako lako kao što može narod tvoje vrste."

Zatopotao je nogama po Džekubovom - šta bi to Džekubu bilo? - vratu, verovatno.

"Baš tebe briga", reče mu on. "Ti ovde spavaš mirno. Odmaraš se do mile volje..."

Dugo je zurio u Džekuba.

Onda, vrlo tiho, reče: "Pitam se...?"

Prođe pet dugih minuta. Dorkas je iskršavao sad tu, sad tamo među zamršenim senkama, govoreći stvari kao: "Ovo je crklo, ne vredi, treba nov akumulator", ili "Ovo izgleda o-kej, jedno dobro čišćenje i trebalo bi da bude bez greške" i "Hmmm, u rezervoaru, slabo nešto, slabo..."

Najzad je izišao ispod prašnjave cerade i protrljao šake.

Svako ima neku svrhu u životu, pomisli on. To ga pokreće.

Nisodemus hoće da stvari budu kao pre. Grima, da se Masklin vrati njoj. A Masklin... niko ne zna tačno šta Masklin hoće, ali se zna da je to nešto veoma krupno.

Ali svi imaju svrhu. Ako u svome životu imaš svrhu, osećaš se kao da si petnaest centimetara visok.

Ja, evo, nađoh svoju svrhu.

A-uh.

Ljud se vratio kasnije - i to ne sam. Ispred njegovog malog kamiona išao je jedan mnogo veći, na čijoj bočnoj strani behu obojene reči 'Blekberi PLC za kamen i šljunak'. Gume su preobraćale tanki, snežni pokrivač u svetlucavo blato.

Truckajući se jako, veliki kamion dođe drumom, uspori pristižući do otvorenog prostora ispred kapije kamenoloma i zaustavi se.

To nije bilo osobito uspešno zaustavljanje. Zadnji deo vozila se zaneo i malo je nedostajelo da udari u živu ogradu. Motor se zakašljao, zatim je stao. Začulo se šištanje. Onda je, veoma sporo, kamion počeo da tone.

Dva ljudska stvora su izišla. Pošla su ka zadnjem kraju kamiona, pregledajući uz put sve gume.

"Ravni su samo na dnu", šapnu Grima, u njihovom skrovištu u žbunju.

"Ne brini se zbog toga", reče Dorkas. "Kod guma je stvar takva, da izduvani deo uvek potone na dno. Zapanjujuće je šta se sve može postići sa nekoliko eksera, zar ne?"

Manji kamion zaustavio se iza velikog. I iz manjeg iziđoše dva ljuda i priđoše prvoj dvojici. Jedan od njih držao je najduža klešta koja je Dorkas ikada video. Dok su se ostala trojica saginjala oko izduvanih guma, taj jedan, ležerno se šetkajući, ode do kapije, ugura njušku klješta u katanac i poče

stiskati.

Bio je to napor, čak i za ljudsko biće. Onda se začulo jedno 'Cvik!' tako silovito da je i u žbunju moćno odjeknulo i zatim dugotrajni jaki zveket: lanac se srozavao niz kapiju.

Dorkas zaječa. Velike je nade polagao u taj lanac. Bio je Džekubov; naime, iz velike žute kutije pričvršćene za jedan deo Džekuba, tako da se moglo pretpostaviti da je Džekubov. Ali ljudi su presekli katanac, ne lanac. Dorkas je osetio neki čudan ponos zbog toga.

"Ne razumem", gundala je Grima. "Jasno vide da nisu poželjni. Zašto su onda tako glupi?"

"Pogotovu što kamenja ima koliko god hoćeš, na sve strane", saglasio se Sako.

Čovek je potegao kapiju i otvorio je dovoljno da se provuče unutra.

"Ide u kancelariju upravnika", reče Sako. "Praviće buku kod telefona."

"Neće", predskaza Dorkas.

"Ma, hoće, pozvaće Naređenje", reče Sako. "Reći će - na čoveškom jeziku, mislim - 'Neki od naših točkova su klonuli'."

"Ne", reče Dorkas. "Govoriće: 'Zašto telefon ne radi?'"

"Zašto telefon ne radi?" upita Nuti.

"Zato što ja znam koje žice da presečem", reče Dorkas. "Evo, vidi, vraća se."

Gledali su ga kako ide oko šupa. Sneg je pokrio noumske jadne pokušaje zemljoradnje, ali je noumskih tragova ipak bilo, na snegu, mnogo. Izgledali su kao otisci nogu malih ptica. Ovaj ljud ih nije primetio. Ljudi gotovo nikad ništa ne primećuju.

"Žice za saplitanje", reče Grima.

"Šta?" upita Dorkas.

"Žice za saplitanje. Treba da ih razapnemo pri zemlji. Ko je veći, jače

pada", reče ona.

"Samo ne na nas, nadam se", reče Dorkas.

"Ne na nas. Trebalo bi tu prosuti još eksera", reče Grima.

"Oh, za ime svega."

Ljudi su se okupili oko unesrećenog kamiona. Onda kao da su došli do odluke. Pošli su svi do lendrovera. Ušli su. Nije mogao napred, ali je uzmakao lagano drumom, okrenuo se kod jedne poljske kapije i krenuo nazad ka autoputu. Kamion je ostao napušten.

Dorkas odahnu.

"Plašio sam se da će neko od njih ostati", reče on.

"Vratiće se oni", reče Grima. "Oduvek si to govorio. Ljudovi će se vratiti. Popraviće točkove ili će već nešto slično uraditi."

"Onda je bolje da mi delamo odmah", reče Dorkas. "Ajmo družino."

Ustao je i pošao lakim trkom prema drumu. Na Sakoovo iznenađenje, tiho je zviždukao.

"Dakle, prvi bitan zadatak jeste da im onemogućimo da ga pokrenu", reče im Dorkas dok su trčkarali uz njega. "Ako ne mogu da ga pokrenu, to znači da im on zaprečuje kapiju. A to opet znači da ne mogu dovući nikakve druge mašine u kamenolom."

"Dobro razmišljanje", reče Grima malo zbunjeno.

"Dakle, učiniti ga nepokretnim", reče Dorkas. "Prvo izvaditi akumulator. Nema struje, nema ide."

"Dabome", reče Sako.

"Akumulator je velika kockasta stvar", reče Dorkas. "Biće potrebno bar vas osmorica. Nemojte ga, ni po koju cenu, ispustiti."

"Zašto ne?" upita Grima. "Mi hoćemo da ga razlupamo, zar ne?"

"Mrmm. Mrmm. Mrmm", reče Dorkas žurno, kao motor koji pokušava da se upali. "Ne, jer, jer, jer bi moglo biti opasno. Da. Opasno. Da. Zbog, zbog,

zbog kiseline i čega-sve-ne. Morate ga izvaditi vrlo pažljivo, a ja ću naći neko bezbedno skrovište za njega. Da. Vrlo bezbedno. 'Ajd sad na posao. Na svaki francuski ključ po dvojica."

Mlađi noumi otrčase.

"Šta još možemo?" upita Grima.

"Da iscrpimo gorivo iz njega", reče Dorkas čvrsto, dok su hodali pod senkom kamiona. Bio je znatno manji od onog koji ih je dovezao iz radnje, ali ipak dovoljno veliki. Dorkas je lutao sve dok se nije našao ispod ogromne obline rezervoara za gorivo.

Četvorica mladih nouma dovukla su neku praznu kantu iz žbunja. Dorkas ih pozva i pokaza rezervoar u visini.

"Tamo negde, gore, biće ventil koji se odvrće", reče on. "To je za ispuštanje goriva. Obuhvatiš ga francuskim ključem i odvrćeš. Ali prvo da kanta bude tačno ispod!"

Zaklimali su glavom poletno i pojurili na posao. Noumi su dobri penjači, iznenađujuće snažni za svoju veličinu.

"I trudite se da ništa ne prospete, molim!" povika Dorkas za njima.

"Ne vidim zašto je to važno", reče Grima iza njega. "Mi samo hoćemo da goriva u kamionu nema. Kud će ono otići nije važno, zar ne?"

Još jednom ga je pogledala zamišljeno. Dorkas joj uzvratila žmirkavim pogledom. Njegov um je jurio.

"Ah", reče on. "Ah. Ah. Zato što. Zatoštozatoštozatošto. Ah. Zato što je gorivo opasna materija. Nećemo zagađenja, je li tako? Najbolje je pažljivo ga staviti u kantu i..."

"I čuvati ga bezbedno?" upita Grima podozrivo.

"Da! Svakako!" reče Dorkas, koji se počeo znojiti. "Dobra ideja. E sad, idemo onamo..."

Nagli huk vazduha i silovit potmulu udar, tik iza njih. Akumulator kamiona

pao je na beton, tačno na mesto gde su njih dvoje maločas stajali.

"Izvini, Dorkase", doviknu Sako iz visina. "Mnogo je teži nego što smo mislili. Izmakao nam se."

"Idioti!" povika Grima.

"Da, idioti!" povika Dorkas. "Mogao se oštetiti! Silazi ovamo i vuci to u živu ogradu, brzo!"

"Moglo je to da ošteti nas!" reče Grima.

"Da. Da, to sam hteo reći", reče Dorkas rasejano. "Ti bi pristala da ih malo organizuješ, je l' može? To su dobri momci, ali se ponekad malo previše zagreju za posao, ako shvataš šta hoću da kažem."

Udaljio se kroz senku, glave zabačene unazad.

"Dakle!" reče Grima. Gledala je Sakoa i njegove drugare, koji su postideno silazili.

"Nemoj samo da stojiš tu", reče im ona. "Treba ovo preneti u živicu. Zar vas Dorkas nije naučio kako se koriste poluge? One su veoma važne. Zapanjujuće je šta se sve pomoću poluga može uraditi. Mnogo smo ih koristili tokom Velike vožnje..."

Začutila je, okrenula se, osmotrila udaljeno Dorkasovo obličje i suzila oči.

Ovaj lukavi matorac nešto sprema, pomisli ona.

"Dakle, nastavi s radom", reče ona i potrča za Dorkasom.

On se zaustavio na drugom mestu ispod kamionskog motora. Zagledao se pomno u masu zarđalih cevi. Dok je prilazila, jasno je čula njegove reči: "Šta bi nam još moglo zatrebati?"

"Kako to misliš, zatrebati?" upita Grima tiho.

"Pa da bi Džek..." Dorkas za zadržu usred reči i polako se okrete. "Mislim, šta još treba da uradimo da bi ova stvar bila potpuno nepokretna", reče on kamenito. "To sam hteo da kažem."

"Ne planiraš da voziš ovaj kamion, a?" upita Grima.

"Ne budi smešna. Kuda? On ne bi nikako mogao preko njiva, do ambara."

"Aha. Dobro. Dobro, onda."

"Ali hoću da ga razgledam. Vreme provedeno u prikupljanju znanja nikad nije uludo utrošeno", reče Dorkas spremno. On iskorači na svetlost, s druge strane kamiona, i diže pogled.

"Pazi ovo", reče.

"Šta?"

"Ostavili su otvorena vrata. Valjda su mislili da to nije bitno zato što se uskoro vraćaju."

Grima je pratila njegov pogled. Vrata kabine kamiona bila su zaista malo odškrinuta.

Dorkas se osvrte da pogleda živicu iza njih.

"Pomozi mi da nađem dovoljno veliki štap", reče on. "Valjda bismo se mogli popeti unutra i malo pogledati."

"Pogledati? Šta očekuješ da nađeš?"

"To nikad ne znaš dok ne pogledaš", reče Dorkas filozofski. On opet zaviri u prostor ispod kamiona.

"Kako napredujete vi tamo? Ovde treba neko da pomogne."

Sako se dotetura. "Uspeli smo da odteglimo akumulatorčinu u živicu", reče on. "Kanta je gotovo puna. Miriše užasno. Još mnogo goriva ističe."

"Zar ne možete opet da zavrnete ventil?"

"Nutu je pokušala, ali ju je ono gadno ispolivalo celu."

"Onda, nek ostatak oteče drumom", reče Dorkas.

"Čekaj, pa kazao si da bi to bilo opasno", reče Grima. "Opasno je dok ne napuniš kantu, je li tako, a kad je imaš punu, onda više uopšte nije opasno?"

"Čuj, želela si da zaustavim kamion i ja sam ga zaustavio", reče Dorkas.

"Zato naprosto začuti!"

Grima ga pogleda užasnuto.

"Šta si rekao?" upita ona.

Dorkas proguta knedlu. Pa, dobro. Ako će na tebe da viču, onda bar nek imaju razloga da viču.

"Rekao sam da naprosto začutiš", reče on tiho. "Ne želim da budem neučtiv, ali stvarno umeš da opseđaš ljude. Žao mi je, to je naprosto tako. Pomažem ti. Ne tražim da ti pomažeš meni, ali bar bi mogla pustiti da radim, umesto da mi stalno čantraš. Ti, uzgred rečeno, nikada ne kažeš ni 'hvala' ni 'molim'. Noumi su u ponečemu kao mašine", nastavi on svečano, dok je njeno lice postajalo sve crvenije, "a reči kao 'hvala' i 'molim' su kao mast za podmazivanje. Zahvaljujući mazivu, oni dejstvuju bolje. Je li to u redu?" Okrenuo se momcima, koji su izgledali kao da im je sve ovo vrlo neprijatno.

"Nađite štap dovoljno dugačak da dosegne do kabine", reče on. "Molim vas."

Saplitali su se jedni o druge, hitajući da poslušaju.

9.

III Mlađi noumi govorahu: 'Kamo lepe sreće da smo mi onakvi noumi kakvi naši oci bejahu i da u Vožnji učestvovavimo. Kako je bilo?'

IV A Dorkas reče: 'Zastrašujuće je bilo.

V Eto kako.'

Iz 'Knjige nouma', Žabe neznane, poglavlje 2, III-V

Bilo je manje-više kao u kabini onog kamiona koji ih je dovezao iz Radnje. Zato se probudiše stare uspomene.

"A-uh!" reče Sako. "I mi smo svi zajedno vozili nešto ovako?"

"Vozilo je nas sedam stotina", reče Dorkas ponosito. "Tvoj otac je bio jedan od njih. Vi ste bili pozadi, u tovarnoj kutiji kamiona, sa vašim majkama.

Svi vi, momci."

"Ja nisam momak", reče Nuti.

"Pardon", reče Dorkas. "Omaška. U moje vreme devojke su pretežno ostajale kod kuće. Što ne znači da imam išta protiv njihovog izlaženja i preuzimanja ponekog spoljašnjeg posla, sada", nastavi on žurno, ne želeći da ga saleti još jedna Grima. "Nemam protiv toga baš ništa."

"Kamo sreće da sam bila starija u doba Vožnje", reče Nuti. "Sigurno je bilo zapanjujuće."

"Ja sam se bio na smrt prepao", reče Dorkas.

Drugi su se razmyleli po celoj kabini kao turisti u manastiru; blenuli su u sve. Nuti pokuša da pritisne jednu pedal.

"Zapanjujuće", progundala ona, kroz zube.

"Sako, penji se gore i izvadi mu ključeve", reče Dorkas. "Vi, ostali, nema besposličenja. Oni čoveci bi mogli da se vrata u svakom trenutku. Nuti, prestani da uzvikuješ 'brrrrm-brrrrm'. Siguran sam da fine devojke ne oponašaju takve zvuke", dodade on sakato.

Sako je pojurio uz stub volana i iščupao ključeve iz brave za paljenje. Za to vreme, drugi momci su čačkali po raznim uglovima kabine.

Grima nije bila s njima. Nije htela da se popne u kabinu. Ostala je dole, na drumu, sa utučenim izrazom na licu; sasvim se ućutala.

Ali bilo je potrebno kazati ono, reče Dorkas sebi.

Osvrnuo se po kabini. Da vidimo, pomisli on. Maznuli smo akumulator, gorivo, šta bi još moglo Džekubu biti potrebno?

"Hajdemo, svi", reče on. "Idemo odavde. Nuti, nemoj pokušavati da sve i svašta pomeraš. Bilo bi potrebno da svi zajedno navalite da biste makar samo pomakli ručku menjača. Idemo, pre nego što se ljudi vrata."

Krenuo je ka vratima i začuo jedno 'klik!' iza sebe.

"Rekoh, idemo - šta ste to uradili?"

Mladi noumi zurili su u njega, očiju široko otvorenih.

"Gledamo da li možemo pomaći menjač, Dorkase", reče Nuti. "Ako pritisneš ovu jabuku ovde, možeš..."

"Ne pritiskaj jabuku! Ne pritiskaj jabuku!"

Prvi nagoveštaj koji je Grima dobila da se nešto loše događa sastojao se u tome što se svetlost malo promenila. To je bilo praćeno groznim, malim krckanjem.

Kamion je pošao. Ne osobito brzo, zato što su mu obe prednje gume bile izduvane. Ali drum je do tog mesta došao uzbrdicom. Kamion je krenuo niz nju. Činjenica da je krenuo lagano nije značila da u tom pokretu nema nečeg ogromnog i nezaustavljivog.

Zurila je užasnuto.

Taj seoski drum vodio je između dva visoka zemljana nasipa, sve do autoputa - i pruge.

"Rekao sam, ne pritiskaj! Jesam li rekao pritisni? Rekao sam, ne pritiskaj!"

Uplašeni noumi gledali su ga netremice. Njihova otvorena usta činila su red okruglih slova 'O'.

"To nije menjač! To je ručna kočnica, idioti!"

Sad su svi čuli krckanje i osećali blagu vibraciju.

"The-he", reče Sako glasom koji je podrhtavao, "šta je ručna kočnica, Dorkase?"

"Ona drži da ovo stoji nepomično na brdima i takvim stvarima! Nemoj sad samo da stojiš! Pomozi da je gurnemo nazad!"

Kabina se počela levo-desno, vrlo blago. Kamion se nesumnjivo pokrenuo. Ručica ručne kočnice - ne. Dorkas je navaljivao na nju iz petnih žila, sve dok mu pred očima nisu počele sevati plave i purpurne tačke.

"Samo sam malo gurnula!" brbljala je Nuti. "Da vidim šta će biti!"

"Da, da, dobro..." reče Dorkas, osvrćući se. Poluga; njemu je potrebna poluga. I jedno pedeset nouma. Ali njemu je najpotrebnije da sad ne bude ovde.

Oteturao se preko poda, koji se već bacakao, do vrata. Virnuo je obazrivo napolje. Živa ograda prolazila je pored kamiona vrlo blago, kao da uopšte ne žuri da ma kud stigne, ali je površina druma već imala zamućen izgled.

Verovatno bismo mogli iskočiti, pomisli on. Ako budemo imali sreće, nećemo ništa slomiti. Uz još sreće, izbeći ćemo i točkove. Koliko sreće mi se čini da imam, ovoga trenutka?

Ne mnogo.

Sako izviri naporedo s njim.

"Možda, ako se dobro zaletimo pa skočimo..." počeo on.

Uz jak tresak, kamion je naleteo na nasip, veoma se nagnuo, a zatim odskočio opet na drum.

Noumi počeo da ustaju.

"To, opet, možda i nije dobra ideja", reče Sako. "Šta ćemo sad, Dorkase?"

"Samo da se držimo", reče Dorkas. "Mislim da će, zbog nasipa sa obe strane, ostati na drumu; mislim da će se kotrljati neko vreme i najposle stati." On neobično brzo sede: kamion se još jednom odbio od nasipa. "Hteo si da znaš kako izgleda vožnja kamionom. Sad znaš."

Još jedan potmuli udar. Grana nekog drveta uletela je kroz vrata, otvorila ih širom, a onda ih, uz grozni metalni zvuk, otkinula.

"Ovako je bilo?" povikala Nuti, nadjačavajući buku. Na Dorkasovo zaprepašćenje, činilo se da ona, sad kad je neposredna opasnost prošla, prilično uživa u vožnji. Mi odgajamo neke nove noume, pomisli on. Ovi nisu tako skloni strahu kao što mi bejasmo. Ovima je poznat jedan širi svet.

Nakašljao se.

"Pa, sem što je bio mrak i što smo videli kuda idemo, bilo je ovako, da",

reče on. "Mislim da bi bilo dobro da se svako drži za nešto. Ako naiđemo na džombe."

Kamion se skotrljao niz seoski put i izleteo na glavni. Jedan automobil je kočio i završio u živici, da bi izbegao sudar; drugi kamion je uspeo da se zaustavi, ali tek na kraju četiri dugačke linije spaljene gume na mokrom kolovozu.

Nijedan od nouma u kabini to nije tada primetio. Samo su osetili još jedno odskakivanje, dok su prelazili glavni put; zatim je kamion blago produžio seoskim putem, prema pružnom prelazu. A tamo su crvena svetla sevala: rampa se počela spuštati.

Sako je izvirio kroz ono gde su bila vrata.

"Prešli smo preko nekog drumu", reče on.

"Ah", reče Dorkas.

"Video sam kako jedan auto naleće otpozadi na drugi, a video sam i jedan kamion koji se zaustavio postrance", nastavi Sako.

"Ah. Onda smo imali mnogo sreće u prelasku", reče Dorkas. "Ima zaista opasnih vozača."

Krckavi zvuk guma na šljunku postupno se usporavao. Onda prasak nečeg što je puklo iza kamiona, pa dva nova truckanja i još jedan udar koji je ujedno značio i njihovo zaustavljanje.

Začuli su neki dubok, potmuo zvuk iz daljine.

Noumski sluh bitno je različit od ljudskog; zato su oštro pištanje i lupnjavu signala koji javlja da voz dolazi čuli kao tužni zvon drevnih zvona.

"Stali smo", reče Dorkas. Pomislio je: mogli smo pritisnuti i pedalu kočnice. Mogli smo potražiti neki predmet za tu svrhu i upotrebiti ga. Izgleda da sam suviše ostario. Pa, šta sad? "Idemo, nema zadržavanja. Možemo

iskočiti. Ili, bar vi, mladárijo, možete."

"Zašto? A ti, šta ćeš?" upita Sako.

"Čekaću da svi iskočite, a onda ću vam reći da me dočekate na ruke", reče Dorkas prijatno. "Nisam onako mlad kao što sam bio. Hajde, skači."

Oko iskakanja su dosta petljali. Svaki se uhvatio za sam rub okvira vrata, a onda se pustio i dočekaao na noge.

Dorkas je obazrivo seo na ivicu; noge mu se nađoše nad prazninom.

Činilo se da do dole ima mnogo da se pada.

Ispod njega, Nuti, gestom punim poštovanja, ćušnu Sakoovu ruku.

"K-hm. Sako", reče ona nervozno.

"Šta je?"

"Vidi ono metalno tamo."

"Vidim, pa šta?"

"Ima još jedno tamo", reče Nuti, pokazujući prstom.

"Dobro, vidim", reče Sako razdražljivo. "Pa šta? Te dve stvari ne rade ništa."

"Ali smo mi tačno između njih", reče Nuti. "Samo sam pomislila da bi trebalo, znaš, da ti ukažem na to. A ima i neko zvono, koje se baš ćuje."

"Da, ćujem", reče Sako nervozno. "Kamo sreće da prestane."

"Samo sam se pitala šta je to."

Sako slegnu ramenima. "Ko zna zašto se išta dešava?" upita on. "Dobro, hajde, Dorkase. Molim te. Nemamo ceo dan."

"Samo se sabiram", reče Dorkas tiho.

Nuti pokunjeno odluta od grupe i pogleda niz jednu od šina. Metal je bio blistav, presijavao se.

Takođe kao da je malo pevao.

Sagnula se bliže. Da. Šina je nesumnjivo stvarala blagi, zujavi ton. Ovo je bilo ćudnovato. Parćići metala normalno ne stvaraju nikakve zvuke. Ili bar ne

sami od sebe.

Ona diže pogled prema kamionu.

Dok je gledala kamion uglavljen između sevajućih svetiljki i blistavih šina, svet kao da se malo, malčice promenio; u njenoj glavi nastade stravična pomisao.

"Sako!" povika ona drhtavo. "Sako, mi smo tačno na pruzi, Sako!"

Nešto u daljini načini duboki, tužni zvuk. Dva duboka, tužna zvuka, jedan malo dublji i tužniji od drugog.

Tiiii-iii!

Tiiii-iii!

Sa kapije kamenoloma Grimi se otvarao dobar vidik prema drumu, sve do aerodroma. Videla je i voz i kamion.

I voz je video kamion. Najednom je počeo da ispušta otegnute, vrišteće zvuke metala u nevolji. Do trenutka stvarnog sudara smanjio je znatno brzinu. Čak je uspeo da ostane na šinama.

Ali parčići kamiona odleteše na sve strane, kovitlajući se, kao vatromet.

10.

I Govoraše Nisodemus njima: 'Sumnjate li vi da li ja mogu moć Naređenja skršiti?'

II Odgovarahu noumi: 'Hm.'

Iz 'Knjige nouma', Potere, I-II

Po dnu kamenoloma dotrča još mnogo nouma. Nisodemus je jurio na čelu te mase, koja se slila pred kapiju.

"Šta je bilo? Šta je bilo?"

"Video sam sve", reče jedan sredovečni noum. "Bio sam na straži i video sam kako Dorkas i neki mladići ulaze u kamion. Ubrzo posle toga, kamion se otkotrljao nizbrdo. Stao je nasred pruge, a onda... a onda..."

"Ja sam zabranio svako petljanje sa tim paklenim mašinama", reče Nisodemus. I rekao sam da više ne treba, hm, postavljati stražu, zar nisam? Brosobojažljivim noumima treba da bude dovoljno to što Arnold Bros (osn. 1905) stalno motri na sve!"

"Da... ovaj... Dorkas je rekao da po njegovom mišljenju neće smetati da mi Brosu malo, kao, pomognemo", reče taj noum nervozno. "Takođe je rekao..."

"Ja sam naredio!" kriknu Nisodemus. "Svi ćete vi mene slušati! Nisam li zaustavio kamion silom brosjom?"

"Nisi", reče Grima tiho. "Nisi. Dorkas ga je zaustavio. Namestio je eksere na drum."

Ogromna, užas-tišina. U čijem središtu Nisodemus polako pobebe od besa.

"Lažovko!" povika on.

"Ne lažem", reče Grima pokorno. "Stvarno je to uradio. On je stvarno radio mnogo toga da bi nam pomogao, a mi mu nikad nismo rekli ni 'molim' ni 'hvala', a sad je mrtav."

Sirene su zavijale dole, kod glavnog puta; oko zaustavljenog voza bilo je mnogo uzbuđenja. Plave svetlosti su sevale.

Noumi se počеше nelagodno pomicati. Jedan od njih reče: "Pa, nije valjda stvarno mrtav, a? Ne stvarno. Valjda bi on u poslednjem trenutku iskočio. Tako pametna osoba."

Grima bespomoćno pogleda gomilu. Vide, u masi, i Nutine roditelje. Bio je to tih, strpljiv par. S njima gotovo da nijednu reč nije u životu razmenila. Sada su im lica bila siva, zborana od brige. Ona popusti.

"Da", reče. "Možda su iskočili."

"Sigurno jesu", progundā drugi noum, trudeći se da izgleda veseo. "Dorkas

nije od onih koji večito ginu. Neće taj poginuti sad kad nam je potreban."

Grima klimnu glavom.

"A sad", nastavi ona, "mislim da će čak i ljudi početi da se pitaju šta se ovde dešava. Uskoro će izračunati odakle je kamion došao, onda će se popeti ovamo, a ja mislim da će možda biti veoma ljuti."

Ali Nisodemus obliznu usne i reče: "Mi straha imati nećemo. Mi ćemo se sa njima suočiti, prkosno. Hm. Pokazaćemo svoj prezir prema njima. Ne treba nam Dorkas. Ne treba nama ništa osim vere u Arnolda Brosa našeg (osn. 1905). Ekseri! Pazi, molim te!"

"Ako sad odmah krenete", reče Grima, "verovatno ćete svi moći da stignete do ambara, iako je još dosta snega ostalo. Mislim da ovaj kamenolom, u najbližoj budućnosti, neće biti mnogo bezbedno mesto."

U načinu na koji je to govorila postojalo je nešto zbog čega se narod unervozio. Znali su da Grima obično viče ili se svađa, ali sad je govorila smireno. To uopšte nije ličilo na nju.

"Polazite", reče ona. "Morate krenuti odmah, sad. Ponesite najveće moguće količine hrane i drugih stvari. Hajde."

"Ne!" viknu Nisodemus. "Nemoj neko da mrdne! Mislite li vi da će nas Arnold Bros naš (osn. 1905) izneveriti? Hm, ja ću vas od ljudi odbraniti!"

Dole, jedan automobil sa sevajućim, plavim svetlima na krovu pođe iz gungule oko voza, pređe glavni drum i zaputi se polako uzbrdo, ka kamenolomu.

"Silu Arnolda Brosa (osn. 1905) prizvaću da smoždi ljudska bića!" povika Nisodemus.

Noumi su izgledali nesrećni. Arnold Bros u Radnji nije nikad nikoga smoždio. On je samo osnovao Radnju i postarao se da u njoj noumi žive udobnim, ne mnogo napornim životom; osim što je stavljao natpise, nije se nešto mnogo mešao u noumska posla. Sad, najednom, taj Bros ide iz jedne

ljutnje u drugu i treba nekog da smoždi. Veoma zbunjujuće.

"Stajaću ovde i prkositi stravičnim slugama Naređenja!" vikao je Nisodemus. "Očitaću ja njima lekciju koju oni nikad neće zaboraviti."

Ostali noumi nisu ništa govorili. Ako Nisodemus hoće da stane pred automobil, oni nemaju ništa protiv.

"Svi ćemo u prkosu stati pred njih!" povika on.

"Ov-vaj... šta?" upita jedan noum.

"Braćo, stanimo ovde, odlučni, i pokažimo Naređenju da smo ujedinjeni u otporu! Hm. Ako stvarno verujete u Arnolda Brosa (osn. 1905), ništa vam se desiti neće!"

Sevajuće svetlo već se znatno primaklo. Uskoro će preći široki, betonski prostor ispred kapije kamenoloma i stati pred veliki lanac koji se srozao sa presečenog katanca.

Grima zausti da kaže: ne budite glupi, budale jedne, Arnold Bros (osn. 1905) ne želi da vi stojete pred kola. Posle će rodbina morati da vas sahranjuje u kovertama.

Zaustila je, pa ipak odlučila da to ne kaže. Već mesecima pojedini noumi govore celom noumstvu šta i kako treba raditi. Možda je vreme da to prestane.

Vide da se mnoga zabrinuta lica u masi okreću ka njoj. Neko reče: "Grima, šta ćemo?"

"Dabome", reče drugi noum, "ona je Vozač, takvi uvek znaju šta treba da se radi."

Osmehnula im se. To nije bio mnogo srećan osmeh.

"Uradite ono što vi mislite da je najbolje", reče.

Hor usisavanja daha.

"Pahhh, dobro", reče jedan noum, "dobro, ali, ovaj, Nisodemus kaže da mi ovu stvar možemo zaustaviti samom svojom verom da možemo. Je li to istina, ili šta?"

"Ne znam", reče Grima. "Ti možda možeš. Ja znam da ja ne mogu."

Okrenula se i pošla brzim hodom ka šupama.

"Čvrsto stanimo", zapovedi Nisodemus. Brižne rasprave iza sebe nije ni slušao. Možda više i nije bio sposoban da čuje ma šta, osim onih malih glasova u dubini svoje glave.

"Da uradimo ono što mi mislimo da je najbolje", progundā jedan noum.

"Al' nam je pomogla!"

Stajali su, stotine njih, gledajući kako se kola primiču. Nisodemus je stajao malo ispred svih, ruku pruženih i dignutih visoko.

Jedini zvuk bejaše krckanje guma po šljunku.

Da je neka ptica pogledala dole, na kamenolom, u toku sledećih nekoliko sekundi, zaprepastila bi se.

Opet, verovatno i ne bi. Ptice su prilično glupa stvorenja; teško im je da shvate i obične pojave, a kamoli neobične. Ali da je to bila neka izuzetno bistra ptica - odbegla majna, možda, ili papagaj koga su vrlo jaki vetrovi oduvali nekoliko hiljada kilometara sa njegove uobičajene putanje letenja - pomislila bi:

Oh. Široka rupa u onom brdu, sa malim, starim, trulim barakama okolo, a oko svega toga, gle, ograda.

Auto sa plavim svetlom na vrhu upravo prolazi kroz kapiju.

Neke crne tačkice na zemlji, ispred auta. Jedna tačka stoji sasvim mirno, tačno na putu automobila, a sve ostale...

Napuštaju redove i beže. Beže kao da spasavaju gole živote.

Nisodemusa više nikad nisu našli, iako je, mnogo kasnije, jedan odred nouma otpornih na gađenje krenuo da pretražuje blato i brazde od točkova.

Zato su se rodile priče da je on, možda, u poslednjem trenu skočio,

dohvatio neki deo automobila i tu se zadržao. I da je tako čekao, suviše postuđen da bi se pojavio pred licem ostalih nouma, sve dok se kola nisu vratila svome polazištu, gde god to bilo; da je on tek tada iskočio i da sad proživljava ostatak svog života tiho, bez ikakvog nemira. Bio je to noum na svoj način dobar, govorili su. Nek priča o njemu ko šta hoće, on je verovao u određene stvari i radio tačno ono što je po njegovom ubeđenju bilo ispravno, pa bi zato bila pravda ako je poštuđen i ako još živi, negde na svetu.

Tako su govorili jedni drugima i to je zapisano u 'Knjigu nouma'.

A šta su ti isti noumi mislili u onim privatnim trenucima pred spavanje... pa, to je privatno.

Ljudi su trupkali lagano oko voza i ostataka kamiona. Pristiglo je mnogo drugih vozila; dovezla su se brzinama koje su, za ljude, bile velike. Mnoga od njih imala su sevajuće, plave svetlosti na krovu.

Noumi su naučili da se brinu zbog stvari sa sevajućom, plavom svetlosti na krovu.

Bio je tu i lendrover koji je pripadao ljudima-kamenolomcima. Jedan od ljudi-kamenolomaca pokazivao je prstom razlupani kamion i dernjao se na ostale. Otvorio je i razbijeni motor i pokazivao mesto gde akumulatora nije bilo.

Pored drumova vetar je šuštao u dugačkoj travi. Neki pramenovi trave pokretali su se i bez ikakvog vetra.

Pokazalo se da je Dorkas u pravu. Ljudi, kad jednom dođu na neko mesto, hoće posle i da se vraćaju na njega. Kamenolom je bio njihovo vlasništvo. Sad su tri kamiona bila parkirana pored šupa. Sve je vrvelo od ljudi. Neki su popravljali ogradu. Drugi su skidali sanduke i burad sa kamiona. Jedan je čak bio u kancelariji upravnika; pokušavao ju je dovesti u red.

Noumi su se šćućurili gde je ko mogao; prestrašeno su osluškivali zvuke iznad sebe. Nije bilo mnogo prostora za sakrivanje dve hiljade nouma, iako su oni maleni.

Bejaše to veoma dug dan. U senkama ispod nekih šupa, u mraku iza nekih sanduka, čak i na prašnjavim gredama pod nekim limenim krovovima, noumi su ga provodili najbolje što su umeli.

Bilo je slučajeva spasavanja tako tesnog, da se tu ni dopisnica ne bi mogla provući. Stari Manbi Pos La Stičari i njegova porodica ostali su da žmirkaju na svetlosti kad je neki ljud pomerio dronjavu, staru, kartonsku kutiju iza koje su se skrivali. Spasilo ih je samo munjevito bekstvo iza jednog reda konzervi. Pomogla je, naravno, i okolnost da ljudi nikada ne gledaju stvarno pažljivo u ono što rade.

To, međutim, nije bio najgori deo.

Najgori deo bio je mnogo gori.

Sedeći u bučnoj tami, ne usuđujući se ni da progovore, noumi su osećali kako njihov svet nestaje. Ne zbog toga što ljudstvo mrzi noumstvo. Nego zato što ljudi noume čak i ne primećuju.

Dorkasov elektricitet, na primer. On je proveo mnogo vremena savijajući žice i nalazeći bezbedan način da krade struju iz stare osiguračke kutije. Jedan čovek je celu tu kutiju iščupao ne razmišljajući ništa, malo zavrteo tu i tamo odvrtkom i namestio novu, čija su vratanca imala i bravu. Onda je popravio telefon.

Radnjaškim noumima bio je potreban elektricitet. Nisu se mogli setiti nijednog doba bez struje. Struja je njima bila nešto prirodno, kao vazduh. A sad im je pripao svet beskonačnog mraka.

Užas se nastavio. Iznad njihovih glava grube tresle su se podne daske, ispuštajući kišu prašine i drvenih cepki. Metalna burad grurala su kao gromovi. Tutnjava čekića nije ni prestajala. Ljudi su se vratili - rešeni da

ostanu.

Na kraju su, ipak, otišli. Svetlost se ocedila iz zimskog neba, kao kad se hladi čelik; tad su ušli u vozila i odvezli se niz seoski put.

Pre odlaska uradili su nešto zbunjujuće. Noumi su morali da beže jedni preko drugih da bi se sklonili kad je jedna od podnih dasaka u kancelariji upravnika podignuta. Jedna ogromna ruka spustila je mali poslužavnik na tvrdo nabijenu zemlju ispod poda. Onda je daska vraćena, a tama ponovo zavládala.

Noumi su sedeli u mraku i čudili se zašto im ljudi, posle ovakvog dana, daju hranu.

Na poslužavniku je bila hrpa brašna. Nije to bila velika količina, u poređenju sa hranom u Radnji, ali noumima koji su proveli ceo jedan dan gladni i jadni mirisala je dobro.

Dvoje mladih dopuziše bliže. Miris... izuzetno izazovan.

Jedan od njih zahvati punu šaku brašna.

"Ne jedi to!"

Grima se probila napred kroz zbijena tela.

"Ali miriše tako..." zacvrkuta jedan noum.

"Jesi li ikad ranije osetio takav miris?" upita ona.

"Pa, nisam..."

"Onda ne znaš da li je to nešto dobro za jelo, zar ne? Čuj. Poznate su mi stvari ove vrste. Tamo gde smo... gde smo mi živeli, u rupi... bilo je i jedno mesto, pored drumá, gde su ljudi dolazili da jedu. Ponekad smo pronalazili ovo, između kanti za smeće iza zgrade. To te ubije ako pojedeš!"

Noumi su piljili u bezazleni, mali poslužavnik. Hrana koja te ubije? To nije razumno.

"Sećam se da smo jednom u Radnji pojeli meso iz neke konzerve", reče jedan stari noum. "Svi smo gadno pokvarili stomake, sećam se." On pogleda

Grimu punonadežno.

Odmahnula je glavom. "Ovo nije to", reče ona. "Mi smo pored ovoga nalazili mrtve pacove. I to umrle na način ne mnogo lep", dodala je, stresavši se pred tom uspomenom.

"Oh."

Noumi su se opet zapiljili u poslužavnik. Onda je nešto trupnulo iznad njih.

Jedan ljudski stvor ipak je ostao u kamenolomu.

Sedeo je u staroj obrtnoj stolici u kancelariji upravnika i čitao novine.

Iz jedne rupe od čvora u drvetu, blizu poda, noumi su motrili pomno. Ogromne čizme, zatalasana prostranstva pantalona, planinski lanac kožne jakne i, daleko u visinama, sjaktanje električne svetlosti na ćelavoj glavi.

Posle dugog vremena stvor je ostavio novine na sto i dohvatio nešto pokraj njih. Noumi-motrioci videše paket sendviča - a svaki sendvič veći od nouma; i termos-bocu iz koje se pri otvaranju uzvila vodena para, a zatim miris supe.

Sišli su sa osmatračkog položaja i raportirali Grimi. Ona je sedela pored onog poslužavnika sa hranom. Po njenom naređenju, šestoro starijih i razumnijih nouma stražarilo je svuda uokolo, da deca ne dirnu hranu.

"Čovek ne radi ništa", rekoše joj. "Samo sedi. Videli smo da je nekoliko puta virnuo kroz prozor."

"Znači, ostaće celu noć", reče Grima. "Pretpostavljam da se ljudi pitaju ko im zadaje tolike nevolje."

"Šta da radimo?"

Grima je sedela, oslonjena donjom vilicom o šake.

"Postoje one velike, oronule šupe na drugoj strani kamenoloma", reče ona najzad. "Mogli bismo tamo."

"Dorkas kaže... Dorkas je govorio da je u starim šupama veoma opasno",

reče jedan noum oprezno. "Zbog svakojakog starog otpada i drugih stvari. Vrlo opasno, rekao je on."

"Opasnije nego ovde?" upita Grima, sa tragom, ali samo tragom, njene negdašnje ironičnosti.

"To dobro kažeš."

"Molim, gospođo."

To je rekla jedna od mlađih noumkinja. One su gledale Grimu sa strahopoštovanjem, zato što je umela onako da viče na muškarce, ali i da čita bolje nego iko drugi. Ova je u naručju držala bebu. Pri završetku svake rečenice izvodila je po jedan mali naklon.

"Šta je, Sorit?" upita Grima.

"Molim, gospo, neka deca su veoma gladna, gospo. Ovde, dole, ne postoji ništa zdravo za jelo, znaš." Ona pogleda Grimu molećivo.

Grima klimnu glavom. Zalihe, ili ono što je od njih ostalo, bile su ispod drugih baraka. Glavnu zalihu krompira ljudi su pronašli; verovatno su zbog toga spustili otrov. Vatra se, u svakom slučaju, nije smela zapaliti; mesa nije bilo nikakvog. Niko, već danima, nije išao u lov kako valja, zato što ih je Nisodemus ubedio da će im Arnold Bros (osn. 1905) dati sve što im je potrebno.

"Mislim da treba poslati sve lovce bez kojih ovde možemo, čim se razdani", reče Grima.

Razmotrili su ovo. Zora je daleko. Noumu jedna noć traje koliko čoveku tri cela dana...

"Ima snega u izobilju", reče jedan noum. "To znači da vode imamo."

"Možda mi možemo bez hrane, ali deca neće moći", reče Grima.

"Neće moći ni starci", reče jedan noum. "Noćas će opet biti mraza.

Nemamo struju, a vatru da zapalimo napolju ne smemo."

Sedeli su i zurili sumorno u zemlju.

Grima je mislila: ne zapodevaju nikakve međusobne svadice. Ne gundaju. Stvari su postale toliko ozbiljne, da čak ni noumi ne žele da čantraju i jedni na druge svaljuju krivicu.

"U redu", reče ona, "a šta svi vi mislite da bi trebalo uraditi?"

11.

I Izići ćemo iz rupa u drvetu.

II Iz podova povrvećemo.

III Poželeće da nas nikad ugledali nisu.

Iz 'Knjige nouma', Ljudi, I-III

Čov je spustio novine i oslušnuo.

Šuškanje u zidovima. Grebucanje ispod poda.

Njegove oči zaokrenuše prema stolu.

Jedna grupa malih stvorenja vukla je njegove sendviče preko stola.

Ogromni stvor žmirnu.

Onda zaurla i pokuša da ustane i tek na domak uspravnog položaja otkri da su mu noge veoma čvrsto vezane za noge od stolice.

Sruči se napred. Mnoštvo sitnih stvorova, koji su se kretali tako brzo da ih je jedva mogao videti, jurnu ispod stola i poče mu omotavati komad stare električne žice oko ruku koje je ispružio i raširio. Nekoliko sekundi kasnije bio je vezan neelegantno, ali veoma čvrsto, za nameštaj.

Videli su da stvor prevrće velikim očima. Otvorio je usta i počeo mukati na njih.

Žica je izdržala.

Pokazalo se da su sendviči sa sirom i ljutom turšijom, a da je termos, kome su uspeli da odvrnu vrh, pun kafe. "Radnjaška hrana", počеше noumi govoriti

jedni drugima. "Dobra radnjaška hrana, poput one koju smo nekad imali."

Počeli su se ulivati u kancelariju, kroz svaku pukotinu i mišju rupu. Pored stola je bila električna vatra, pa su sedeli, svečano, u redovima ispred njene zažarene, crvene šipke ili se vrzmali po kancelariji u kojoj je sad bila gužva.

"Uspeli smo", govorili su, "kao što je i predviđeno u knjizi 'Guli Verina putovanja'. Ko je veći, jače pada!"

Jedna škola mišljenja govorila je da treba da ubiju tog ljuda, čiji ih je ljudi pogled pratio po podu. Tad nađoše kutiju.

Bila je na jednoj od polica. Bila je žuta. Na prednjoj strani imala je sliku pacova koji, izgleda, veoma nesrećan. Krupnim, crvenim slovima bilo je napisano: PACOSMRTIN. Na zadnjoj strani...

Grimino čelo naboralo se kad je počela da čita sitnija slova pozadi.

"Ovde piše: 'Uzmu zalogaj, ali se ne vrate po još!'" reče ona. "U kutiji je, izgleda, poli-di-hloro-meti-linon-4, šta god to bilo. 'Za tili čas oslobađa kuću od dosadne...'" Zaćutala je.

"Od koje dosadne?" upitaše noumi koji su je slušali. "Od dosadnog čega?"

Grima spusti glas.

"Ovde ovako piše: 'Za tili čas oslobađa kuću od dosadne gamadi', reče ona. "Ovo je otrov. To je ono što su stavili na poslužavnik ispod poda."

Tišina koja je usledila bila je crna od gneva. Noumi su u kamenolomu gajili znatan broj dece. Imali su vrlo čvrste poglede po pitanju otrova.

"Trebalo bi da nateramo ovog čova da to pojede", reče jedan od njih. "Da on malo napuni usta tim Poli-diši-metni-noge-četiri ili kako se već zove. Dosadni gam."

"Mislim da misle da smo pacovi", reče Grima.

"Da jesmo, sve bi bilo u redu, zar ne?" upita jedan noum, pržećim sarkazmom. "Pacovi su u redu. Nikad nismo imali problema sa pacovima. Nema razloga da se njima podmeće otrovana hrana."

Noumi su se, zapravo, prilično dobro slagali sa ovdašnjim pacovima, delom i zato što je predvodnik pacova bio Bobo, Angalov kućni ljubimac iz vremena kad su živeli u Radnji. Te dve žive vrste ophodile su se jedna prema drugoj sa udaljenim prijateljstvom onih koji bi, u svakom trenutku, mogli početi da proždiru jedni druge, ali su odlučili da to ipak ne čine.

"Pacovi bi nam, dabome, bili zahvalni što smo ih oslobodili jednog čoveka", nastavi taj.

"Ne", reče Grima. "Ne. Mislim da to ne treba da uradimo. Masklin je uvek govorio da je njihova inteligencija maltene ravna našoj. Ne dolazi u obzir da trujemo inteligentna bića."

"Oni su pokušali nas."

"Oni nisu noumi. Ne znaju kako se treba ponašati", reče Grima. "U svakom slučaju, budimo razumni. Ujutro će doći još ljudi. Ako nađu jednog svog mrtvog, biće mnogo nevolja."

To je bila ubedljiva misao. Ali pokazali su se ovom čoveku. Nijedan noum nije pamtio da je to ikad ranije učinjeno. Morali su, inače bi pomrli od gladi i posmrzavali se, ali sad se nije moglo znati gde će se ta stvar završiti. Kako će se završiti - bilo je kudikamo jasnije. Završiće se verovatno loše.

"Ondesite to na neko mesto nedostupno pacovima", reče Grima.

"Pa, bar da mu damo da okusi..." reče isti noum.

"Ne! Jednostavno odnesite. Ostatak ove noći provešćemo ovde. Odlazimo pre nego što se razdani."

"Dobro, dobro. Ako ti tako kažeš. Samo da posle ne zažalimo, to je sve." Noumi odnesoše strašnu kutiju.

Grima ode do mesta gde je čovek ležao. Sad je već bio temeljito uvezan: nije mogao ni prstom da makne. Izgledao je tačno kao Guli Vera, ako se taj junak tako zvao, osim što su današnji noumi imali na raspolaganju jedan materijal za koji se u starim danima uopšte nije znalo - naime, električnu žicu

koja je mnogo jača od kanapa. Ovi su bili i mnogo ljući. Guli Vera nije gazio kamiončinom po tuđem imanju i podmetao otrov za pacove.

Pretresli su mu džepove i sve nađeno nabacali na jednu gomilu. Našao se tu i jedan veliki kvadrat belog platna; jedna grupa nouma uspjela je time da mu veže usta, zato što je njegovo mukanje išlo na živce svim prisutnima.

Sad su stajali oko njega, jeli deliće sendviča i gledali ga u oči.

Ljudi ne mogu razumeti noume. Noumski glasovi odveć su visoki i brzi, kao cik slepog miša. Verovatno je bilo i dobro što je tako.

"Ja kažem, treba da nađemo nešto oštro i da to zabijamo u ovog stvora", reče jedan noum. "U sve meke delove."

"Štošta bi se moglo uraditi pomoću šibica", reče jedna noumka, na Grimino iznenađenje.

"I pomoću eksera", dodade jedan sredovečni noum.

Čovek je zarežao iza krpe i napeo žice na sebi.

"Mogli bismo mu počupati svu kosu", nastavi ista noumka. "A onda da mu..."

"Pa, uradite to", reče Grima, prišavši im s leđa.

Oni se okrenuše.

"Šta?"

"Uradite to, ako želite", reče Grima. "Evo njega, tačno je ispred vas. Radite mu šta vas je volja."

"Ko, ja?" Noumka ustuknu. "Nisam... neću ja. Nisam mislila ja lično. Mislila sam... mi. Celo noumstvo."

"Eto, vidiš", reče Grima. "A noumstvo se sastoji samo od nouma. Osim toga, nije u redu povređivati zarobljenike. To sam pročitala u jednoj knjizi koja se zove 'Ženevska konvencija'. Kad ti je neko dopao na milost i nemilost, ne smeš mu činiti zlo."

"A meni se čini da je to idealan trenutak", reče jedan noum. "Udaraj ih

onda kad ne mogu da uzvrate, kažem ja. U svakom slučaju, ljudi nisu pravi narod." Ipak, i on je uzmakao.

"Smešno, kad ih pogledaš izbliza", reče noumka, nagnuvši glavu na jednu stranu, "izgledaju u mnogo čemu kao mi. Samo veći."

Jedan noum se zagledao u čovekove uplašene oči.

"Zar mu nije dlakav nos?" upita on. "I uši."

"Baš odvratno", reče dama.

"Noum bi maltene mogao da ih sažaljeva, imajući u vidu kolike su im nosine."

I Grima se zagleda u njegove oči. Pitam se, pomisli ona. Veći od nas jesu; znači, mora biti prostora i za mozak. Imaju i velike oči, ogromne. Pa mora biti da su nas videli bar jednom? Masklin je rekao da smo mi ovde već hiljadama godina. Za sve to vreme morali su nas neki put videti.

Morali su shvatiti da smo pravi narod. Ali u svojoj svesti pretvorili su nas u 'Piksije'. Možda im se nije dopadalo da s nekim dele svet.

Čovek je, nesumnjivo, gledao u nju.

Da li bismo mogli zajedno? - pomisli ona. Oni žive u velikom, sporom svetu, a mi u malom, kratkom, brzom; jedni druge ne razumemo. Oni čak ne mogu ni da nas vide, osim kad stojimo nepomično, kao ja sada. Krećemo se suviše brzo za njih. Oni ne veruju da postojimo.

Zurila je u te velike, uplašene oči.

Još nikad nismo pokušali da - kako se ono kaže? - komuniciramo sa njima. Ne onako kako bi to trebalo. Ne kao da su oni pravi narod, koji pomišlja prave misli. Kako da im saopštimo da smo stvarno stvarni i stvarno ovde?

Ali, možda, kad ležiš na podu, a neki mali narod te vezuje, narod koga jedva vidiš, a u čije postojanje ne veruješ, trenutak za početak komunikacije nije najpovoljniji. Možda bi trebalo pokušati nekom drugom prilikom. Ne natpisima i ne vikom; samo se potruditi da oni počnu da nas shvataju.

Zar ne bi bilo zapanjujuće kad bismo to mogli? Oni bi radili velike, spore poslove za nas, a mi za njih - oh, male i brze. One fine, osetljive, koji se tim ogromnim prstima ne mogu uraditi... ali ne bismo bojili cveće, niti krpili njihove cipele...

"Grima? Grima, ovo treba da vidiš", reče jedan glas iza nje.

Noumi su bili okupljeni oko neke bele hrpe na podu.

Oh, da. Čovek je pre izvesnog vremena gledao jednu od onih velikih skupina listova hartije...

Noumi su te novine raširili po podu i poravnjali ih. Ličile su znatno na one čiji su jedan komad ranije videli. Ove su se, međutim, zvale PROČITAJTE PRVI U BLEKBERIJSKOM VEČERNJEM POSTU. Bilo je i drugih krupnih, kockastih slova; neka su bila velika maltene kao noumska glava. (VLADA KRALA, MOGUĆ VOJNI ČUP.)

Grima je odmahivala glavom, pokušavajući da shvati tekstove. Knjige je razumela veoma dobro, bar po svom uverenju; novine, međutim, kao da su bile pisane na nekom drugom jeziku. Bile su prepune ŠOKOVA i ISTRAGA i nejasnih slika ljudskih bića koja se smeškaju i međusobno rukuju (BAL ZA BOLNICU DAO 455 FUNTI). Nije bilo teško dokučiti šta gotovo svaka pojedinačna reč znači, ali kad ih sastaviš u niz, onda ili ne znače ništa (DISKO VRISAK DECENIJE) ili znače nešto sasvim neverovatno (OSAMSTO HAIĆANA POJEO MRAK).

"Ne, ovaj deo", reče jedan od nouma, "na ovoj strani. Vidi, neke reči su iste kao pre! Evo, ima o Unuku 39!"

Grima prelete pogledom priču u kojoj se tvrdilo da su zbog nečega 'tresnuli o Zemlju' nečiji planovi za nešto.

Bila je tu, zaista, i nejasna slika Unuka, 39, ispod reči: NEĆE GA SATELIT.

Kleknula je i zagledala se u sitnije reči, ispod slike.

"Čitaj glasno!" rekoše joj.

"Richard Arnold, predsednik Arko grupe, ali stanovnik Blekberija, izjavio je u Floridi danas", reče ona, "da naučnici još pokušavaju da uspostave kotronlu nad Arnsatom 1, neposlušnim multi-mili... onskim kom... unikaci... jskim sat... elitom..."

Noumi su se zgedali.

"To ona njegova zemljana lopta neće da se kotrlja u soku", reče jedan.

"Sat-elit je puno obećavao posle jučerašnjeg uspešnog i spaljivanja rakete nosača na Floridi", čitala je Grima nesigurno, "ali Arnsat 1 danas nije počeo probne trans... misije. Umesto njih izbacuje mlaz..."

"Eto. Štrcka, štrcka", reče neko.

"...čudnih signala, maltene kao kod."

"Kod koga? Kod čega?" upita prvi.

"Novinarima je Richard, 39, izjavio..."

Žamor odobravanja.

"...da se Arnsat 1 ponaša kao da ima neku svoju volju", pročitla Grima.

Bilo je još rečenica o 'prvim koracima satelita', ali ona se više nije trudila da to čita.

Pamtila je kako je Masklin govorio o zvezdama i o razlogu zbog koga one ostaju tamo gore. Setila se Stvari. On ju je poneo sa sobom. Stvar može da razgovara sa elektricitetom, zar ne? Može da sluša elektricitet u žicama i ono u vazduhu što je Dorkas nazivao radio-talasanjem. Ako išta može da stvori čudne signale, Stvar može. Moglo bi se desiti da odem dalje nego Velika vožnja; i to su bile njegove reči, svojevremeno.

"Živi su", reče ona, ne obrativši se nikom određenom. "Masklin i Gurder i Angalo. Stigli su u tu Floridu i živi su."

Pamtila je da je Masklin ponekad pokušavao da joj objašnjava šta je nebo i šta je Stvar i odakle su prvi noumi došli, ali da to nikad nije stvarno razumela,

baš kao što on nije razumeo ono o žabicama.

"Živi su", ponovi ona. "Znam da jesu. Ne znam tačno na koji način i gde, ali imaju nekakav plan i živi su."

Noumi izmenjaše poglede pune značenja. To značenje, koga su njihovi pogledi bili puni, glasilo je: ova se zavarava, ali samo neki noum hrabriji od mene usudio bi se da joj to kaže.

Baka Morki je potapša blago po ramenu.

"Jesu, jesu", reče ona umirujućim tonom. "Baš dobro što su uspešno spalili tog nosača. Sigurno je bio mnogo kriv. E, sad, da sam na tvom mestu, devojko, ja bih legla da malo odspavam."

Grima je sanjala.

San prilično pometen; snovi su gotovo uvek takvi. Ne dolaze uredno zapakovani. Sanjala je o jakim zvucima i sevajućim svetlima i očima.

Malim. Žutim. O Masklinu kako, stojeći na nekoj grani, zuri dole, u neke sitne, žute oči.

Vidim ono što on sad radi, pomislila je. Živ je. Naravno da sam oduvek znala da jeste. Ali u Svemiru ima mnogo više lišća nego što sam zamišljala. Ili ovo možda nije uopšte stvarno, možda samo sanjam...

Onda ju je neko probudio.

Pošto nikad nije mudro spekulisati o značenju snova, nije to ni ovog puta učinila.

U toku noći opet je snežilo, kroz ledeni vetar. Neki noumi su otišli u izviđanje oko nekih šupa i vratili se sa nekoliko komada povrća koje je izmaklo pažnji ljudi, ali to je bila jedno mala količina. Vezani čovek je posle nekog vremena zaspao. Hrkao je kao neko ko testerije debeli balvan tankom testerom.

"Ujutru će drugi doći da ga potraže", upozoravala je Grima. "Tada mi više ne smemo biti ovde. Možda bi trebalo..."

Umukla je. Svi su oslušnuli.

Nešto se kretalo ispod podnih dasaka.

"Zar je neko ostao tamo dole?" prošaputa Grima.

Noumi su odmahivali glavom. Niko nije hteo da ostane u ledenom prostoru ispod poda, sad kad su bez muke mogli imati toplotu i svetlost u kancelariji.

"A pacovi ne mogu biti", reče ona.

Pokazalo se da je to Sako.

Pomerili su onu dasku koju su ljudi ranije razlabavili i pomogli Sakou da se popne. Bio je sav blatnjav; njihao se od premora.

"Nisam mogao nikog naći!" zastenjaio je on. "Svuda sam gledao, al' nigde nikog, onda su došli kamioni, video sam da ovde ostaje upaljeno svetlo, uš'o sam, čuo sam, morate sa mnom, jer posredi je Dorkas!"

"Je l' živ?" upita Grima.

"Ako nije, psuje neobično bučno za jednog mrtvaca", reče Sako i skljoka se na pod.

"Mislili smo da ste svi mr..." počeo Grima.

"Svi smo dobro prošli, osim Dorkasa. Povredio se pri iskakanju iz kamiona! Hajdemo, molim vas!"

"Ne izgledaš sposoban da pođeš ma gde", reče Grima i ustade. "Samo ti nama kaži gde je on."

"Dovukli smo ga na pola puta uzbrdo, pa smo se toliko umorili, a onda sam ih ja ostavio i krenuo ispred svih", izbrblja Sako. "Oni su ispod živice, a..." Pogled mu pade na hrčući masiv ljudskog stvora. Onda se on zagleda u Grimu.

"Uhvatili ste čoveka?" upita. Zateturao se u stranu. "Mnogo sam se ja umorio, mnogo, mnogo..." počeo on ponavljati, nejasno. Onda pade napred.

"Neka ga neko odvuče na neko toplo mesto i ode da pogleda da li je preostalo bar još malo hrane", reče Grima, obrativši se noumima kao jednoj celini. "A neki od vas neka pođu sa mnom, da mi pomognu u traganju za ostalima. Hajdemo. Po ovakvoj noći ne treba biti napolju."

Izrazi lica pojedinih nouma govorili su o potpunoj saglasnosti sa tom tvrdnjom, kao i o čvrstom ubeđenju da među one koji ne treba da budu napolju spadaju i oni sami.

"Jako pada sneg", reče jedan od njih neodlučno. "Nikad ih nećemo naći po tolikom mraku i snegu."

Grima ga pogleda besno.

"Možda hoćemo", reče ona. "Možda hoćemo, po mraku i snegu. Nećemo, ako ostanemo ovde u toploti i svetlosti, to sam sigurna."

Nekoliko nouma progura se napred. Grima prepoznade članove Nutine ekipe i roditelje nekih od momaka koji su ostali napolju. Onda nastade neko komešanje ispod stola, gde su se najstariji noumi zbili u grupu da bi im bilo toplo i da bi mogli dobro da se izjadaju.

"Idem i ja", reče Bakica Morki. "Prijaće mi malo svežeg vazduha. Što me svi tako gledate?"

"Mislim da bi trebalo da ti ostaneš unutra, Bakice", reče Grima blago.

"Nemoj ti meni ono 'taktično prema starima', curo", reče Bakica Morki i ćušnu je vrhom štapa. "Ja sam se motala po dubokom snegu pre nego što je na tebe iko i pomislio." Okrenula se ostalim noumima. "Nema tu frke uopšte ako svak ide pametno i ako svak više glasno da se zna gde je ko. Tako sam ja išla da potražim mog ujka Džoa kad mi još ni godinu dana nije bilo", nastavila je ponosito. "To je bio strava sneg. Pao iznenada, dok su muški bili u lovu. Našli smo ga gotovo celog."

"Da, da, u redu, Bakice", reče Grima brzo, pa pogleda ostale. "Eto, mi polazimo", reče.

Na kraju ih je pošlo petnaestoro, mnogi iz čiste postidenosti.

U žutoj svetlosti koja je dopirala sa prozora barake, snežne pahulje izgledale su divno. Međutim, stigavši do tla, postajale su prilično gadne.

Noumi-radnjaši zapravo su mrzeli sneg iz Spoljašnjosti. Bilo je u Radnji snega, pojavljivao se posut po robi nešto pre Božića i Nove godine. Ali nije bio hladan. Postojale su i druge pahulje, ogromne i divne, koje su visile sa tavanica okačene o konce. Normalne pahulje. Ne kao ove odvratne stvari koje u vazduhu još i liče na nešto, a posle budu ledene i mokre i dozvoli im se da naprosto leže na podu.

Sneg je bio noumima već do kolena.

"Ovako se to radi", reče Baka Morki. "Digneš nogu stvarno visoko, pa je samo tresneš kroz sneg. Ništa lakše."

Svetlost iz barake zračila je preko celog kamenoloma, ali je seoski put bio mračni tunel u noć.

"I raširite se po celom prostoru", reče Grima. "Al' da ostanemo zajedno."

"Raširi se, ostani zajedno", mrmljali su oni.

Jedan stariji noum diže ruku.

"Ne dolaze crvendaći noću, a?" upita on oprezno.

"Naravno da ne", reče Grima.

"Kakvi crvendaći noću, šašavko jedan", reče Bakica Morki.

Svima kao da je laknulo.

"Noću dolaze lisice", reče Bakica samozadovoljnim tonom. "One ogromne. Od hladnog vremena ogladne ludo. Možda naleti i poneka sova." Počeškala se po donjoj vilici. "Lukave su đavolice, te sove. Ne čuješ baš ništa do na tren pre nego što te ščepa." Ona tresnu štapom po zidu. "Dobro motrite, vi, narode. Jačom nogom napred. Osim ako ste kao moj ujka Džo - njegovu jaču nogu je odgrizla lisica, posle je morao da ide sa drvenom, bio je modar od besa."

U njenom načinu bodrenja nouma uvek je postojalo nešto zbog čega su odmah polazili. Bolje da se dogodi ma šta, nego da te neko još bodri na taj način.

Pahulje su se slagale kao šlag na torti preko suve trave i paprati na oba nasipa. Povremeno se izvesna količina rušila dole, na drum, ili na noume koji su išli napred, spotičući se. Čuškali su štapovima zasneženo busenje trave, zavirivali podozrivo u tmurne rupe ispod žive ograde, a pahulje su nastavljale padati, u blagoj, krckavoj tišini. Crvendaći, sove i drugi užasi Spoljašnjosti vrebali su iz svake senke.

Posle nekog vremena svetlost je ostala nedogledno daleko iza njih. Nastupali su dalje, pri sjaju samog snega. Povremeno se poneko od njih javljao, ali ne mnogo glasno; to su svi pomno osluškivali.

Bilo je vrlo hladno.

Bakica Morki najednom stade.

"Lisica", saopšti ona. "Osećam taj miris. Nema greške, lisica smrdi tačno tako."

Zbili su se u gomilu. Piljili su, iščekujući svašta, u mrak.

"Ali možda više nije u blizini", reče Bakica. "To je miris koji se zadržava dugo."

Opustiše se malo.

"E, dakle, Bakice, stvarno", progundā Grima.

"Samo sam htela da pomognem", šmrknu Bakica Morki. "Ako nećete moju pomoć, samo kažite."

"Mi ovo radimo na pogrešan način", reče Grima. "Mi Dorkasa tražimo. On ne bi naprosto sedeo na otvorenom, je li tako? Zna i on za lisice. Rekao bi momcima da nađu neki zaklon, što bezbedniji."

Nutin otac stupi napred.

"Ako gledate kako sneg pada", reče on, "videćete da provetravanje vuče na

ovu stranu", on pokaza prstom, "pa se sneg nagomilava više ovde nego s druge strane. Prema tome, oni će želeti da se udalje od provetravanja koliko god mogu, zar ne?"

"Vetar. Kad smo napolju, reč za to je 'vetar'", reče Grima blago. "Ali u pravu si. To znači..." Ona se zagleda u živu ogradu navrh nasipa. "...Znači da će oni biti s one druge strane živice. U podnožju nasipa, na rubu njive. Idemo."

Uspentrali su se kroz mase mrtvog lišća i mokrih grančica i dospeli do njive.

Bila je to pustoš. Nekoliko čuperaka mrtve trave virilo je kroz beskrajnu divljinu snega. Nekoliko nouma zastenja.

To je zbog veličine, pomisli Grima. Ne smeta njima kamenolom, ni trnje iznad kamenoloma, čak ni drum, jer je tu mnogo štošta zatvoreno, pa možeš da se pretvaraš da oko tebe postoje nekakvi zidovi. Ali ovde je za noume preveliko.

"Držite se blizu žive ograde", reče ona, glumeći vedrinu. "Tu je manje snega."

O Brose moj, Brose moj, pomisli ona (osn. 1905.). Dorkas u tebe ne veruje, ja sasvim sigurno u tebe ne verujem, ali ako bi mogao da nađeš neki načinčić da postojiš samo toliko da mi njih nađemo, bili bismo ti svi veoma zahvalni. Možda, ako bi mogao i da zaustaviš ovaj sneg i da nas vratiš sve bezbedno u kamenolom; to bi bila velika pomoć.

Šašava misao, pomisli ona. Masklin je uvek govorio: ako uopšte postoji Arnold Bros, on je u našim glavama, on nam pomaže da mislimo.

Shvatila je da zuri u sneg.

Otkud u snegu rupa? bila je njena sledeća pomisao.

12.

IV Nema se kuda, a otići se mora.

Iz 'Knjige nouma', Izlazi, poglavlje 3, IV

"Ja mislila zečevi", reče ona.

Dorkas je potapša po ruci.

"Dobro urađeno", reče on nejakom.

"Kad je Sako otišao, mi smo ostali na drumu", reče Nuti. "Bilo nam je stvarno zima, Dorkas je rekao da ga prenesemo na drugu stranu živice, a, hm, onda sam ja rekla da na ovim poljima ponekad možeš videti zeca, a on je rekao da potražimo zečju jazbinu. Učinili smo tako. Mislili smo da provedemo ovde celu noć."

"Ajaoj", reče Dorkas.

"Ne galami, to nije nimalo bolelo", reče Bakica Morki veselo, pregledajući njegovu nogu. "Nema tu ništa slomnjeno, samo žestoko uganuće."

Radnjaški noumi su zečju jazbinu, u kojoj su se našli, proučavali sa zanimanjem i sa izvesnom merom odobravanja. Bila je lepo zatvorena.

"Vaši preci su verovatno živeli u ovakvim rupama", reče Grima. "Ali su imali police i druge stvari, naravno."

"Fino je, fino", reče jedan noum. "Kućna atmosfera. Maltene kao da si ispod poda."

"Samo, malo kao zaudara", reče drugi.

"To je od zečeva", reče Dorkas, pokazavši otklonom glave ka dubljoj tami. "Čuli smo njihovo šuškanje tamo; ali sklanjaju se od nas. Nuti je rekla da joj se pre izvesnog vremena učinilo da lisica njuška u blizini."

"Da mi vas vratimo u kamenolom što je pre moguće", predloži Grima. "Ne verujem da će ijedna lisica napasti ovoliki odred nas. Ipak, ovdašnje lije znaju

ko smo mi. Pojedi nouma pa umri; naučile su to."

Noumi se počеше premeštati s noge na nogu. Navedeno pravilo bilo je istinito, naravno. Ali, razmišljali su oni, nezgodna kukica u njemu je ta što će ipak najviše zažaliti pojedeni noum. Slaba će mu uteha biti saznanje da će posle lisica da nastrada.

Osim toga, bili su mokri i nahlađeni, a ova jazbina, iako bi sa stanovišta kamenoloma izgledala kao neudobno mesto, sad je najednom postala mnogo bolja od užasne noći napolju. Prošli su oni, duž ovog nasipa, pored desetak sličnih zečjih jazbina i svaki put su vikali u mračnu unutrašnjost, dok najzad nisu čuli Nutin glas kako im se odaziva.

"Ja bih rekla da zaista nema potrebe da se brinemo", reče Grima. "Lisice vrlo brzo uče. Zar ne, Bakili?"

"A?" upita Bakica Morki.

"Kažem svima, lisice brzo uče", reče Grima očajno.

"A-ha, jeste, jeste. Tačno", reče Bakica. "Ume lisac da prevali velika rastojanja da bi došao do nečeg što voli da pojede. Ume to svaki tipičan lisac. Naročito po hladnom vremenu."

"Nisam to htela kazati! Zašto moraš sve da okreneš da zvuči tako loše?"

"Ne radim ja to namerno", reče Bakica Morki i šmrknu.

"Vratiti se moramo", reče Dorkas čvrsto. "Ovaj sneg neće tek tako da nestane. Ja mogu da hodam dobro, ako imam na koga da se naslonim."

"Možemo napraviti i nosila za tebe", reče Grima. "Mada se nemamo mnogo čemu vratiti."

"Videli smo mi prolazak ljudi u pravcu kamenoloma", reče Nuti. "Ali morali smo da pešačimo sve do onog tunela za jazavce, a nismo imali nijednu dobru stazu. Onda smo pokušali prečicom preko njiva, ali to je bila greška, sve su uzorane. Ništa nismo jeli", dodade ona.

"Pa i ne očekujte mnogo", reče Grima. "Ljudi su nam odneli glavninu

zaliha. Oni misle da smo mi pacovi."

"Nije to tako loše", reče Dorkas. "U Radnji smo mi namerno navodili ljude na tu pomisao. Postavljali su nam klopke. Imali smo običaj da lovimo pacove u podrumu i da ih ubacujemo u pacolovke, kad sam ja bio mlad momak."

"Sad podmeću otrovanu hranu", reče Grima.

"To ne valja."

"Hajdemo. Vraćamo te."

Napolju je sneg nastavio da pada, ali nekako dronjavo, kao da se poslednja zaliha pahulja rasprodaje pošto-bilo. Na istoku se nazirala linija crvene svetlosti - ne zora, nego obećanje zore. Ta svetlost nije izgledala veselo. Kad sunce iziđe, naći će se zaključano, iza rešetaka oblaka.

Odlomili su nekoliko mrtvih stabljika 'kravljeg peršuna' i napravili jednu vrstu grube stolice za Dorkasa; četvorica nouma mogli su je nositi. On je dobro ocenio kakvu zaštitu živica nudi. Sneg ovde nije bio mnogo dubok, ali je zato bilo mnogo opalog lišća, grančica, raznog smeća. Odmicali su sporo.

Mora biti da je super kad si ljudsko biće, pomišljala je Grima, dok joj je trnje dugačko kao šaka cepalo haljinu. Masklin je tačno rekao: ovo je njihov svet. Veličinom tačno odgovara njima. Oni idu kud hoće i rade što im volja. Mi zamišljamo da radimo samostalno, ali, zapravo, samo životarimo u kojekakvim budžacima njihovog sveta. Kraduckamo od njih.

Noumi su gacali u umornoj tišini. Jedini zvuk, osim krckanja snega i lišća pod njihovim stopalima, bio je onaj koji je stvarala Bakica Morki svojim žvakanjem. Našla je u jednom žbunu neke glogove bobice, ubrala je nekoliko i sad je grizla jednu, sa svim znacima uživanja. Ponudila ih je i drugima, ali oni su odbili, nalazeći da su gorke i nekusne.

"Verovatno sam se navikla", progundā ona, ljutito gledajući Grimu.

Moraćemo svi mi tako da se naviknemo, pomisli Grima, prenebregavši Bakicino uvređeno zurenje. Naša jedina nada je, kad stignemo u kamenolom,

da se razdvojimo na manje grupe, pa kud koji. Otići u divljinu, naseljavati se u stare zečje rupe, jesti svaku hranu koja se može naći. Neke grupe će možda preživeti zimu, kad starci i starice poumiru.

Biće: zbogom elektricitetu, zbogom čitanju; zbogom banane - nikad više...

Ali ja ću čekati u kamenolomu. Sačekaću da se Masklin vrati.

"Veselije, devojko moja", reče Bakica Morki, nastojeći da se drži prijateljski. "Šta si se tol'ko smrkla. Ja uvek kažem: 'Možda ipak neće doći baš do toga'."

Tokom sledećih nekoliko trenutaka i Bakica se zaprepastila: jer, Grima ju je pogledala licem iz koga je sva boja nestala, nekoliko puta je bezglasno zaustila da nešto kaže, a onda je klonula, vrlo blago, na kolena i počela da jeca.

Bio je to najšokantniji zvuk koji su ikad čuli. Grima, to je ona koja viče, svađa se, preti, žali se, buni se, naređuje. Začuti da Grima plače, to je pogrešno: kao da se svet preturio naglavačke.

"E, pa, samo sam htela da je razveselim", promumla Bakica Morki.

Noumi su stali u krug oko njih. Bilo im je neprijatno. Niko se nije usudio da priđe Grimi. Svašta bi se moglo desiti. Probaj samo da je potapšeš po ramenu i kažeš 'Polako, polako' ili nešto slično; ko zna šta se može desiti. Ona bi mogla, na primer, da ti odgrize ruku.

Dorkas pogleda noume levo, pa desno od sebe, uzdahnu i polako siđe sa sklepane nosiljke. Hramljući, priđe Grimi; uhvatio se za grančicu jedne trnovite biljke, radi oslonca.

"Našla si nas, vraćamo se u kamenolom, sve je u redu", reče on umirujućim tonom.

"Nije u redu! Moraćemo odmah dalje!" reče ona kroz jecaje. "Za vas je bolje bio da ste ostali u jazbini! Sve je pošlo u propast!"

"Pa, ja sam im mogao reći..." počeo Dorkas.

"Nemamo hrane, ljude ne možemo zaustaviti, u kamenolomu smo kao u klopki, ja sam pokušavala da nas održim sve na okupu, ali sad se sve pokvarilo!"

"Trebalo je prvog dana da pređemo u onaj ambar", reče Nuti.

"To možete i sad, možda", reče Grima. "Svi mlađi će uspeti. Treba da pobegnete odavde, najdalje što možete!"

"Ali deca neće moći po snegu, a starci sasvim sigurno ne", reče Dorkas. "To je tebi jasno. Pala si u očajanje."

"Sve smo pokušali! Ali je samo postajalo sve gore i gore! Mislili smo da ćemo divno živeti Napolju, a evo gde sve ode u propast!"

Dorkas joj uputi dug, prazan pogled.

"Mogli bismo da odustanemo, ovog trenutka", reče ona. "Da poumiremo svi ovde gde smo sad."

Užasnuto ćutanje.

Koje Dorkas prekide.

"Mrm", reče on. "Mrm. Jesi li sigurna? Jesi li stvarno sigurna?"

Ton njegovog glasa navede Grimu da digne pogled.

Svi noumi gledali su ukočeno gore.

Lisica je stajala iznad njih i gledala ih.

Bio je to jedan od onih trenutaka kad se i samo Vreme zaustavi. Grima je videla žutozeleno sjaktanje u lisičnim očima i oblaćić njenog daha. Lisicin isplaženi jezik se njihao.

Izgledala je iznenađena.

Bila je nova u ovim krajevima; nikad ranije nije videla noume. Njen ne osobito složen um pokušavao je savladati činjenicu da oblik nouma - dve ruke, dve noge, glava na vrhu - jeste ljudski oblik, koji je ona naučila da izbegava, ali da je, u isti mah, veličina nouma tačno ona koju je uvek smatrala dobrom za jedna puna usta.

Noumi su stajali kao ukopani. Nije imalo smisla bežati. Lisica može da te juri dvaput većim brojem nogu nego što ih ti imaš. Predstoji ti, u svakom slučaju, da budeš mrtav, pa kad je već tako, ne moraš biti prvo zadihan pa mrtav.

Neko je zarežao.

Na zaprepašćenje nouma, Grima.

Dograbila je od Bakice Morki štap za hodanje, zakoračila napred i tresnula lisicu posred nosa, pre nego što se ona mogla i pomaći. Lisica ciknu i poče glupavo žmirkati.

"Beži odatle!" povika Grima. "Kako se usuđuješ da dođeš ovamo!" Tresnula je lisicu još jednom, a ona trzajem izmače glavu. Grima zakorači napred i zviznu je postrance po njušci.

Lisica donese odluku. Ima zečeva negde duž živice. Zečevi ne uzvraćaju. Lisici su zečevi mnogo bolji.

Zacvilela je, uzmakla, gledajući Grimu netremice, i klisnula u mrak.

Noumi odahnuše.

"Da-kle", reče Dorkas.

"Izvinite, ali ne podnosim lisice", reče Grima. "Uostalom, Masklin je rekao da im se mora pokazati ko je gazda."

"Ne raspravljam se", reče Dorkas.

Grima rasejano pogleda štap.

"Šta sam ono htela da kažem?" upita ona.

"Govorila si da nam je isto ako odmah odustanemo i poumiremo na ovom mestu gde smo sad", reče Bakica Morki uslužno.

Grima je pogleda popreko. "Nisam, nisam", reče. "Samo sam se bila malo umorila. Idemo. Pomrećemo od nazeba ako ostanemo ovde."

"Ma, mogli bismo mi pomreti i zdravi", reče Sako, piljeći u mrak pun lisičjeg prisustva.

"Nije smešno", odseče Grima i pođe žustrim koracima napred.

"Nisam se ni šalio", reče Sako, drhteći.

U visinama iznad njih, za noulme sasvim neprimetno, jedna čudno blistava zvezda pođe u cik-cak preko neba. Bila je malena, ili možda velika, ali veoma udaljena. Da si je gledao dovoljno dugo, moglo ti se učiniti da ima oblik diska. Zbog nje je mnogo poruka poletelo kroz vazduh, širom sveta.

Kao da je tragala za nečim.

Kad su stigli do kamenoloma, unutra videše neke treperave svetlosti. Druga grupa nouma upravo se spremala da pođe u potragu za njima. Bez mnogo oduševljenja, to se moralo priznati; ali sa voljom da se učini pokušaj.

Klicanje koje se razleglo kad su svi shvatili da su se svi bezbedno vratili bilo je takvo da je Grima maltene zaboravila da su bezbedno stigli u vrlo nebezbedno mesto. Svojevremeno je u knjizi poslovice pročitala jednu kojom je ova situacija bila savršeno sažeta. Grima se manje-više sećala da je poslovice govorila o iskakanju iz onoga u čemu se stvari prže, pravo u ono na čemu se prže. Ili tako nekako.

Grima je vratila spasilačku ekipu u kancelariju. Tamo je slušala Sako koji je, mnogo puta prekidan, prepričao celu pustolovinu počev od trenutka kad je Dorkas, pokrenut iznenadnim strahom, skočio iz kamiona. Odneli su ga sa pruge trenutak pre stizanja voza. Zvučalo je hrabro i uzbudljivo. I nepotrebno, ali Grima tu misao zadržala za sebe.

"Nije bilo tako strašno kao što je izgledalo", reče Sako. "Hoću reći, kamion je razlupan, ali voz čak nije ni izleteo iz šina. Sve smo videli", završi on.

"Umirem od gladi."

Uputio im je blistavi osmeh, koji, zatim, polako nestade.

"Nema klope?" upita on.

"Ima manje nego ništa", reče jedan noum. "Ako imaš hleba, mogli bismo

praviti sendviče sa snegom."

Sako razmotri ovo.

"Postoje zečevi", reče on. "Bilo je zečeva na poljima."

"U mraku", reče Dorkas, koji kao da je imao nešto na umu.

"Pa, da", priznade Sako.

"A postoji i ona lisica koja se tamo mota", reče Nuti.

Još jedna poslovice isplovi na površinu Griminog uma.

"Što se mora, nije teško, kad Đavo tera", reče ona.

Pogledaše je pri treperavoj svetlosti šibica.

"Ko je Đavo?" upita Nuti.

"Neka strašna osoba koja živi ispod zemlje, na vrućem mestu, rekla bih", reče Grima.

"Kao u kotlarnici u Radnji?"

"Valjda."

"Koju vrstu vozila on tera?" upita Sako. Izgledao je zainteresovan.

"Ma, ne, to samo znači da ponekad nešto moraš preduzeti, hteo-ne hteo", odvrati Grima nervozno. "Ne verujem da on nešto stvarno vozi."

"Pa, ne. Pre svega, ne bi imao ni mesta za vožnju, tamo dole."

Dorkas se zakašlja. Činilo se da je uznemiren zbog nečeg. Svi su, naravno, bili uznemireni zbog nečeg, ali je Dorkas bio još uznemireniji.

"Uuuu - redu", reče on tiho.

Nešto u načinu na koji je to rekao navelo ih je da obrate pažnju.

"Treba svi da pođete sa mnom", nastavi Dorkas. "A više bih voleo, zaista, da ne morate."

"Kuda?" upita Grima.

"U stare šupe. One pored litice."

"Ali one su sasvim propale. Sam si rekao da je tamo opasno."

"Jeste. Opasno je. Postoje tamo hrpe smeća, ima u konzervama stvari koje

deca ne bi trebalo da diraju i tako to..."

Dorkas poče nervozno provlačiti prste kroz bradu.

"Ali", nastavi on, "postoji tamo još nešto, nešto na čemu sam ja, kao, radio, pomalo."

Pogledao je Grimu u oči. "Nešto moje", reče. "Najdivnija stvar koju sam ikad video. Bolja čak i od žaba u cvetu."

Onda se nakašlja. "U svakom slučaju, tamo ima i prostora koliko hoćeš", nastavi on. Podovi su, hm, samo od zemlje, ali šupe su velike, ima mnogo mesta za, ovaj, skrivanje."

Čovekovo hrkanje potrese kancelariju.

"Osim toga, ne volim da sam tako blizu ove stvari", dodade Dorkas.

Ovo je praćeno opštim žamorom saglasnosti.

"Jeste li razmislili o tome šta ćete uraditi sa ovim ovde?" upita Dorkas.

"Neki su bili za to da ga ubijemo, ali ja mislim da to ne bi bilo dobro", reče Grima. "Mislim da bi takav postupak zaista uznemirio druge ljudske stvorove."

"Ja bih rekao da takav postupak ne bi bio u redu", reče Dorkas.

"Znam šta hoćeš da kažeš."

"Pa, prema tome... šta ćemo s njim?"

Grima se zagledala u ogromno lice. Svaka pora, svaka dlaka - ogromna. Bilo je čudnovato pomisliti da bi i ona sama mogla tako izgledati, ako bi postojao neki narod manji od nouma, možda veličine mrava. Kad pogledaš filozofski, svi ti problemi oko velikog i malog samo su stvar razmera.

"Ostavimo ga", reče ona. "Ali... ima li ovde ikakve hartije?"

"Ima ogromna količina, na radnom stolu", reče Nuti.

"Molim te, idi i donesi jedan list. Dorkase, ti uvek imaš nešto čime se može pisati, zar ne?"

Dorkas poče preturati po džepovima i nađe komadić grafita od olovke.

"Nemoj ga uludo trošiti", reče on. "Ne znam da li ću ikada više nabaviti još toga."

Posle nekog vremena Nuti dovuče jedan požuteli komad hartije. Na vrhu su, teškim, crnim slovima, bile ispisane reči: Blekberi PLC za kamen i šljunak. Ispod toga reč: faktura.

Grima malo razmisli, pa liznu grafit i poče pisati velikim slovima.

"Šta to radiš?" upita Dorkas.

"Pokušavam da uspostavim komunikaciju", reče Grima. Pritiskajući vrlo snažno, ona pažljivo iscrta još jednu reč.

"Uvek sam bio mišljenja da bi vredelo pokušati tako nešto", reče Dorkas, "ali da li je ovo trenutak...?"

"Jeste", odvrati Grima i dovrši poslednju reč.

"Kako ti se čini?" upita ona Dorkasu, vrativši mu grafit.

Slova su bila malo neravna na mestima gde je najjače pritiskala, a njeno vladanje gramatikom i pravopisom nije bilo jednako dobro kao njena veština čitanja; ipak, poruka je bila dovoljno jasna.

"Da sam ja to sastavljao, drugačije bih", reče Dorkas kad je pročitao.

"Možda, al' ja sam ovako."

"Da." Dorkas nagnu glavu na jednu stranu. "Dobro, ovo je svakako nekakva komunikacija. Ne može biti mnogo ko-mu-ni-kacastije od ovoga. Dabome."

Grima pokuša da zazvuči vedro. "A sad", reče ona, "da vidimo tu tvoju šupu."

Dva minuta kasnije u upravničkoj baraci nije bilo više nijednog nouma. Čovek je hrkao na podu, jedne ruke ispružene napred.

U njoj je sad bio list hartije.

Sa naslovom: Blekberi PLC za kamen i šljunak.

I podnaslovom: faktura.

I porukom: Mogli smo te u bijemo. PUSTITE NAS NA MIRU.

Napolju je bilo već prilično svetlo, a sneg je prestao.

"Videće naše tragove", reče Sako. "Čak i ljudi će primetiti toliko mnoštvo tragova."

"Nije važno", reče Dorkas. "Samo ti uvedi sve noume u stare šupe."

"Jesi li siguran, Dorkase?" upita Grima. "Jesi li stvarno siguran da je to dobra ideja?"

"Nisam."

Pridružili su se reci nouma koja je hitala kroz pukotinu na natrulom talasastom limu i ulazila u ogromnu, odjekujuću prazninu jedne šupe.

Grima se osvrte. Rđa i vreme behu progrizli velike rupe na zidovima i tavanici. Po uglovima su bile kojekako nabacane stare kante i namotaji žice, čudno iskrivljeni komadi metala i tegle od pekmeza u koje je neko ubacio eksere. Sve je zaudaralo na naftu.

"Koji je taj deo o kome treba da saznamo?" upita ona.

Dorkas pokaza ka senkama na udaljenom kraju šupe. Videla je samo da se tu nalazi nešto veliko, bezoblično.

"Izgleda kao... neko veliko platno", reče ona.

"Stvar je, ovaj, ispod. Jesu li svi ušli?" Dorkas sastavi šake u trubu, oko usta. "Jesu li svi ušli?" povika, a zati se okrete Nuti.

"Potrebno je da znam gde se svi nalaze", reče on. "Ne želim da se iko uplaši, ali takođe ne želim da nepotrebni noumi dolaze gde im nije mesto."

"Nepotrebni - za šta?" upita Grima, ali ne dobi odgovor.

"Sako, povedi izvestan broj momaka. Donesite ono što smo sklonili u živicu", naloži Dorkas. "Akumulator nam stvarno treba, a što se tiče goriva, nisam siguran koliko ga ima."

"Dorkase! O čemu je reč?" upita Grima, tapkajući jednom nogom po tlu.

Znala je da Dorkas ponekad počne da se ponaša ovako. Misli samo na mašine i na ono što može rukama uraditi, počne da prenebregava narod, a i glas mu se promeni.

Uputio joj je dug, spor pogled, kao da je prvi put vidi. Onda pogleda ka svojim stopalima.

"Najbolje da dođeš i vidiš", reče on. "Biće mi potrebno da upravo ti objasniš svima sve. Ti to radiš toliko mnogo bolje nego ja."

Grima pođe za njim preko ledenog poda. Povorka sa još mnogo nouma ulazila je u šupu. Noumi su gledali da se šćućure pored zidova.

Poveo ju je u senku, pod ceradu koja je sačinjavala nešto kao veliku, prašnjavu pećinu.

Gumeni točak nalik na kamionski uzdizao se ka visinama, nedaleko ispred nje; bio je, međutim, daleko neravniji od svih točkova koje je ikada videla.

"Pa... to je samo kamion", reče ona sa oklevanjem. "Ti imaš kamion ovde, a?"

Dorkas ne reče ništa. Samo pokaza prstom nagore.

Grima diže pogled. Onda pogleda mnogo pažljivije. U čeljusti Džekubove.

13.

IV Reče Dorkas: 'Ovo je Džekub, Velika Zver zubata.

V Kad se mora, nije teško. Ako nas teraju, da teramo i mi.'

Iz 'Knjige nouma', Džekub, poglavlje 2, IV-V

Ponekad je rečima potrebna i muzika. Ponekad opisi nisu dovoljni; trebalo bi da uz knjigu ide i tonski zapis, kao uz film.

Nešto duboko, na orguljama, na primer.

Grima je zurila.

Taaa-daa-daaAAA...

Ne može, ne može stvarno biti živo, pomišljala je ona očajno. Ne bi me Dorkas doveo ovamo ako bi tu bilo neko čudovište da me ujede. Neću se plašiti. Ni najmanje se nisam uplašila. Ja sam misleći noum i ja se ne pla-ši-MM!

"Mislim da su točkovi tako čvornovati zato da bi bolje hvatali zemljište", reče Dorkas, čiji glas kao da je dolazio iz velike daljine. "Dobro sam ga pregledao i, po meni, nije neispravan, samo je veoma star..."

Grimin pogled putovao je duž ogromnog, žutog vrata.

Taaa-da-daa... ta di da da da DIIIII!

"Onda sam pomislio, ovo bi sigurno bilo moguće pokrenuti. Dizel-motori su zaista laki, a imao sam i njihove slike u jednoj od knjiga, samo nisam baš siguran oko ovih cevi, mislim da se to zove hidraulika, u svakom slučaju imao sam 'Radionički priručnik' na jednom radnom stolu, pa sam podmazao i sredio određene stvari", nastavljao je Dorkas da melje.

Daaaa DUUUUUUUmmm...

"Verovatno su ljudi znali da će se vratiti, a ja, ja sam išao i gore gde su mu upravljački mehanizmi, verovatno je i lakše nego kod kamiona, znaš, sem što, naravno, postoje one dodatne ručke za hidrauliku; međutim, to ne bi trebalo da bude problem ako ima dovoljno goriva, što..."

On začuta, primetivši da ona ćuti.

"Nešto nije u redu?" upita je.

"Šta je ovo?" odvrati pitanjem Grima.

"Pa, upravo sam ti govorio", reče Dorkas. "Zadivljujuće. Postoje, vidiš, pumpe koje sabijaju nekakvo nešto, koje onda tera one delove tamo da izlaze, to su oni kao klipovi, tako da stvar kao nekim rukama..."

"Nisam te pitala šta radi, nego šta jeste", reče Grima nestrpljivo.

"Zar ti to nisam rek'o?" upita Dorkas nevino. "Pa, ima ime, koje je

napisano na njemu. Pogledaj, eno tamo gore."

Pogledala je kuda je pokazivao prstom i naborala veđe.

"DŽ... K... B", reče ona. "Džkb? Nema samoglasnika. Kakvo je to ime?"

"Nemam pojma", reče Dorkas. "Imena mi nisu jača strana. U svakom slučaju, zvuči dobro. Dođi na ovu stranu."

Pratila ga je sneno, a zatim, još jednom, digla pogled u mrak ispod cerade.

"Eno", reče on. "Nema greške, nadam se da je jasno šta su ovi delovi."

"Oh, za ime svega", reče Grima, dižući šaku do usta.

"Tačno", reče Dorkas. "To je bila i moja prva pomisao. Prvo sam rekao, gle, neka vrsta kamiona, onda sam prišao i video da ima..."

"Zube", reče Grima tiho. "Ogromne, ogromne metalne zube."

"Tako je", reče Dorkas ponosito. "Džekub. Vrsta kamiona. Sa zubima."

Da-da-DAAAAAM.

"A da li... radi?" upita Grima.

"Trebalo bi. Trebalo bi. Proverio sam koliko sam mogao. Osnovna načela jesu kamionska, ali postoji mnogo tih dodatnih poluga i cilindara..."

"Zašto mi nisi ranije rekao o ovome?" upita Grima.

"Ne znam. Valjda zato što nisam morao."

"Ali ovo je ogromno. Ne možeš ovako nešto da zadržavaš samo za sebe!"

"Svako mora imati nešto što može da zadržava samo za sebe", reče Dorkas neodređeno. "Ali nije bitna veličina. Džekub je tako... šta reći, tako savršen."

Dorkas potapša neravni točak. "Sećaš se kako si rekla da ljudi misle da je neko napravio svet za sedam dana? Kad sam prvi put video Džekuba, pomislio sam: O-kej, tip je radio pomoću ove stvari."

Zagledao se gore, u senke.

"Prvo moramo skinuti ceradu", reče on. "Biće vrlo teška, zato će mi trebati mnogo noumstva. Prvo ih upozori. Džekub može da deluje pomalo zastrašujuće kad se vidi prvi put."

"Mene nije uplašio nimalo", reče Grima.

"Znam", reče Dorkas. "Pazio sam kakav ti je izraz lica."

Noumi pogledaše Grimu sa iščekivanjem.

"Ono što treba imati na umu", reče ona, "jeste sledeće: to je samo mašina. Jedna vrsta kamiona. Ali kad se vidi prvi put, može da deluje pomalo zastrašujuće, zato malu decu treba držati za ruku. I još nešto: kad cerada počne da pada, treba brzo pobeći od nje."

Hor klimanja glavom.

"U redu. Hvataj."

Šest stotina nouma opljunu u šake i dohvati rub teške cerade.

"Kad kažem vuci, vuci."

Noumi zategoše ceradu ka sebi.

"Vuci!"

Nabori na ceradi se poravnaše i nestadoše.

"Vuci!"

Cerada se počela pomicati, kliziti niz uglasti oblik Džekubov, sad već i pod dejstvom sopstvene težine...

"Beži!"

Sasuljala se niz Džekuba kao uljasta, zelena lavina i počela se nagomilavati u planinu nabora, ali na to niko nije obraćao pažnju, jer od sunčanog sjaja, koji je prodirao kroz prašnjave i paučinaste prozore, Džekub zablista.

Nekoliko nouma vrisnu. Majke podigoše decu u naručja. Nastade opšti pokret ka izlazu.

Stvarno liči na glavu, pomisli Grima. Sa dugačkim vratom. Na zadnjoj strani ima drugu glavu i drugi vrat. Šta ja to govorim? Samo izgleda kao da ima. To je mašina.

"Rekla sam da nema frke!" povika ona, trudeći se da nadjača rastuću ciku. "Gledajte! Ne kreće se nimalo!"

"E-hej!" povika drugi glas. Ona diže pogled. Nuti i Sako su se popeli na Džekubov vrat; odatle su mahali veselo.

To je delovalo. Plima nouma stigla je do zida i stala. Uvek se osetiš glupo ako bežiš od nečega što te ne juri. Oklevali su, a onda počeli, malo-pomalo, da se vraćaju.

"Dakle, tako..." reče Bakica Morki, hramljući napred. "Znači tako su izgledali. Uvek sam se pitala."

Grima je pogleda. "Ko je tako izgledao?"

"Ma, veliki kopači", reče Bakica. "U vreme mog rođenja nije bilo više nijednog tamo, ali naš tata ih je viđao. Veliko žuto sa zubima i jede zemlju; tako nam je govorio. Uvek sam mislila da se to on samo zafrkava sa mnom."

Džekub još nije navalio da proždire noumski narod. Neki pustolovniji noumi već su se počeli pentrati po njemu.

"Bilo je to u vremenima kad su gradili auto-put", reče Bakica, naslanjajući se na štap. "Svud ih je bilo, govorio je tata. Velike, žute stvari sa zubima i veoma naboranim točkovima."

Grima ju je gledala sa onim izrazom lica koji je rezervisan za osobe za koje se, protivno svakom očekivanju, pokaže da imaju zanimljive i tajne povesti.

"Bilo je drugih, takođe", nastavi stara. "Bile su neke stvari koje su samo gurale zemlju na ogromne gomile i tako to. Moralo je to biti pre, hmmm... petnaest godina. Nisam očekivala da ću ikad lično videti jedno to."

"Misliš, drumovi su pravljени?" upita Grima. Džekub je sad bio pokriven mladim noumima. Videla je Dorkasa u kabini: objašnjavao je šta koja poluga radi.

"Tako je on rekao", reče Bakica. "Nisi, valjda, mislila da su auto-putevi

prirodno nastali, a?"

"A. Ma ne. Ne. Naravno ne", reče Grima. "Nemoj bit' smešna."

Pitam se da li je Dorkas u pravu za ono, da je sve napravljeno, pomisli ona. Neki komadi ranije, neki kasnije. Prvo napraviš brda, oblake i tako to, onda ugradiš puteve i robne kuće. Možda je ljudskim bićima dat zadatak da naprave svet i možda se ona još i sad time bave. Zato mašine moraju da budu podesne za ljude.

Gurder bi razumeo ovakve stvari. Volela bih da se on vrati, pomisli ona.

Onda bi se vratio i Masklin.

Grima pokuša da usmeri svoje misli na nešto drugo.

Gume sa velikim grebenima. Dobar početak. Džekubovi zadnji točkovi visoki su otprilike kao čovek. Njemu nisu potrebni drumovi. Naravno. Jer on ih pravi. Znači, mora biti sposoban da ide tamo gde ih nema.

Ona se progura kroz gomile nouma i ode u zadnji deo kabine. Tamo je jedna ekipa već nameštala prvu dasku. Hitro se uspenjala do mesta gde je Dorkas pokušavao da nadviče uzbuđenu masu.

"Poteraćeš ovu stvar napolje?" upita ona.

Digao je pogled.

"Oh, da", reče on srećno. "Mislim da hoću. Nadam se da hoću.

Pretpostavljam da imamo bar još jedan sat do dolaska drugih ljudi, a stvar se ne razlikuje mnogo od kamiona."

"Znamo mi kako se ovo radi!" povika jedan mladi noum iz sveg glasa.

"Tata mi je pričao sve o kanapima i ostalom."

Grima pogledom pređe po kabini. Činilo se da je prepuna poluga.

Sigurno je prošlo više od pola godine od Duge vožnje, pa je možda nešto i zaboravila, a i inače nije mnogo obraćala pažnju na mehaničke stvari; ipak, činilo joj se da je kabina onog ranijeg kamiona bila daleko manje pretrpana. Tamo si imao nekoliko pedala, jednu dugačku ručicu, volan i to je bilo

otprilike sve.

Ona se opet okrete Dorkasu.

"Siguran si?" upita neubeđeno.

"Nisam", reče Dorkas. "Znaš da nikad nisam siguran. Ali dobar deo ovih kontrola je za Džekubova us... za onu kofu napred. Onu zubatu. Na kraju njegovog vrata. Mislim, za svrhe kopanja. Nama ništa od toga nije potrebno. Mada mogu reći da je načinjen na zapanjujuće domišljat način, dovoljno je samo da..."

"Gde će svi da sednu? Nema mnogo mesta."

Dorkas slegnu ramenima. "Stariji, valjda, mogu stati u kabinu. Mlađi će morati da se drže gde ko može. Možemo obaviti žice oko nekih delova, radi lakšeg držanja. Čuj, ne brini se. Vozićemo po dnevnoj svetlosti, a nećemo morati ni da žurimo."

"I onda ćemo stići u ambar, zar ne, Dorkase?" upita Nuti. "Gde će biti toplo i puno hrane."

"Nadam se", reče Dorkas. "Nego, daj da mi radimo. Vremena baš nemamo mnogo. Gde je Sako, gde je akumulator?"

Grima pomisli: izobilje hrane u ambaru? Odakle mu ta pomisao? Angalo je rekao da tamo postoji gomila repe i možda jedno spremište krompira. Što ne čini baš gozbu.

Njen stomak, obuzet nekim svojim mislima, zakrča u znak neslaganja. Noć je bila odveć duga za onako malo parče sendviča.

U svakom slučaju, ovde se više ne može ostati. Svako drugo mesto biće bolje od ovog.

"Dorkase", reče ona, "mogu li ja u ma čemu pomoći?"

On opet podiže pogled. "Mogla bi da čitaš priručnik za Džekuba", reče on, "da vidiš da li tamo piše kako se njime upravlja."

"Pa, zar ne znaš?"

"Pa, ne baš od reči do reči. Ja sam to više odokativnom metodom. Mislim, znam ja kako se to radi, samo ne znam šta da uradim."

Knjiga je bila ispod radnog stola uz jedan zid šupe. Grima ju je postavila uspravno i pokušala se usredsredi uprkos galami. Kladim se da on ipak zna, mislila je. Ali ovo su njegovi trenuci, pa je hteo da me pošalje nekud da ne smetam.

Noumi su se kretali kao narod koji zna šta hoće. Stvari su bile daleko previše rđave da bi se sad provodilo vreme u gundanju. Smešno, pomisli ona, okrećući grube stranice, narod prestane da se žali tek kad sve postane stvarno vrlo rđavo. Tad se začuju pozivi one vrste: zajednički napor, potegnimo svi složno, 'približimo noseve tocilu'. Ovo poslednje pročitala je u nekoj knjizi. Izgleda da je značilo 'prionimo na posao'. Nije joj bilo jasno zašto će noumi raditi vrednije ako im približiš noseve nekom tocilu; logičnije bi bilo da rade vredno ako im zapretiš da ćeš pritisnuti njihove noseve uz tocilo ako ne rade.

Slično je bilo sa onim natpisom Rado vi na putu, za vreme Duge vožnje. Mi - rado na putu. Otkud oni to znaju? A onda, nasred puta divovska rupčaga. Gde je tu razum? Reči bi trebalo da znače ono što znače.

Ona okrete list.

Na sledećoj stranici nalazio se veliki prsten smeđe boje, na mestu gde je neki ljudski stvor ostavio šoljicu.

Na drugoj strani šupe gomila nouma tiskala se oko akumulatora koji se lagano pomicao. Kotrljali su ga na zardalim kugličnim ležajevima.

Nedugo potom, dođe i kanta sa gorivom, njišući se levo i desno.

Grima je piljila u slike poluga sa pridodatim brojevima. Najednom svako želi u ambar. Najednom, kad stvari nisu prosečno katastrofalne nego kad se vidi da srljamo zaista u propast, svi izgledaju maltene srećni. Masklin je znao za to. Govorio je: zapanjujuća stvar, šta sve noumi hoće da rade, ako znaš gde da pritisneš.

Zurila je u stranice i pokušavala da se zainteresuje za poluge.

Oblaci koji su jurili ispred sunca širili su se preko nebeskog rumenila. 'Crveno jutarnje nebo'; reči koje je Grima nekad negde pročitala. Takvo nebo znači da su ljudi koji čuvaju ovce srećni. Ili, nesrećni. Ili se možda to sve odnosilo na krave.

U mračnoj kancelariji ljudski stvor se probudio. Neko vreme je mukao i pokušavao da se iščupa iz žičane paučine kojom je bio sputan. Posle mnogo napora uspeo je da oslobodi jednu ruku, mada ne celu.

Njegov sledeći postupak iznenadio bi većinu nouma. Stvor je dohvatio jednu stolicu i uspeo, posle mnogo stenjanja, da je prevrne. Dovukao ju je do sebe, podvukao jednu nogu stolice pod dve ili tri žice i snažno potegao.

Minut kasnije već je sedeo. Otkidao je žicu za žicom.

Svojim ogromnim očima primetio je list hartije na podu.

Nekoliko trenutaka proveo je posmatrajući hartiju i trljajući šake i mišice. Onda dohvati telefon.

Dorkas je neodređeno ćuškao jednu žicu.

"Siguran si da je akumulator sad povezan na pravi način?" upita Sako.

"Vidim koja je crvena a koja crna, valjda", reče Dorkas blago. On počeo da pipka drugu žicu.

"Onda možda u akumulatoru nema dovoljno elektriciteta", reče Grima uslužno, pokušavajući da pogleda preko njihovih ramena. "Možda se sav staložio na dno, ili se osušio."

Dorkas i Sako se pogledaše.

"Električna struja ne tone", reče Dorkas strpljivo. "Niti se suši, bar koliko je meni poznato. Nje ili ima, ili nema. E, sad." On zaviri još jednom u masu raznih žica i gurnu jednu. Začu se prasak; iskoči debela, plava varnica.

"Ima je, jasna stvar", nastavi on. "Al' ne tamo gde bi trebalo."

Grima pođe nazad, po masnom podu kabine. Okolo su stajale grupe nouma, čekajući. Stotine njih držalo je u rukama konopce privezane za veliki volan visoko iznad njih. Druge ekipe stajale su uz drvene šipke vezane tako da su svakog trenutka mogle pritisnuti ovu ili onu papučicu.

"Samo mali zastoj", reče im ona. "Bio se izgubio sav elektricitet."

Noumi, svuda noumi. Na Dugoj vožnji bio ih je pun kamion. Ali Džekubova kabina bila je manja; narod se sad mora utisnuti u svaki raspoloživi kutak.

Koja gomila dronjavaca, pomisli Grima. To je bilo tačno. Čak i u bekstvu iz Radnje noumi su uspeali da ponesu mnogo robe. Tada su bili i punašni i dobro odeveni. Sada su bili mršaviji i mnogo prljaviji, a sa sobom su nosili samo pocepanu i grubu odeću u kojoj su se zatekli. Ostavili su čak i knjige. Desetak knjiga zauzimaju mesto kao tridesetak nouma; Grima je, za sebe, smatrala da neke knjige vrede više nego izvesni noumi, ali je prihvatila Dorkasovo obećanje da će se noumi jednog dana vratiti i pokušati da uzmu knjige iz sadašnjih skrovišta ispod poda.

Pa, dobro, pomisli Grima. Pokušali smo. Zaista smo uložili izvestan trud. Došli smo u kamenolom, tu smo se ukopali, izgradili smo sebi život, živeli smo kako treba. Ali nije uspelo. Mislili smo da je dovoljno da ponesemo prave stvari iz Radnje; poneli smo i mnogo nepotrebnih. Ovog puta, udaljićemo se od ljudi najviše što možemo, ali ja ne verujem da je ijedna daljina dovoljna.

Popela se na klimavu platformu za Vozače, koja je napravljena tako što je jedna daska vezana poprečno, preko cele kabine. Noumi su je sa raznih strana gledali sa iščekivanjem.

Bar će upravljanje Džekubom biti lakše. Vođi svih ekipa u kabini moći će da vide Grimu; neće biti potrebne zastave i konci kao pri napuštanju Radnje.

Osim toga, sad mnogi od njih imaju iskustvo u ovom poslu...

Čula je Dorkasov povik: "Pokušaj sad!"

Jedno 'klik'. Jedno vr-vr-vrrr. Onda Džekub zaurla.

Zvuk je odjekivao unutar šupe, bacao se od zida do zida. Zvuk tako silovit i dubok da, zapravo, i nije više bio zvuk nego nešto od čega vazduh postaje tvrd i onda počinje da te udara. Noumi se počеше panično bacati na pod kabine.

Grima, pritiskajući šakama uši, vide da Dorkas trči preko poda i maše rukama. Ekipa poglela po pedali 'gasa' načini lica u stilu 'Ko? Zar ja?' i počе ustajati.

Zvuk zamre do dubokog brundanja, do muuMM-uuuMM-uuuMM-uuuMM... koje je još imalo moć da ti drma kosti. Dorkas je žurio da se popne na dasku za Vozače, ali se uz put više puta zaustavljao da uhvati dah. Kad se najzad našao na platformi, seo je i protrljao čelo.

"Suviše sam ja star za ovu vrstu stvari", reče on. "Kad noum dođe u određene godine, treba da prestane da krade džinovska vozila. To se zna. Činjenica, Nije bitno. Mašina kucka lepo. Mogla bi da nas povedeš napolje."

"Šta, ja sama?" upita Grima.

"Da. Zašto da ne?"

"Pa, samo sam mislila da će, ovaj, Sako biti ovde gore." Za sebe, Grima pomisli: mislila sam da će muško da vozi.

"Muški bi to voleli", reče Dorkas. "Obožavali bi to. Kako bismo onda leteli po poljima, ne sumnjam da bi svi oni vikali 'Jiii-piii' ili već šta. Ne. Želim jednu smirenu, lepu vožnju preko ovih polja, unapred zahvalan. Hoćemo dodir blage ruke."

Sagnuo se.

"Svi spremni?" povika on dole.

Odgovori mu hor nervoznih 'D-da' i dva-tri oduševljena 'Daaa!'

"Pitam se da li je bilo mudro poveriti Sakou pedalu gasa?" razmišljao je Dorkas glasno. Onda se uspravi. "Hm. Ti nisi zabrinuta, a?"

Grima frknu. "Ko? Ja? Ne. Ni u kom slučaju. Ovo", nastavi ona, "ne predstavlja problem."

"Okej", reče on. "Idemo."

Tišinu je narušavalo samo duboko brundanje mašine.

Grima zastade.

Da je Masklin ovde, pomisli ona, uradio bi ovaj posao bolje nego ja. Niko više ne pominje Masklina. Ni Angaloa. Ni Gurdera. Noumi ne vole da misle o njima. Sigurno su tu osobinu stekli pre mnogo stotina godina, na mestima gde je bilo mnogo lisica, zahuktalih vozila i drugih načina da umreš. Kad neko nestane, ti moraš prestati da misliš o njemu; potisneš tog nouma iz uma. Koga nema, bez njega se može. Ali ja na Masklina mislim stalno.

Pričala sam i pričala o žabama i cveću, a ni pomislila nisam na njegove snove.

Dorkas je nežno obgrli jednom rukom. Tresla se.

"Trebalo je poslati jedan odred na aerodrom", prozbori ona. "Time bismo pokazali da nam je stalo, da..."

"Nismo imali vremena, a ni dovoljno nouma za to", reče Dorkas blago. "Kad se on bude vratio, objasnićemo. On će sigurno razumeti."

"Da", šapnu ona.

"A sad", reče Dorkas i odmače se od nje, "idemo!"

Grima duboko udahnu.

"Prvom brzinom", povika ona, "vrrrrrrrrrrrrrlo sporo napred."

Dole, na podu kabine, ekipe počеше da guraju i vuku. Malo stresanje, stišavanje, trzaj celog Džekuba - i potpuno zaustavljanje. Motor se ugasio.

Dorkas zamišljeno pogleda svoje nokte.

"Ručna, ručna, ručna kočnica", promrmlja on tiho.

Grima ga pogleda besno, pa sastavi šake oko usta i prodernja se: "Oslobodi ručnu kočnicu! Jasno! Sad ubaci u prvu i kreći napred vrlo polako!"

Škljoc. Tišina.

"Upalimotor, upalimotor, upalimotor", mrmorio je Dorkas, ljuljajući se napred-nazad na petama.

Grima klonu. "Vrati sve u početni položaj i upali MOTOR!" ciknu ona.

Nuti, koja je komandovala ekipom za ručnu kočnicu, povika odozdo: "A ručna, da ili ne?"

"Šta?"

"Nisi nam rekla šta hoćeš sa ručnom kočnicom", odvrati Sako. Noumi oko njega počеше da razvlače lice u osmeh.

Grima mu pripreti prstom. "Slušaj ti", odseče ona. "Ako moram da siđem dole da ti kažem šta sa ručnom kočnicom, zažalícete mnogo. Jasno? A sad, dosta tog smejanja i pokreći ovaj krš! Brzo!"

Škljoc. Džekub opet zaurla i najzad pođe napred. Noumi se oglesiše opštim klicanjem.

"E, tako", reče Grima. "To već liči na nešto."

"Otvorivrata, otvorivrata, otvorivrata", mrndaо je Dorkas.

"Naravno da nismo otvorili vrata", reče Grima. Njihov 'kopač' je naglo ubrzavao. "Što bismo mi otvarali vrata? Ovo je Džekub!"

14.

V Ako smetaju vrata ispred nas, daćemo Džekubu jači gas, on će učiniti: 'brum-a-brum' i probiće se začas na drum.

Iz 'Knjige nouma', Džekub, poglavlje 3, V

Šupa je bila mnogo stara. Na limu mnogo koroziје. Ljuljala se od svake

jače oluje. Samo jedna jedina stvar na njoj bila je nova: katanac na vratima. Džekub je tresnuo u njih brzinom od nekih devet kilometara na sat. Olupana šupa odjeknula je kao gong i iskočila iz temelja. Džekub ju je tako vukao preko polovine kamenoloma. Onda se raspala, oslobađajući pljusak rđe i dima. Džekub je iz nje provalio kao vrlo ljutito pile iz vrlo starog jajeta. Išao je još koji metar, pa stao.

Grima se podiže sa daske i nervozno počeo da skida komadiće rđe sa sebe.

"Stali smo", reče ona neodređeno. U ušima joj je još zvonilo. "Dorkase, zašto smo stali?"

On se nije ni trudio da ustane. Džekubov udar u vrata izbio mu je sav dah iz pluća.

"Mislim", reče on, "da su svi možda malo popadali. Zašto si želela tako ogromnu brzinu?"

"Ja vam se izvinjavam!" doplovi Sakoov glas odozdo. "Bio je laki nesporazum!"

Grima se sabrala. "Dobro", reče ona, "bar smo izišli. Sad sam stekla osećaj. Jedno...stavno..."

Čuvši naglo stišavanje njenog glasa, Dorkas podiže pogled.

Ispred kamenoloma bio je parkiran kamion. Tri čoveka trčala su prema Džekubu, velikim, plovećim skokovima.

"Oh, za ime svega", reče on.

"Zar onaj nije pročitao moju poruku?" zapita se Grima glasno.

"Bojim se da jeste", reče Dorkas. "Bez panike, sada. Imamo izbor. Ili da..."

"Napred!" povika Grima. "Sad!"

"Ne, ne", reče Dorkas nejasno. "Nisam hteo da predložim..."

"Prvom brzinom!" naredila je Grima. "U velikim količinama brzo!"

"Nnne, ne želiš ti to da uradiš", mrmorio je Dorkas.

"Gledaj me, da l' želim", reče Grima. "Upozorila sam ih! Znaju da čitaju,

znamo da znaju da čitaju! Ako su stvarno inteligentni, onda su dovoljno inteligentni da se bolje ponašaju!"

Džekub se zahuktavao.

"Ne smeš ovo", reče Dorkas. "Uvek smo se držali podalje od ljudi!"

"Ne drže se oni podalje od nas!" viknu Grima.

"Ali..."

"Uništili su Radnju, pokušali su da nam spreče bekstvo, sad preotimaju naš kamenolom, a čak i ne znaju šta smo!" reče Grima. "Pamtiš Vrtlarsko, u Radnji? One jezive kipove, koji su njima ukrasi u bašti? E, pokazaću ja njima prave noume..."

"Ne možeš pobediti ljude!" povika Dorkas, nadvikujući se sa tutnjavom motora. "Oni su suviše veliki! Ti si suviše mala!"

"Možda su veliki", reče Grima, "a ja sam možda mala. Ali ja sam ona koja ima divovski kamion. Sa zubima." Nagnula se preko ivice daske. "Držite se svi tamo dole", povika ona. "Sad će možda biti malo bum-tras."

Velikim, sporim bićima napolju najzad je svanulo da nešto nije u redu. Prekinuli su svoj trapavi juriš i, veoma sporo, pokušali da se sklone s puta. Dvojica uskočiše u praznu kancelariju, a Džekub projuri pored nje.

"Vidim", reče Grima. "Svakako misle da smo glupi. Veliki okret ulevo. Još. Još. Sad stani. Dobro." Ona protrlja ruke.

"Šta ćeš uraditi?" prošaputa Dorkas prestravljeno.

Grima se opet nagnu preko ivice.

"Sako", reče ona. "Vidiš one druge poluge?"

Blede okrugle mrlje ljudskih lica pojavile se na prašnjavim prozorima barake koja je služila kao upravnička kancelarija.

Džekub je bio sedam metara daleko. Vibrirao je blago u izmaglici ranog jutra. Onda je motor zaurao. Veliki, prednji raonik se podigao, uhvatio

sunčeve zrake...

Džekub je podskočio i jurnuo napred, drmusajući se na neravnom tlu kamenoloma; odneo je jedan zid barake, kao poklopac sa neke konzerve. Preostali zidovi i krov složili se blago, kao kula od karata kojoj su izmakli asa.

Kopač je napravio veliki, bučni krug, tako da su dva čoveka, izlazeći četvoronoške iz ruševina, ugledala prvo njega.

Dali su se u bekstvo.

Bežali su maltene istom brzinom kao noumi.

"Oduvek sam želela ovo da uradim", reče Grima zadovoljnim glasom. "Nego, kud se dede onaj treći čov?"

"Mislim da se vratio u kamion", reče Dorkas.

"Fino", reče Grima. "Veliku količinu desnog! Dosta. Sad napred, polako."

"Možemo li mi, kao, da prekinemo ovo i da naprosto odemo? Zamolio bih te?" upita Dorkas molećivo.

"Ljudski kamion je na kapiji", reče Grima razložno. "Stao je tačno tamo gde se mora proći."

"Dakle, u klopci smo", reče Dorkas.

Grima se nasmeja. To nije bio mnogo zabavan zvuk. Dorkas najednom oseti maltene jednako sažaljenje prema ljudima kao prema sebi samome.

Imao je utisak da su ljudi došli na neke slične misli, ako ljudi uopšte išta misle. Video je njihova bleđa lica koja su gledala kako Džekub, sa trzajem, polazi ka njima.

Pitaju se zašto ne vide ljudsko biće unutra, pomisli on. Ne uspevaju to da dokonaju. Eno mašine, ide sama. Zagonetkica, za njih.

Došli su, međutim, do nekakvog zaključka. Dorkas vide naglo otvaranje obeju vrata kabine i iskakanje preostale dvojice ljudi. Skoro istog trenutka

Džekub...

...tresnu u kamion, koji odskoči. Rebraste gume Džekubove vrtele su se jedan trenutak u mestu, a onda se kamion zakotrljao unatrag. Iz njega se počеше uzvijati oblaci pare.

"To je za Nisodemusa", reče Grima.

"Mislio sam da ga ne voliš", reče Dorkas.

"Da, al' bio je noum."

Dorkas klimnu glavom. Svi su oni, kad stvari sagledaš baš do kraja, noumi. Moraš znati na čijoj si strani.

"Mogu li predložiti da prebaciš menjač u niži stepen prenosa?" upita on.

"Zašto? Šta nedostaje ovom stepenu?"

"Bolje ćeš moći da guraš, na nižem stepenu. Veruj mi."

Ljudi su gledali. Itekako su gledali, jer mašina koja sama juri jeste prizor vredan gledanja, čak i ako si prethodnog trenutka morao da se popneš na drvo ili sakriješ iza živice.

Videli su da Džekub uzmiče, menja brzinu (uz užasno tandrkanje menjača) i kreće u novi napad na kamion. Prozori popucaše.

Dorkas je bio, u suštini, nesrećan zbog ovoga.

"Ubijaš jedan kamion", reče on.

"Ne budi smešan", reče Grima. "To je samo mašina. Parčići metala."

"Da, ali neko ga je napravio", reče Dorkas. "Pravljenje kamiona je sigurno vrlo težak posao. Mrzim uništavanje nečega što se teško pravi."

"Oni su pregazili Nisodemusa", reče Grima. "A dok smo stanovali u jazbini, razna vozila su stalno gazila noume."

"Da, ali noume nije teško napraviti", reče Dorkas. "Potrebno je samo imati nekoliko drugih nouma."

"Ti si malo onako."

Džekub napade ponovo. Jedan od kamionskih farova se rasprsnu. Dorkasovo lice se trže.

Onda su odgurali kamion sasvim s puta. Iz njega su se već dizali oblaci dima, sa mesta gde se gorivo prosipalo po vreloom motoru. Džekub je uzmakao i onda protutnjao pored njega. Noumi su stvarno počeli da stiču osećaj za upravljanje kopačem.

"Dobro", reče Grima. "Pravo napred." Čušnula je Dorkasa. "Da mi sad nađemo taj ambar, a?"

"Samo niz ovaj put, a onda mislim da postoji kapija koja vodi u polja", progunđa Dorkas. "Pretpostavljam da bi bilo previše da zatražim od teba da nas pustiš da je prvo otvorimo?"

Iza njih, kamion se zapalio. Ne na neki spektakularan način, nego sa jednim radnim pristupom, kao da je odlučio da gori ceo dan. Dorkas vide da jedan čovek skida kaput i maše njime beskorisno na vatru. Osetio je poprilično sažaljenje prema tom stvoru.

Džekub se kotrljao nizbrdo, seoskim putem; niko mu se nije suprotstavljao. Neki od nouma, radeći mukotrpno na konopcima, počеше da pevaju.

"Dakle, gde je ta kapija?" upita Grima. "Rekao si, kroz kapiju, pa u polja..."

"Odmah pre onih kola sa svetlom koje se pali i gasi na krovu", reče Dorkas polako. "Mislim na ona koja upravo dolaze drumom."

Zagledali su se netremice u taj automobil.

"Kola sa svetlima na krovu su loša vest", reče Grima.

"Dobro kažeš", reče Dorkas. "Često se dešava da su puna ljudi koji vrlo ozbiljno žele da saznaju šta se dešava. Kod pruge ih je bilo mnogo."

Grima pogleda duž živice.

"Ono što nam se diže ususret, to je ta kapija, a?" upita ona.

"Da."

Grima se nagnu dole.

"Uspori, onda zaokret oštro udesno", reče.

Ekipe stupiše u dejstvo. Čak su i promenili stupanj prenosa, iako im to niko nije rekao. Sa volana su visili kao pauci; okrenuli su ga energično.

Tu je zaista postojala kapija, ali stara, vezana za drvene stubove kojekakvim kanapima, na pravi seljački način. Ne bi zadržala nijednog vrlo odlučnog stvora, a Džekuba ponajmanje.

Dorkasovo lice se opet trže. Nije voleo da vidi razbijanje ma čega.

Polje s druge strane bilo je od smeđe zemlje. Noumi su takvu zvali talas-zemlja, zbog sličnosti sa talas-kartonom koji se ponekad mogao naći u odeljenju zvanom Pakovanje, u Radnji. Između brazdi bilo je snega. Veliki točkovi mleli su zemlju, pretvarajući je u blato.

Dorkas je napola očekivao da se onaj automobil okrene i pođe za njima. On je, međutim, samo stao; iz njega iziđoše dva ljudska stvora u tamnoplavoj odeći i krenuše trapavim koracima preko njive, za kopačem. Ljude je nemoguće zaustaviti, pomisli on tmurno. Oni su kao vremenske prilike.

Njiva se pružala blago uzbrdo, prema kamenolomu. Džekubov motor je tutnjao.

Ispred njih se našla žičana ograda, a iza nje livada. Žica učini 'tvoiiinnng!', prekide se i namota se levo i desno od njih. Gledajući je, Dorkas se zapita da li bi mu Grima dozvolila da stane i da uzme jedno dobro parče. Sa žicom uvek znaš na čemu si.

Ljudska bića nastavila su da pešače za njima. Krajičkom oka, zato što je sa ove visine bilo suviše toga da se vidi, Dorkas primeti sevanje plavih svetlosti na glavnom putu, u daljini.

Pokaza ih Grimi.

"Znam", reče ona. "Videla sam ih. Ali šta sam drugo mogla?" nastavi ona

očajno. "Da siđemo i onda živimo među cvećem kao dobri mali piksiji?"

"Ne znam", reče Dorkas umorno. "Više ni u šta nisam siguran."

Tvoiiiiinnng! Još jedna žičana ograda. Ovde je trava bila kraća, a zemljište grbavo...

Onda više nije bilo ničeg osim neba, kome se Džekub, drmusajući se, bližio; stigao je na sam vrh brda.

Dorkas nikad nije video toliku količinu neba. Nigde ničeg oko njih; samo neki trnjak u daljini. U tom nigde-ničem vladala je tišina; zapravo, Džekub je hućao, pa zato uopšte nije bila tišina, ali je ovaj vrh brda izgledao kao mesto koje bi bilo tiho kad preko njega ne bi krstarili kopači puni očajnih nouma.

Neke prestravljene ovce pobegoše od njih.

"Eno ga ambar, tamo napred, ona kamena građevina na obzor..." poče Grima. "Dorkase, je l' ti dobro?"

"Jeste ako žmurim", prošaputa on.

"Izgledaš grozno."

"Osećam se gore od toga."

"Ali bio si i ranije u Spoljašnjosti."

"Grima, mi smo ovde ono najviše što postoji! Kilometrима unaokolo nema ničeg višeg od nas. Ili miljama, ili metrима, ili već nečegima. Ako otvorim oči, pašću u nebo!"

Grima se nagnu dole ka oznojenim radnicima.

"Malo desno!" povika ona. "Tako! A sad rokaj do daske!" Dorkasu, kroz sve jaću tutnjavu motora, povika: "A ti se drži za Džekuba! Znaš da ne može da leti!"

Kopač je krenuo kamenitom putanjom koja je vodila približno prema dalekom ambaru. Dorkas se upusti u rizik i otvori jedno oko. On lično nikada nije otišao do tog ambara. Da li je iko siguran da tamo ima hrane, ili su to puka nagađanja? Možda će bar biti toplo...

Ali pokraj ambara bilo je sevajuće svetlo. Kretalo se ka njima.

"Zašto nas ne ostave na miru?" povika Grima. "Stoj!"

Džekub uspori i stade. Mašina je kuckala u ledenom vazduhu.

"Onaj pravac sigurno vodi dole, na glavni drum", reče Dorkas.

"Natrag ne možemo", reče Grima.

"Ne možemo."

"Ni napred."

"Ni napred."

Grima poče dobovati prstima po dasci.

"Imaš li ikakvu drugu ideju?"

"Mogli bismo preko onih polja", reče Dorkas.

"Kuda bi nas to odvelo?" upita Grima.

"Daleko odavde, za početak."

"Ali ne bismo znali kuda idemo!" reče Grima.

Dorkas slegnu ramenima. "Ili to, ili bojenje cveća."

Grima pokuša da se osmehne.

"A i ona krilca bi mi lepo stajala", reče ona.

"Šta se dešava tamo gore?" dopre Sakoov povik.

"Treba da kažemo narodu", prošaputa Grima. "Svi misle da idemo u ambar..."

Osvrnula se. Onaj auto koji je bio kod ambara već se primakao; jako se ljuljao na neravnoj stazi. Sa druge strane, dva čoveka nastavila su svoje prilazjenje pešice. Da li ljudi ikada odustaju? - upita se ona u sebi.

Nagnula se preko ivice daske.

"Malo levo, a onda postojano napred."

Džekub siđe sa staze i pođe, njišući se, preko hladne trave. Daleko, daleko ispred njih bila je još jedna žičana ograda, a iza nje još nekoliko ovaca.

Ne znamo kuda idemo, pomisli ona. Jedino je važno ići. Masklin je dobro

govorio: ovo nije naš svet.

"Možda je trebalo da razgovaramo sa ljudima", reče ona glasno.

"Ne, dobro si ti govorila: u ovom svetu sve pripada ljudima", reče Dorkas.
"I mi bismo pripali njima. Ne bi bilo nimalo mogućnosti da mi budemo mi."

Ograda se približavala. Iza nje je postojao i neki put. Ne samo staza, nego pravi drum, pokriven crnim, kamenim kockama.

"Levo ili desno?" upita Grima. "Šta misliš?"

"Savršeno svejedno", reče Dorkas. Kopač je 'tvoinnng!nuo' kroz još jednu žicu.

"U tom slučaju, levo", reče ona. "Sporije! Malo levo. Levije. Još levije.
Sad postojano napred. Oh, ne!"

U daljini: još jedna kola. Sa sevajućim svetlima na krovu.

Dorkas se odvaži da pogleda iza kopača.

I tamo jedno sevajuće svetlo.

"Ne", reče on.

"Šta?"

"Pitala si maločas da li ljudi ikada odustaju", reče on. "Odgovor je: 'ne!'"

"Stoj", reče Grima.

Ekipe opet pođoše lakim trkom preko poda Džekubove kabine. Kopač, još jednom, uspori i stade, a mašina nastavi da kucka.

"To je to", reče Dorkas.

"Jesmo li stigli do ambara?" dopre glas nekog nouma.

"Nismo", reče Grima. "Nismo još. Ali blizu je."

Dorkas iskrivi lice.

"Mogli bismo odmah da se pomirimo sa okolnostima", reče on. "Ti ćeš na kraju biti ona koja izmahuje štapom na čijem kraju je zvezdica. Nadam se da mene neće terati da im krpim cipele."

Grima kao da se zamislila. "Ako se zaletimo iz sve snage na ona kola koja

nam idu u susret..." poče ona.

"Ne", reče Dorkas čvrsto. "Time, zaista, ništa ne bismo rešili."

"Ali bih se ja osećala mnogo bolje", reče Grima.

Osvrnula se, pogledala polja.

"Kako to da se smračilo?" upita ona. "Nije moguće da smo bežali ceo dan. Bilo je rano jutro kad smo polazili."

"Pa, vreme leti kad noum uživa, zar ne?" upita Dorkas potišteno. "Mleko; ne volim ga mnogo. Još ću nekako i raditi njihove kućne poslove, ako me ne prisiljavaju da pijem mleko, ali..."

"Samo pogledaj, hoćeš li?"

Tama se širila preko njiva i livada.

"Možda je to posunčenje Mraka", reče Dorkas. "Čitao sam o tome. Nastane, kao, noć, kad sunce zakloni Mesec. Ili možda obrnuto", nastavi on neubeđeno.

Kola ispred njih počela su kočiti uz jaku škripu guma. Okrenula su se na putu, udarila zadnjim delom u jedan zid i stala.

Na njivi pored puta ovce se dadoše u bekstvo. Nije to bila obična panika ovaca uznemirenih na neki običan način. Krenule su pognutih glava, silovitim trkom, sa samo jednom stvari na umu. Bile su to ovce koje su došle do zaključka da ne vredi traćiti snagu na paničenje kad je možeš iskoristiti da odjuriš najbržim mogućim galopom.

Bučno, neprijatno brujanje poče ispunjavati vazduh.

"Tako mi svega", reče Dorkas nejako. "Prilično su zastrašujuća ta posunčenja Mraka." Dole, u kabini, noumi se jesu predavali panici. Noumi nisu ovce, svaka jedinka sposobna je da samostalno razmišlja; a kad dobro razmisliš o iznenadnom smračivanju i tajanstvenom brujanju... onda je opredeljenje za paniku logično.

Crtice pucketave, plave vatre počeše poigravati na obojenoj, ali i oljuštenoj

spoljašnjoj površini Džekuba. Dorkas oseti da mu se dlake na glavi dižu i raspoređuju uspravno.

Grima je zurila uvis.

Nebo: potpuno crno.

"Dobro...je", reče ona polako. "Znaš šta, mislim da smo se izvukli!"

Dorkas pogleda svoje ruke. Varnice su mu poletale iz vrhova prstiju.

"Je l' jesmo?" Nije uspevao da se doseti šta bi drugo mogao reći.

"Ovo nije noć, ovo je senka. Nešto ogromno plovi iznad nas."

"A to nam je bolje nego noć, a?" upita Dorkas.

"Mislim da jeste. Hajde, silazimo."

Sasuljala se hitro niz konopac, na pod Džekuba. Osmehivala se ludo. To je na noume delovalo maltene više zastrašujuće nego sve ostale okolnosti zajedno. Nisu bili naviknuti da vide osmehnutu Grimu.

"Pomozite mi", reče ona. "Treba da sidemo. Da bi on bio siguran da smo to mi."

Gledali su je zapanjeno. Pokušavala je sama da pomakne dasku koja je poslužila kao rampa za ulazak naroda u Džekuba.

"Hajde", ponovi ona. "Valjda će neko da pomogne?"

Pomogli su. Ponekad, u stanju potpune zbunjenosti, poslušaj prvu osobu koja ostavlja utisak da ima ikakav plan na umu. Dograbili su dasku i izgurali je kroz zadnji deo kabine, a onda je pustili da se nagne dole i dodirne put.

Bar je količina neba bila smanjena, iznad njih. Plavetnilo je sada bilo samo jedna tanka linija na rubovima neprozirne crnine.

Ne sasvim neprozirne. Kad su se Dorkasove oči privikle, on počeo razaznavati kvadrate, pravougaonike, krugove.

Noumi su povrveli niz dasku i po drumu oko Džekuba. Nisu bili sigurni da li da beže ili da ostanu.

Iznad njih, jedan tamni kvadrat na senci počeo se pomerati u stranu. Nešto

je odjeknulo kao udar o metal. Onda se jedan pravougaonik tame počeo spuštati, vrlo blago, kao lift bez ikakvih kablova. Najzad lagano dotiče površinu puta. Pravougaonik prilično golem.

Nešto se nalazilo na njemu. Nešto u saksiji. Nešto crveno, žuto i zeleno. Noumi počeoše kriviti vratove prema napred, da vide.

15.

I Tako putu Džekubovom kraj dođe, a noumi od njega pobegooše, bez osvrtnja.

Iz 'Knjige nouma', Žabe neznane, poglavlje 1, I

Dorkas siđe trapavo na masni pod Džekubove kabine. Tu je sad bilo sve prazno i pusto. Jedino su ostali kanapi i komadi drveta kojima su se noumi do maločas služili.

Sve su ovo tek tako ispustili iz ruku i otišli, pomisli on, slušajući njihovo čavrljanje napolju. Ne valja tako. Ostavljati smeće iza sebe... Jadni stari Džekub zaslužuje da se s njim bolje postupi.

Neka graja dizala se napolju, ali on na to nije obraćao mnogo pažnje.

Počeo petljati tu i tamo. Trudio se da namota kanap, a letvice da prikupi i složi u urednu gomilu. Izvuče žice koje su do maločas omogućavale Džekubu da oseti ukus elektriciteta. Onda se spusti na šake i kolena i počeo da struže blatnjave otiske noumskih stopala sa poda.

Džekub je, i isključen, stvarao izvesne zvuke. Pojedina cvrčanja, pucketanja i poneko 'pinng'.

Dorkas sede i nasloni se na žuti metal. Nije znao šta se događa napolju. Događalo se nešto toliko udaljeno od svega što je on ikada video, da sad nije želeo da dozvoli svom umu da se zabrinjava oko toga.

Možda je to samo još jedna mašina, pomisli on umorno. Mašina za izazivanje iznenadnog pada noći.

On pruži ruku i potapša Džekuba. "Dobro si radio", reče.

Sako i Nuti nađoše ga kako sedi glave naslonjene na zid kabine i zuri odsutno u svoja stopala.

"Svi te traže!" reče Sako. "Ono je kao avion bez krila! Naprosto tako plovi po vazduhu! Moraš da dođeš i da nam kažeš kako to postiže... Nego, da l' tebi nije pozlilo?"

"Hmmm?"

"Je l' ti dobro?" upita Nuti. "Izgledaš nešto čudno."

Dorkas lagano klimnu glavom. "Samo sam se malo istrošio", reče on.

"Dobro, al', znaš, potreban si nam", reče Sako uporno.

Dorkas zastenja i dozvoli im da mu pomognu da ustane. Poslednji put se osvrte po kabini.

"Stvarno je išao, a?" upita on. "Stvarno je išao vrlo dobro. Za nekog toliko starog."

On pokuša da pogleda Sako a vedro.

"O čemu ti pričaš?" upita Sako.

"Onoliko vremena bio je u onoj šupi. Možda još od doba kad je svet pravljen. A ja sam ga samo podmazao i dao mu gorivo i on je pojurio", reče Dorkas.

"Ova mašina? Da. Dobro je to urađeno", reče Sako.

"Ali..." Nuti je pokazivala prstom gore.

Dorkas slegnu ramenima.

"Ne uznemiravam se ja oko toga tamo", reče on. "To je verovatno Masklin nešto uradio. Objašnjenje savršeno jednostavno. Grima je u pravu, to je verovatno ona njegova leteća stvar za kojom je i otišao u potragu."

"Ali iz te stvari se nešto spustilo!" reče Nuti.

"Misliš, ne Masklin?"

"Nekakva biljka!"

Dorkas uzdahnu. Uvek posle nečeg - nešto drugo. On još jednom potapša Džekuba.

"Dobro, meni je stalo", reče on.

On stade uspravnije i okrete se njima. "Važi, hajde pokažite mi."

Bila je u metalnoj saksiji, na sredini ploveće platforme. Noumi su istezali vratove i pokušavali da se popnu jedni na druge da bi videli, ali niko od njih, osim Grime, nije znao šta je to; a ona je gledala sa čudnim, smirenim osmehom na licu.

U saksiji je bila grana sa nekog drveta. Na grani, cvet veliki kao kofa.

Oni koji su se popeli dovoljno visoko videli su da unutra, u cvetu, postoji, zadržana sjajnim laticama, barica vode. Iz dubine te barice, male, žute žabe piljile su gore, ka noumima.

"Imaš li ti ikakvu ideju o tome šta je ovo?" upita Sako.

Dorkas se osmehnu. "Masklin je otkrio da je dobra ideja poslati devojci cveće", reče on. "Takođe mislim da se sve dobro završilo." On pogleda Grimu.

"Dobro, ali šta je ovo?"

"Ako se dobro sećam, ovo se zove bromelida", reče Dorkas. "Raste na vrhovima veoma visokog drveća, u vlažnim šumama, veoma daleko, a u cvetovima su neke žabice koje tu provedu ceo život. Ceo život u jednom cvetu. Zamislite to. Grima je jednom rekla da je to po njenom mišljenju najčudesnija stvar na svetu."

Sako se zamišljeno ugrize za usnu.

"Hm, postoji elektricitet", reče on. "A to je čudesna stvar."

"Ili hidraulika", reče Nuti. "Ti si mi govorio da je hidraulika očaravajuća

stvar."

"Masklin je sigurno doneo bromelidu Grimi", reče Dorkas. "Vrlo bukvalan mladić. Vrlo živa mašta."

Preneo je pogled sa cveta na Džekuba, koji je izgledao malen i star pod brujećom senkom broda.

Osetio je, najednom, veselje. Bio je i sad dovoljno umoran da zaspi, stojeći uspravno, ali u njegovom umu počеше da vraćaju ideje. Naravno, pitanja ima mnogo, ali u ovom trenutku odgovori nisu bitni; treba, jednostavno, uživati u samim pitanjima i znati da je svet prepun zapanjujućih stvari i da ti nisi žaba.

Ili si, možda, od one vrste žabica koje se zainteresuju kako cveće raste i da li mogu preskočiti na neki drugi cvet ako dovoljno zapnu.

Iskočiš, sav ponosan, iz svog cveta i nađeš se usred mnogo šireg, većeg, beskrajnog sveta.

Pa najzad primetiš latice na njegovom obzorju.

Dorkas se široko osmehnu.

"Veoma bih rado saznao", reče on, "šta je taj Masklin radio ovih nekoliko nedelja..."